

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κοινωνικός Αποκλεισμός, Διεθνής Προστασία

και Κοινωνικά Δικαιώματα:

Η περίπτωση των «επισκεπτών»

του Ανοικτού Πολυιατρείου Πάτρας

Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία

Κωνσταντίνα Κυριακοπούλου

Ρέθυμνο, Φεβρουάριος 2016

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ	7
1.1. ΦΤΩΧΕΙΑ	8
1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΠΙΘΑΝΩΣ ΧΡΗΣΟΥΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	16
1.2.1. ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟ	18
1.2.2. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ- ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟ ΑΣΥΛΟ	19
1.2.3. Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	20
1.2.4. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	23
1.2.5. ΣΤΕΓΣΗ	24
1.2.6. ΕΡΓΑΣΙΑ	24
1.2.7. ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ	25
1.2.8. ΕΝΑΣ ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΚΑΙ ΖΩΤΙΚΗΣ ΣΗΜΕΣΙΑΣ ΤΟΜΕΑΣ: ΥΓΕΙΑ	26
1.2.9. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	28
1.2.10 ΠΟΛΙΤΙΚΗ- ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	33
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	35
2. 1 Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	36
2.2. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	37
2.3 ΤΟΠΟΣ	38
2.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	40
2.5. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	41
2.6. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	41
2.7 ΘΕΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	44

3. ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΖΩΗΣ.....	45
3.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΡΟΧΙΑ	46
3.2 ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΦΥΓΗ.....	47
3.3 ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	52
3.4 ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΟΥΝ ΤΗΝ ΧΩΡΑ ΤΟΥΣ.....	55
3.5 ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	58
3.6 Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	60
3.6.1 ΕΡΓΑΣΙΑ	60
3.6.2 ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....	62
3.6.3 ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΑΣΥΛΟ	64
3.7 Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ –ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ.....	65
3.8 ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ.....	69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	78

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε έπειτα από βιβλιογραφική επισκόπηση και ερευνητική προσπάθεια. Η περάτωσή της οφείλεται πρωτίστως σε όλους εκείνους που έχουν βάλει ένα λίθο στην κατανόηση του ζητήματος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή μου, κ. Νικόλαο Βαφέα, που δέχτηκε να υπάρξει η συνεργασία αυτή προκειμένου να ολοκληρώσω την παρούσα εργασία. Επιπλέον, με δίδαξε και με βοήθησε στο να μην προσεγγίζω επιφανειακά ένα ζήτημα πολυπαραγοντικό.

Το “ευχαριστώ” είναι ελάχιστο όταν χρειάζεται να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους εξυπηρετούμενους της κοινωνικής υπηρεσίας του Ανοικτού Πολυιατρείου των Γιατρών του Κόσμου στην Πάτρα, οι οποίοι δέχτηκαν να πάρουν μέρος στην παρούσα έρευνα, κατανοώντας πόσο δύσκολη είναι η διαδικασία να γνωστοποιείς, επαναβιώνοντας, κομμάτια από τη ζωή σου.

Την κ. Θάλεια Μαντέλη Κυριακοπούλου την ευχαριστώ για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε αυτά τα τρία έτη. Τον σύζυγο μου Κωνσταντίνο Κουντουράκη, για την αμέριστη στήριξη του και την ενδυνάμωση που μου προσέφερε για την περάτωση της παρούσης διπλωματικής εργασίας. Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου Νικόλαο Κυριακόπουλο και Αικατερίνη Δριβήλα- Κυριακοπούλου και στον αδερφό μου Ηλία Κυριακόπουλο που πάντοτε μου συμπαραστέκονται και με ενδυναμώνουν ώστε να πάρουν τα όνειρα μου δικαίωση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί ένα ευρύ πεδίο μελέτης και προβληματισμού λόγω των πολλαπλών διαστάσεων που λαμβάνει. Συχνά ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» εκλαμβάνεται ως συνώνυμος του όρου της «φτώχειας», ωστόσο οι δυο όροι έχουν αρκετά στοιχεία διαφοροποίησης. Στο πρώτο μέρος της εργασίας αναλύεται ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ διαχωρίζεται από τον όρο της φτώχειας. Έπειτα αναλύονται βασικοί όροι της παρούσης μελέτης, όπως “άτομο δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα”, ενώ αναλύονται βασικές πτυχές της ζωής των προσφύγων και μεταναστών στην χώρα υποδοχής και τίθεται επιγραμματικά το νομικό πλαίσιο που αφορά στην μετανάστευση. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται ορισμένες ιστορίες κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, ώστε μέσα από αυτά τα παραδείγματα, και φυσικά υπό το πρίσμα των ανωτέρω ερμηνειών, να είμαστε σε θέση να εξετάσουμε κατά πόσο επηρεάζεται η βιογραφική τους τροχιά και ο τρόπος αντίληψης και αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν. Τέλος, επιχειρείται η σύνδεση μεταξύ θεωρητικού πεδίου και πραγματικότητας, ώστε η παρούσα εργασία να μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο και ουσιαστικό εργαλείο στα χέρια του/της ερευνητή/τριας που θα προσπαθήσει να δώσει λύση στο πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα¹»

Το έναυσμα για την παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία δόθηκε όταν εργάστηκα ως κοινωνική λειτουργός στην Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Γιατροί του Κόσμου» στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Στήριξη ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας στην πόλη της Πάτρας», κατά το έτος 2012. Από τότε έως και σήμερα η εργασία μου με πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα, ανήλικους και ενήλικες, μου προσέφερε την δυνατότητα να μελετήσω εις βάθος το νομικό πλαίσιο για την μετανάστευση και να δω τους φραγμούς που το ίδιο επέφερε κατά την εφαρμογή του.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ερχόταν συχνά σε πλήρη αντίθεση με την πραγματικότητα την οποία αυτοί οι άνθρωποι βίωναν. Φυγή από την χώρα τους, ριψοκίνδυνο ταξίδι, δουλέμποροι, είσοδος στην Ελλάδα δίχως νόμιμα έγγραφα, εγκλωβισμός στην Ελλάδα, ανεργία, ασιτία, εκμετάλλευση, περιθωριοποίηση, ρατσιστική βία, θάνατος, είναι λέξεις που συνοπτικά περιγράφουν το βίο όλων σχεδόν των προσφύγων. Προσωπικές καταθέσεις ζωής, όνειρα που δεν πραγματοποιήθηκαν, το ταξίδι προς την Ευρώπη και η διασφάλιση μιας καλύτερης ζωής, παιδική ηλικία που ποτέ δεν βιώθηκε ως τέτοια, εμπειρίες από την παραμονή στην Ελλάδα και ένα παράπονο για την μη ένταξη στην τοπική κοινωνία, αποτελούν το περιεχόμενο των αφηγήσεων που περιλαμβάνονται στην εργασία. Τα ανθρώπινα δικαιώματα αντιδιαστέλλονται διαρκώς με το καθημερινό βίωμα: το δικαίωμα στην εκπαίδευση απέναντι στον ουσιαστικό αποκλεισμό από το εκπαιδευτικό σύστημα, το δικαίωμα στην υγεία απέναντι στην πραγματική έλλειψη ιατρικής περίθαλψης, το δικαίωμα στην εργασία απέναντι σε εργασιακές συνθήκες εργατοκάτεργου, δίχως ασφάλεια και στοιχειώδη υγιεινή, το δικαίωμα στη ζωή απέναντι στις συχνότερες ρατσιστικές επιθέσεις. Στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, επιχειρείται να καταδειχτεί αυτή η σύνδεση ανάμεσα στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας.

¹ Πρώτο άρθρο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

1. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ

Το 2010 ανακηρύχτηκε ως το ευρωπαϊκό έτος κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού², με στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση του φαινομένου του υποσιτισμού και της φτώχειας. Συμπληρωματικά, το άρθρο 25 §1 της οικουμενικής διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει: «Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένεια του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του».

Ωστόσο, το 2008 περισσότερα από 80 εκατομμύρια άτομα σε ολόκληρη την Ένωση ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, «δηλαδή περισσότερα από τον πληθυσμό του μεγαλύτερου κράτους μέλους μας ή το 16,5 τοις εκατό του πληθυσμού μας [της Ε.Ε.]. Από τα άτομα αυτά, περισσότερα από τα μισά είναι γυναίκες και 20 εκατομμύρια είναι παιδιά»³. Με την οικονομική κρίση, βεβαίως, το φαινόμενο της φτώχειας επιδεινώθηκε και συμπαρέσυρε ακόμη περισσότερα άτομα.

Ερχόμαστε λοιπόν αντιμέτωποι με δύο έννοιες: την *φτώχεια* και τον *κοινωνικό αποκλεισμό*. Συχνά ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» στον δημόσιο λόγο εκλαμβάνεται ως συνώνυμος του όρου της «φτώχειας». Τι είναι, όμως, φτώχεια και τι κοινωνικός αποκλεισμός; Ποια είναι τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης ανάμεσα στους δύο όρους;

Όπως θα διαπιστωθεί και παρακάτω οι δύο όροι αν και έχουν πολλά κοινά σημεία, δεν είναι ταυτόσημοι. Για να γίνει κατανοητή η σχέση ανάμεσα στον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια, θα πρέπει να γίνει αρχικά μια ιστορική αναδρομή στις σημασίες που έχουν λάβει οι δύο όροι.

²Βλέπε σχετικά: http://ec.europa.eu/news/employment/091231_el.html.

³Βλέπε σχετικά <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:EL:PDF>.

1.1. ΦΤΩΧΕΙΑ

«Η φτώχεια δεν συνεπάγεται κανένα δικαίωμα για το άτομο⁴»

Σύμφωνα με το ερμηνευτικό λεξικό του Δημητρίου Δημητράκου, ως φτώχεια ορίζεται η «πενία, ένδεια, στέρησης»⁵. Ωστόσο, η συνωνυμική πρακτική του λεξικού δεν εξυπηρετεί τους σκοπούς της παρούσης εργασίας καθώς με τις συνωνυμικές λέξεις δεν διερευνάται επιστημονικά και καθολικά ο όρος.

Η φτώχεια είναι ένα πολύπλοκο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα που ορίζεται με πολλούς τρόπους⁶. Ο ορισμός που δίνεται από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη φτώχεια αναφέρει ότι «τα άτομα θεωρούνται να ζουν σε φτώχεια όταν το εισόδημα και οι πηγές τους είναι τόσο ανεπαρκή ώστε να αποκλείονται από το να έχουν ένα κανονικό επίπεδο ζωής που θεωρείται αποδεκτό στην κοινωνία στην οποία ζουν»⁷.

Η φτώχεια ως κατάσταση, λοιπόν, καταρχήν ορίζεται εντός της κοινωνίας στην οποία δημιουργείται⁸. Μελετάμε δηλαδή το φαινόμενο της φτώχειας σε μία συγκεκριμένη κοινωνία και μία δεδομένη χρονική στιγμή προκειμένου να λάβουμε εκείνα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και τους ποσοτικούς δείκτες ώστε να προσεγγίσουμε ολιστικά το φαινόμενο. Επιπλέον, στον προσδιορισμό της έννοιας της φτώχειας πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνο το βιοτικό ή καταναλωτικό επίπεδο, αλλά και οι κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις εντός της οποίας εμφανίζεται⁹. Όπως έχει τονιστεί και από τον Sen, το αγαθό που μία κοινωνία Α θεωρεί ως βασικό, σε μία

⁴ G. Procacci, «Από την επαιτεία στο κοινωνικό ζήτημα», στο Francois- Xavier Merrien, *Αντιμέτωποι με την φτώχεια: Η Δύση και οι φτωχοί χθες και σήμερα*, Αθήνα, 1996, σελ.43.

⁵ Δ. Δημητράκος, *Νέον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν*, Αθήνα, 1970, σελ.1187.

⁶ Έχουν τεθεί πολλοί ορισμοί και διαστάσεις που λαμβάνει η φτώχεια. Στην παρούσα εργασία, λόγω της θεματικής της, αναφέρονται συνοπτικά ορισμοί που σχετίζονται άμεσα με το θέμα προς διερεύνηση. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος η ερευνήτρια δεν ανέπτυξε περαιτέρω τις αναλυτικές διακρίσεις της φτώχειας, ήτοι σχετική ή απόλυτη φτώχεια, αντικειμενική ή υποκειμενική φτώχεια. Για περισσότερες πληροφορίες πάνω σε αυτά τα θέματα ο αναγνώστης μπορεί να προστρέξει στο A. Sen, «Issues in the measurement of poverty», *The Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 81, No. 2, (1979), σ. 285-307, J. Berghman, «Social exclusion in Europe: Policy context and analytical framework» στο David Hulme, *Global poverty: How global governance is failing the poor*, Global Institution, 1995, σελ. 10-17.

⁷ Council of European Union, , *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*, 2004, Μετάφραση της γραφούσας. Στο αγγλικό κείμενο: “People are said to be living in poverty if their income and resources are so inadequate as to preclude them from having a standard of living considered acceptable in the society in which they live”

⁸ E.J. Hobsbawm, «Poverty», στο D. Sills (επιμ), *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1972, σελ.398.

⁹ G. Procacci, ό.π., σελ.37.

κοινωνία Β μπορεί να μην θεωρείται αναγκαίο για την επιβίωση¹⁰.

Εντός της κοινωνίας όπου η φτώχεια δημιουργείται, μπορεί να λάβει την μορφή της «κοινωνικής φτώχειας», «της ένδειας», της «ηθικής φτώχειας»¹¹, ή «της εξαθλίωσης»¹². Η *κοινωνική φτώχεια* δημιουργείται σε μία στρωματοποιημένη κοινωνία και φανερώνει «μία σχέση κατωτερότητας, εξάρτησης, ή εκμετάλλευσης»¹³. Ένα άτομο, δηλαδή, μπορεί να έχει εισόδημα μέσα από την εργασία του, ωστόσο λόγω του εκπαιδευτικού και κοινωνικού του status να μην του επιτρέπεται να έχει ο ίδιος τα μέσα παραγωγής, να υφίσταται εργασιακή εκμετάλλευση και ο μισθός που λαμβάνει για την παραγόμενη εργασία να μην του επιτρέπει να ζει αξιοπρεπώς. Γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνική φτώχεια δεν αναφέρεται μόνο στην οικονομική ανισότητα.¹⁴

Η *ένδεια*, από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στην κατάσταση ορισμένων ατόμων που δεν έχουν εκείνα τα αγαθά τα οποία συνεπικουρούν στην ισότιμη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι¹⁵. Ο φτωχός ορίζεται σε σχέση με το άτομο εκείνο που το εισόδημα του του επιτρέπει να ζει αξιοπρεπώς δίχως τη συμβολή εξωτερικής βοήθειας. Τα άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση ένδειας, για να επιβιώσουν χρειάζονται εξωτερική συμβολή είτε από το κράτος είτε από άτυπα δίκτυα φροντίδας. Γίνεται αντιληπτό ότι το κράτος έχει θεσμοθετήσει ένα οικονομικό μοντέλο το οποίο διακρίνει τα άτομα σε ενδεείς και σε άτομα που έχουν όλα εκείνα τα αγαθά δίχως τα οποία δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν.

Η κοινή πεποίθηση στις προβιομηχανικές κοινωνίες ήταν ότι η ένδεια έπρεπε να αντιμετωπίζεται καθώς ήταν κάτι μη φυσικό¹⁶. Η κρατική πολιτική πρόληψης συνίσταται σε μέτρα τα οποία επέβαλαν, για παράδειγμα, ένα συγκεκριμένο κόστος αγοράς τροφίμων και όχι κάποιο νομοθέτημα για τους άπορους. Ως και τον 20^ο αιώνα, το κράτος έπαιζε το ρόλο του ρυθμιστή μόνο σε περιπτώσεις όπου η ένδεια ήταν αποτέλεσμα φυσικών καταστροφών, ενώ η πρόνοια για την επιβίωση των ενδεών αφηνόταν στα άτυπα δίκτυα φροντίδας¹⁷. Η φιλανθρωπία ριζώνει στην κοινότητα ως αξία, λειτουργώντας αντισταθμιστικά ως προς την κρατική

¹⁰ A. Sen, *ό.π.*, σελ. 288.

¹¹ E.J. Hobsbawm, *ό.π.*, σελ. 398-399.

¹² G. Procacci, *ό.π.*, σελ. 47.

¹³ E.J. Hobsbawm, *ό.π.*, σελ. 398.

¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 398.

¹⁵ Στο ίδιο.

¹⁶ Στο ίδιο, σελ.399.

¹⁷ Στο ίδιο.

υποχρέωση¹⁸.

Διακρίνονται πλέον οι ενδεείς από τους ζητιάνους, δηλαδή τους αρτιμελείς οι οποίοι μπορούσαν να εργασθούν προκειμένου να επιβιώσουν εντός της κοινωνίας. Νομικά η φτώχεια καταδικάζεται μέσω του Ναπολέοντειου Κώδικα το 1810 στην Γαλλία, δίχως όμως αυτή η προσταγή να λειτουργήσει ανασταλτικά για το φαινόμενο¹⁹. Από τον 16^ο αιώνα, για την αποτροπή της ένδειας και συνακόλουθα των ζητιάνων δόθηκε έμφαση στην εργασία ως μέσο αποφυγής της κατάστασης της φτώχειας. Πίσω όμως από αυτήν την πολιτική γίνεται αντιληπτή η καθιέρωση ενός καπιταλιστικού μοντέλου δόμησης της κοινωνίας²⁰, καθώς αφενός γίνεται υποχρεωτική η εργασία, δίχως όμως αυτό να σημαίνει ότι ο εργάτης θα μπορούσε να μεταπηδήσει σε άλλη κοινωνική τάξη, αφετέρου βοηθούσε τα καπιταλιστικά συμφέροντα, μέσα από την άντληση της υπεραξίας των εργαζομένων.

Τέλος, μια ακόμη εννοιολογική υποκατηγορία της φτώχειας είναι ο όρος «ηθική φτώχεια», η οποία προσδιορίζεται με όρους αξιακούς εντός της κοινωνίας στην οποία υφίσταται²¹. Στην περίπτωση αυτή η φτώχεια θεωρείται αποτέλεσμα κάποιας προσωπικής μειονεξίας, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί αμαρτία.

Οι κοινωνικοί οικονομολόγοι του 19^{ου} αιώνα διερευνούν την φτώχεια ως κάτι φυσικό στην κοινωνία, η οποία απορρέει από την «φυσική ανισότητα, και δεν μπορεί κατά συνέπεια να εξαφανιστεί»²². Την διακρίνουν ωστόσο από την εξαθλίωση, η οποία αποτελεί μία ακραία μορφή φτώχειας, μη φυσική, και περιλαμβάνει αντικοινωνικές συμπεριφορές και συνήθειες²³. Στόχος του κράτους είναι η αποφυγή αντικοινωνικών συμπεριφορών μέσα από πρακτικές όπως η ενίσχυση κοινοτικών δράσεων φιλανθρωπίας και η εκπαίδευση²⁴. Παράλληλα, τονίζοντας πως η φτώχεια σηματοδοτεί μία «κοινωνική παθολογία» υποστηρίζουν πως μέσω της φιλανθρωπίας, και όχι μέσω των κρατικών πολιτικών παρέμβασης στην οικονομία, θα επιλυθεί η φτώχεια. Η κοινότητα θα παίζει καθοριστικό ρόλο αφενός στην αποτροπή της ύπαρξης εξαθλιωμένων ατόμων και αφετέρου στην παγίωση σε σταθερά επίπεδα μίας κατάστασης φτώχειας μέσω τεχνικών κοινωνικοποίησης. Φορείς ελέγχου και δικαιοσύνης θα αποτρέψουν την κοινωνική αταξία και την τιμωρία των 'ανήθικων'

¹⁸ G. Procacci, ό.π., σελ.46.

¹⁹ Στο ίδιο, σελ.38.

²⁰ J. Hobsbawm, ό.π., σελ. 400.

²¹ Στο ίδιο, σελ.399.

²² G. Procacci, ό.π., σελ.46.

²³ Στο ίδιο, σελ.47.

²⁴ Στο ίδιο.

φτωχών.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η φτώχεια εμφανίζεται σε κοινωνίες οι οποίες έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό την διαστρωμάτωση. Ο φτωχός προσδιορίζεται πάντα σε σύγκριση με τον πλούσιο. Επιπλέον, γίνεται και ένας διαχωρισμός ανάμεσα στη πόλη και το χωριό, ήτοι τον αστικό χώρο και το χώρο της υπαίθρου.²⁵ Τέλος, βλέπουμε ένα διαφορετικό προσανατολισμό της κρατικής πολιτικής για το ζήτημα της φτώχειας ανάμεσα στις προβιομηχανίες και τις βιομηχανικές κοινωνίες. Στη βιομηχανική περίοδο ο διαχωρισμός ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, αντικαθίσταται σταδιακά με αναφορά «σε οικονομικά οριζόμενες τάξεις» καθώς οι φτωχοί μετονομάζονται σε φτωχούς εργαζόμενους, σε προλεταριάτο και, τελικά, σε εργατική τάξη²⁶. Επιπλέον, η φτώχεια αρχίζει να θεωρείται ατομικό πρόβλημα, το οποίο θα μπορούσε είτε να ξεπεραστεί είτε να μην λάβει ακραίες διαστάσεις, μέσω της φιλανθρωπίας και της φροντίδας των άτυπων δικτύων υποστήριξης.

Από την άλλη πλευρά, οι φτωχοί όχι μόνο στερούνται τα υλικά αγαθά έναντι των πλουσίων αλλά ταυτόχρονα βιώνουν την ανισότητα σε μία κοινωνία που διακηρύττει την ισότητα. Μετά την Γαλλική Επανάσταση με την καθιέρωση των δικαιωμάτων σε όλους τους πολίτες οι φτωχοί διαχωρίζονται από τους ζητιάνους καθώς οι τελευταίοι «διατηρούνταν σε ένα καθεστώς κηδεμονίας, ενώ στους φτωχούς παρέχονται τώρα δικαιώματα»²⁷.

Παρατηρώντας όμως την σημερινή κοινωνία, ερχόμαστε αντιμέτωποι με το εξής παράδοξο: οι πολίτες έχουν πλήρη δικαιώματα τα οποία όμως διαρκώς καταστρατηγούνται, με συνέπεια αυτοί να αποκλείονται από την κοινωνία.

Η φτώχεια, παρά τις παγκόσμιες πολιτικές που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν προς εξάλειψη της, παραμένει ένα καίριο πρόβλημα. Τα άτομα πλέον διαχωρίζονται ως προς διάφορα κριτήρια, όπως για παράδειγμα το κριτήριο της απασχόλησης. Οι εργαζόμενοι, κατέχουν μία θέση στην κοινωνία καθώς μέσα από την εργασία τους μπορούν να αποκτήσουν εκείνα τα αγαθά που θα τους επιτρέψουν να επιβιώσουν εν αντιθέσει με τους άνεργους οι οποίοι θα πρέπει να προσφύγουν είτε στην Πρόνοια του Κράτους, όπου αυτή υφίσταται, είτε στα άτυπα δίκτυα φροντίδας. Τέλος, μία προσλαμβάνουσα της φτώχειας τίθεται πλέον και ο κοινωνικός

²⁵ J. K. Galbraith, *Η κοινωνία της αφθονίας*, Αθήνα, 1970, σελ. 314.

²⁶ J. Hobsbawm, *ό.π.*, σελ.399.

²⁷ G. Procacci, *ό.π.*, σελ.41.

αποκλεισμός.²⁸

Σύμφωνα με το Τέταρτο Πρόγραμμα Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο κοινωνικός αποκλεισμός συνεπάγεται «αποσύνθεση και θρυμματισμό των κοινωνικών σχέσεων και ως εκ τούτου απώλεια της κοινωνικής συνοχής. Για τα άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες, ο κοινωνικός αποκλεισμός σημαίνει μία προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική αποστέρηση και ποικίλες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας»²⁹.

Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» αποτελείται από τον επιθετικό προσδιορισμό «κοινωνικός», αναφέρεται δηλαδή σε μια διαδικασία που τοποθετείται στην κοινωνία και στην ενεργό κοινωνική ζωή, και από το ουσιαστικό «αποκλεισμός», δηλαδή την αδυναμία ενεργού συμμετοχής. Η αδυναμία ενεργού συμμετοχής οφείλεται όχι σε ατομικά μειονεκτήματα αλλά, όπως τονίζει και ο επιθετικός προσδιορισμός, σχετίζεται με παράγοντες που η ίδια η κοινωνία δημιουργεί. Ενώ η φτώχεια ορίζεται σε σχέση με οικονομικούς όρους, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν σχετίζεται μόνο με το εισόδημα και τις πηγές εισοδήματος αλλά κυρίως με «δείκτες στέρησης ή ανικανότητας συμμετοχής στην σύγχρονη κοινωνία»³⁰.

Η ύπαρξη κοινωνικού αποκλεισμού οφείλεται στην αποτυχία της κρατικής πολιτικής να ενσωματώσει τους πολίτες σε βασικούς τομείς της κοινωνικής ζωής, οδηγεί δε στην απώλεια της κοινωνικής συνοχής καθώς ομάδες πληθυσμού αναγκάζονται σε περιθωριοποίηση. Θεσμοί εκπαίδευσης, εργασίας, υγείας και πρόνοιας οδηγούν στην περιθωριοποίηση ατόμων από συγκεκριμένες ομάδες μέσω της απαγόρευσης πρόσβασης στους κόλπους τους³¹. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός ως μία δυναμική διαδικασία είναι παρών σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός περιλαμβάνει ως κύρια στοιχεία του ένα

²⁸ M. Messu, «Φτώχεια και αποκλεισμός στη Γαλλία», στο Francois- Xavier Merrien, ό.π., σελ.195.

²⁹ J. Bynner, *Use of longitudinal data in the study of social exclusion*, σελ.2 (μετάφραση της γραφούσας). Στο αγγλικό κείμενο: "...disintegration and a fragmentation of social relations and hence a loss of social cohesion. For individuals in particular groups, social exclusion represents a progressive process of marginalisation leading to economic deprivation and various forms of social and cultural disadvantage".

³⁰ G. Room, *Beyond the threshold: The measurement and analysis of social exclusion*, Policy Press, 1995, σελ. 227.

³¹ J. Bynner, *Use of longitudinal data in the study of social exclusion*, σελ.2.

πολυδιάστατο χαρακτήρα αποστερήσεων σε τομείς της κοινωνικής ζωής³², όπως είναι η αδυναμία πρόσβασης στην αγορά εργασίας ή επαγγελματικής εξέλιξης, η αδυναμία ολοκλήρωσης των εγκύκλιων σπουδών ή σπουδών ανώτερης/τατης εκπαίδευσης και κατάρτισης, η αδυναμία πρόσβασης στο Εθνικό Σύστημα Υγείας και γενικότερα σε δομές υγείας, η αδυναμία ασφάλισης, στέγασης και σίτισης. Σύμφωνα και με το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μία διαδικασία κατά την οποία συγκεκριμένα άτομα ωθούνται στην άκρη της κοινωνίας και αποτρέπονται από το να συμμετέχουν πλήρως λόγω της φτώχειας, ή της έλλειψης βασικών ικανοτήτων και ευκαιριών δια βίου μάθησης, ή ως αποτέλεσμα διακρίσεων. Έτσι τα άτομα αυτά καταλήγουν να έχουν μία απόσταση από την εργασία, το εισόδημα και τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες όπως επίσης από κοινωνικά και κοινοτικά δίκτυα και δραστηριότητες. Έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην εξουσία και στα σώματα λήψης αποφάσεων και για αυτό το λόγο αισθάνονται αδύναμοι και ανίκανοι να πάρουν τον έλεγχο σε αποφάσεις που επηρεάζουν καθημερινά τις ζωές τους»³³.

Ο παραπάνω κατατοπιστικός και πολυδιάστατος ορισμός γίνεται ακόμη πιο κατανοητός μέσα από την ανάγνωση και την ανάλυση του ερευνητικού μέρους της παρούσης εργασίας και συγκριμένα των βιογραφικών αφηγήσεων των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας. Οι διακρίσεις που υφίστανται έχουν ως αποτέλεσμα να αποκλείονται από βασικούς τομείς της κοινωνικής ζωής ήτοι την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση, την εργασία αλλά και εν γένει δραστηριότητες της ίδιας της κοινότητας στην οποία διαβιούν.

Η ύπαρξη κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων σηματοδοτεί την κατάλυση βασικών εννοιών που συνιστούν μία δημοκρατική κοινωνία η οποία έχει ως θεμέλιο λίθο της την κοινωνική ευημερία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την κοινωνική ισότητα. Όταν αποκλείονται κοινωνικά ομάδες πληθυσμού, για λόγους που δεν εξαρτώνται άμεσα από αυτές, τότε παύει το κοινωνικό δικαίωμα του ενός να είναι ίσο με το κοινωνικό δικαίωμα του άλλου. Υπό αυτό το πρίσμα, μεταμορφώνεται μία κοινωνία

³² P. Golding, *Public attitudes to social exclusion: Some problems of measurement and analysis*, σελ. 213.

³³ Council of European Union, *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*, 2004, σελ.8 (μετάφραση της γραφούσας). Στο αγγλικό κείμενο: Social exclusion is a process whereby certain individuals are pushed to the edge of society and prevented from participating fully by virtue of their poverty, or lack of basic competencies and lifelong learning opportunities, or as a result of discrimination. This distances them from job, income and education opportunities as well as social and community networks and activities. They have little access to power and decision-making bodies and thus often feeling powerless and unable to take control over the decisions that affect their day to day lives.

ισότητας δικαιωμάτων σε μία κοινωνία ανισότητας και διακρίσεων.

Από τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνία αυτομάτως χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες:

Α. σε άτομα ενταγμένα στην κοινωνική ζωή καθώς έχουν όλα τα οικονομικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά κριτήρια τα οποία τους δίνουν το δικαίωμα ισότιμης συμμετοχής στην κοινωνία,

Β. στους εν δυνάμει κοινωνικά αποκλεισμένους, δηλαδή σε πληθυσμιακές ομάδες που έχουν χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζονται ως κοινωνικές μειονεξίες (βιολογικά αποκλεισμένοι) και τους καθιστούν ευάλωτους στην απόρριψη της υπόλοιπης κοινωνίας, και

Γ. στους κοινωνικά αποκλεισμένους.

Ένα άτομο είναι κοινωνικά αποκλεισμένο όταν δεν μπορεί να συμμετέχει ενεργά στον κοινωνικό ιστό. Αυτό σημαίνει ότι αφενός χαρακτηρίζουμε ένα άτομο ως προς τον συγκεκριμένο χώρο, δηλαδή τον τόπο και το χρόνο που ζει, αφετέρου δε, ως προς την μηδενική ή μειωμένη κοινωνική συμμετοχή του. Η συμμετοχή αφορά την κατανάλωση αγαθών, την παραγωγική διαδικασία, δηλαδή την εργασία, την πολιτική συμμετοχή, την έννοια του ενεργού πολίτη και την κοινωνική συναναστροφή, δηλαδή την σχέση του με τον οικογενειακό και κοινωνικό ιστό³⁴.

Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να ισχυριστούμε ότι οι δύο όροι είναι συμπληρωματικοί καθώς ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια διαδικασία στην οποία περιέρχονται τα άτομα, ενώ η φτώχεια είναι μία κατάσταση την οποία βιώνουν, συχνά ως αποτέλεσμα του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο ορισμός που δίνεται από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη φτώχεια ενισχύει το παραπάνω. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι «τα άτομα θεωρούνται να ζουν σε φτώχεια όταν το εισόδημα και οι πηγές τους είναι τόσο ανεπαρκή ώστε να αποκλείονται από το να έχουν ένα κανονικό επίπεδο ζωής που θεωρείται αποδεκτό στην κοινωνία στην οποία ζουν»³⁵.

Με λίγα λόγια, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μία ευρύτερη έννοια, εντούτοις η φτώχεια είναι συχνά βασική συνιστώσα του κοινωνικού αποκλεισμού.

³⁴ T. Burchardt, & J. Grand, & D. Piachaud, "Degrees of exclusion: Developing a dynamic, multidimensional measure", στο J. Hills, & J. Grand, & D. Piachaud, D. *Understanding social exclusion* (σελ. 30-43). Oxford University Press, 2002, σελ. 31.

³⁵ Council of European Union, , *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*, 2004 (μετάφραση της γραφούσας). Στο αγγλικό κείμενο: "People are said to be living in poverty if their income and resources are so inadequate as to preclude them from having a standard of living considered acceptable in the society in which they live"

«Εξίσου, ο κοινωνικός αποκλεισμός υπερβαίνει άλλες οικονομικές μεταβλητές, όπως το εργασιακό κύρος ή την επαγγελματική τάξη ...περιλαμβάνει μεταξύ (άλλων) καταστάσεις κοινωνικής, πρόνοιας, δημογραφικές, στέγασης, ψυχολογικές και υγειονομικές³⁶».

Η παραδοσιακή ερμηνεία της φτώχειας αναφέρεται στην έλλειψη εισοδήματος, ενώ η αναλυτική ερμηνεία του κοινωνικού αποκλεισμού αναφέρεται στη διάλυση ή μη ομαλή λειτουργία του κοινωνικού συστήματος που οδηγεί τα άτομα σε αποκλεισμό. Σε καμία περίπτωση, ωστόσο, δε συνεπάγεται ότι ο κοινωνικά αποκλεισμένοι είναι πάντα αναγκαστικά και φτωχός.

Θέτω δύο παραδείγματα προκειμένου να γίνει κατανοητή η παραπάνω θέση. Ένα άτομο με πρόβλημα όρασης, μπορεί να έχει οικονομική ευρωστία εντούτοις λόγω του προβλήματος του να μην μπορεί να λάβει ολοκληρωμένη εκπαίδευση καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα αδυνατεί να του προσφέρει βιβλία γραμμένα στην μορφή Braille, η έλλειψη ειδικών πεζοδρομιών να καθιστά αδύνατη τη μετακίνηση του, και ούτω καθεξής. Άλλο ένα παράδειγμα: ένα άτομο προερχόμενο από ασιατικές χώρες όπως το Αφγανιστάν, έφυγε από τη πατρίδα του λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης των πολιτικών του πεποιθήσεων. Στην πατρίδα του μπορεί να είχε οικονομική ευρωστία και να είχε σπουδάσει, ωστόσο σε μία ευρωπαϊκή χώρα λόγω της μη κατοχής νομιμοποιητικών εγγράφων, της άγνοιας της γλώσσας της χώρας υποδοχής, της απαγόρευσης έκδοσης άδειας εργασίας λόγω της κρατικής νομοθεσίας, της κοινωνικής αμφισβήτησης, να μην μπορεί να ενταχθεί στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Συνεπώς, ο όρος «φτώχεια» αναφέρεται σε οικονομικά δεδομένα, ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός τίθεται στο δημόσιο λόγο ως όρος με πολλές διαστάσεις που επηρεάζονται εν μέρει και από τη φτώχεια. Η έννοια της φτώχειας μπορεί να ειπωθεί ως μία κατάσταση, η οποία δημιουργήθηκε λόγω του μηδενικού ή μειωμένου εισοδήματος. Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται με την κοινωνική ιεραρχία σύμφωνα με την οποία ενώ όλοι οι πολίτες έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, λόγω κάποιων παραγόντων που σχετίζονται και με τη φτώχεια δεν απολαμβάνουν όλοι τα ίδια δικαιώματα.

³⁶J. Hobcraft, "Social Exclusion and the generations", στο J.Hills, & J. Grand, & D. Piachaud, *Understanding social exclusion*, Oxford University Press, 2002, σελ. 62 (μετάφραση της γραφούσας). Στο αγγλικό κείμενο: "Equally, social exclusion goes beyond other economic variables, such as employment status or occupational class...is included among social, welfare, demographic, housing, psychological, and health circumstances".

1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΠΙΘΑΝΩΣ ΧΡΗΣΟΥΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Ο εξαναγκασμός σε φυγή από χώρες του τρίτου κόσμου και η μετακίνηση αυτών των πληθυσμών σε χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου σηματοδοτεί την χάραξη νέων πολιτικών στις χώρες αυτές αφενός για την προάσπιση των δικαιωμάτων των γηγενών, αφετέρου των δικαιωμάτων των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 θέτει τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα ως εξής: «Παντός προσώπου όπερ συνεπεία γεγονότων επελθόντων πρό της 1ης Ιανουαρίου 1951 και δεδικοιολογημένου φόνου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνέπεια τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψει εις ταύτην. Εν ή περιπτώσει πρόσωπόν τούτο είναι υπήκοος. Δεν θεωρείται στερούμενον της υπό της χώρας ής έχει την υπηκοότητα παρεχομένης προστασίας, πρόσωπον όπερ άνευ αιτίας βασιζομένης επί δεδικοιολογημένου φόβου δεν έκαμε χρήσιν της υφ' ετέρας των χωρών ών κέκτηται την υπηκοότητα παρεχόμενης προστασίας».

Όταν οι υπήκοοι τρίτων χωρών εισέρχονται σε ελληνικό έδαφος (χώρα πρώτης υποδοχής) δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα και τις περισσότερες φορές στερούνται διαβατηρίων, δεδομένο που καθιστά αδύνατο να πιστοποιήσουν την χώρα καταγωγής τους. Αυτά τα άτομα εισερχόμενοι στην Ελλάδα αποκαλούνται άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα και εντάσσονται υπό το πρίσμα του όρου «άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας» καθώς προέρχονται από τρίτες χώρες και πιθανώς εμπίπτουν στον ορισμό του πρόσφυγα.

Όπως θέσαμε και στην αρχή του υποκεφαλαίου πρόσφυγας είναι εκείνο το άτομο ο οποίος λόγω των πολιτικών ή θρησκευτικών του πεποιθήσεων, της φυλής που ανήκει ή της συμμετοχής του σε συγκεκριμένη πολιτική ομάδα διώκεται από την χώρα του και δεν απολαμβάνει την ασφάλεια που αυτή οφείλει να του παρέχει.

Προκειμένου να οριστούν από το ελληνικό κράτος ως πρόσφυγες, τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας υποβάλουν αίτηση για άσυλο. Όταν ένας

υπήκοος τρίτης χώρας υποβάλλει αίτημα για άσυλο, το ελληνικό κράτος του δίνει την επανομαζόμενη «ρόζ κάρτα» ή πλέον την «άσπρη κάρτα». Αυτά τα άτομα ορίζονται ως αιτούντες άσυλο. Αιτών άσυλο είναι «ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος έχει υποβάλει αίτηση ασύλου στην χώρα μας επι της οποίας δεν έχει ληφθεί ακόμη τελεσιδική απόφαση, είτε θετική είτε απορριπτική επί του αιτήματος ασύλου³⁷».

Η Ελλάδα, ως εξωτερικό σύνορο της Ευρώπης, αποτελεί τον πρώτο σταθμό, ή πιο σωστά διατυπωμένο, είναι η χώρα πρώτης υποδοχής για τους υπηκόους τρίτων χωρών. Σύμφωνα με μελέτη της Frontex (2010), το 2010 το 90% των ατόμων με δίχως νόμιμα έγγραφα εξόδου από τη χώρα τους, βρίσκονταν στην Ελλάδα. Η Σύμβαση της Γενεύης, η συνθήκη του Σένγκεν (1985), η συνθήκη της Λισσαβόνας (2007), η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), σειρά νόμων όπως οι Ν.3386/2005 και Ν. 4251/2014 αλλά και προεδρικών διαταγμάτων ήρθαν να επιστεγάσουν την ανάγκη για έλεγχο της μετακίνησης των πληθυσμών αυτών.

Τον Οκτώβριο του 2011, 9.600 άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα εισόδου εισήλθαν στη χώρα μας «σημειώνοντας αύξηση 20% σε σχέση με τον Οκτώβριο του 2010. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως μόνο το πρώτο τρίμηνο του 2012 στο τμήμα συνοριακής φύλαξης στην Αλεξανδρούπολη (ελληνο-τουρκικά σύνορα) καταγράφηκαν 2.697 άτομα που εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα μεταξύ των οποίων και αιτούντες άσυλο»³⁸.

Η πρακτική που ακολουθεί το ελληνικό κράτος συνοψίζεται στα εξής: Άτομα που έρχονται από τρίτες χώρες όπως Σουδάν, Αφγανιστάν, Ιράν, Ιράκ, Μπαγκλαντές, Σομαλία, Αλγερία, Πακιστάν και λοιπές χώρες και συλλαμβάνονταν στα σύνορα ή στις πύλες εισόδου και εξόδου από τη χώρα όπως τη Θράκη, τη Μυτιλήνη, ή το Νομό Αχαΐας κρατούνταν προσωρινά στα αστυνομικά κέντρα. Οι αστυνομικές αρχές έπαιρναν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα, και λάμβαναν υπηρεσιακό σημείωμα το οποίο τους έδινε προσωρινό δικαίωμα 30 (τριάντα) ημερών προκειμένου να εγκαταλείψουν την χώρα ή όσοι ήθελαν μέχρι το 2013 μπορούσαν να υποβάλουν αίτημα για άσυλο στις κατά τόπους αστυνομικές διευθύνσεις και παρέμεναν στην Ελλάδα μέχρι την τελεσιδικία του αιτήματος τους. Από τον Ιούνιο του έτους 2013, τα

³⁷ Γιατροί του Κόσμου Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες: Δικαιώματα-Υποχρεώσεις. Τομέας Υγείας, 2010, σελ.5.

³⁸ Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων *Εξακρίβωση της ταυτότητας των αιτούντων διεθνούς προστασίας: προκλήσεις και πρακτικές*. Ευρωπαϊκό Δίκτυο, 2012, σελ.8.

αιτήματα για άσυλο παραλαμβάνονται μόνο από την Υπηρεσία Ασύλου³⁹.

Άτομα τα οποία είχαν διαφύγει από την Ελλάδα και συλλαμβάνονταν σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, επέστρεφαν αναγκαστικά στην Ελλάδα καθώς σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου II⁴⁰, καθιερώθηκε το Eurodac, μίας βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων γεγονός που νομιμοποιεί μία χώρα (την πρώτη χώρα εισόδου των υπηκόων τρίτων χωρών), ως εκείνη που θα εξετάσει το αίτημα για άσυλο.

«Τα κράτη μέλη εξετάζουν κάθε αίτηση ασύλου που υποβάλλεται από υπήκοο τρίτης χώρας σε οποιοδήποτε από αυτά, είτε στα σύνορα είτε εντός του εδάφους του. Η αίτηση εξετάζεται από ένα μόνο κράτος μέλος, το οποίο είναι το οριζόμενο ως υπεύθυνο σύμφωνα με τα κριτήρια που αναφέρονται στο κεφάλαιο III (άρθρο 3, Ε.Κ. αριθ.343/2003)».

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα έχει δεχθεί αρνητική κριτική από την Ευρωπαϊκή Ένωση, λόγω της μη διευκόλυνσης πρόσβασης των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας στο άσυλο αλλά και των απάνθρωπων συνθηκών διοικητικής κράτησης των ατόμων αυτών στα Κέντρα Κράτησης. Η μακροχρόνια παραμονή των αιτούντων άσυλο σε αυτό το διοικητικό καθεστώς τους καθιστά «όμηρους» και «φυλακισμένους» εντός των Ελληνικών συνόρων.

1.2.1. ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟ

Η ένταξη ή μη ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας στην ελληνική κοινωνία επηρεάζεται άμεσα και κυρίως από τη νομοθεσία του εκάστοτε κράτους. Βλέποντας κριτικά την νομοθεσία και τα διατάγματα που κατά καιρούς θεσπίζονται στην Ελλάδα μπορούμε να κατανοήσουμε αν το στίγμα που δίνει η Ελλάδα είναι αυτό της φιλομεταναστευτικής πολιτικής ή μη.

Από τον Ν. 1975/1991 “Είσοδος- έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών. Διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις” ,

³⁹ Το Περιφερειακό Γραφείο Αθηνών της Υπηρεσίας Ασύλου ήταν έως και τέλη του 2014 το μοναδικό γραφείο που λάμβανε τα αιτήματα για άσυλο. Γίνεται κατανοητό ότι από οικονομικής και γεωγραφικής πλευράς πολλά από τα άτομα που ήθελαν να υποβάλουν αίτημα για άσυλο αποθαρρύνονταν από το να το πράξουν.

⁴⁰ Συνοπτικές πληροφορίες για το Κανονισμό του Δουβλίνου II μπορεί ο αναγνώστης να ανατρέξει: http://www.minocp.gov.gr/images/stories//2013/dublin_20_languages_finial_new.pdf.

αναγνωρίζονται οι πρόσφυγες, όπως αυτοί ορίζονται από τη Σύμβαση της Γενεύης και στο Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης, καθώς επίσης ορίζει και την δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο (άτομα με νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα).

Το 2005 θεσπίστηκε ο Νόμος 3386/2005 “Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια”. Ο λόγος για τον οποίο υπήρξε η κατάθεση αυτού του νομοσχεδίου και τελικώς η ψήφιση του είναι διότι το μεταναστευτικό ζήτημα, είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις στην Ελληνική κοινωνία. Στην αιτιολογική έκθεση καταδεικνύεται η ανάγκη για την αντιμετώπιση της διόγκωσης γραφειοκρατικών κωλυμάτων αναφορικά με συνθήκες πρόσβασης στο άσυλο, αλλά και των εμποδίων στην αγορά εργασίας και διαμονής που προκαλούνταν από την κατοχή του δελτίου αυτού.

Τόσο στις πύλες εισόδου, όσο και στις πύλες εξόδου από τη χώρα, υπήρχαν πληθυσμοί από τρίτες χώρες, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης προκαλούσαν προβλήματα δημόσιας υγιεινής στην ελληνική κοινωνία. Ο νόμος πέραν από τον ορισμό του πρόσφυγα, αναγνωρίζει τους υπηκόους τρίτων χωρών, τους ανιθαγενείς, την οικογενειακή επανένωση, τους ασυνόδευτους ανήλικους και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Δίνονται οι διαστάσεις των όρων άδεια διαμονής και άδεια εργασίας, όπως επίσης και τις γενικές προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών. Ο Νόμος δε, πέραν από τις υποχρεώσεις των υπηκόων τρίτων χωρών, αναφέρεται και στα δικαιώματα που έχουν οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες στους τομείς εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής ασφάλισης.

Μετά από εννέα χρόνια, με την ύπαρξη αρκετών προεδρικών διαταγμάτων αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, θεσπίστηκε ο Νόμος 4251/2014 “Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις”, στον οποίο υπάρχει μία διευρυμένη ορολογία που αναφέρεται στους μετανάστες, όπως δικαιούχος επικουρικής προστασίας, ενώ δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον χαρακτηρισμό θύματος εμπορίας ανθρώπων.

1.2.2. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ- ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟ ΑΣΥΛΟ

Η Υπηρεσία Ασύλου, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, ιδρύθηκε με τον νόμο 3907/2011 “Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της

Οδηγίας 2008/115/EK 'σχετικά με του κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών' και λοιπές διατάξεις”, με δικαιοδοσία “την παροχή πολιτικού ασύλου και άλλων μορφών διεθνούς προστασίας σε αλλοδαπούς που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα τους λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικής καταγωγής, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, οι οποίοι δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους”.

Μέσα από μελέτες που έχουν διενεργηθεί από Φορείς που ασχολούνται με τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας διαπιστώνεται ότι όταν εισέρχονται σε ελληνικό έδαφος άτομα με δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα δεν υποβάλουν αίτημα για άσυλο καθώς στα σημεία εισόδου, όπου κατά ένα μεγάλο ποσοστό συλλαμβάνονται, δεν υπάρχουν εκείνες οι υπηρεσίες διερμηνείας, συμβουλευτικής και ενημέρωσης αναφορικά με το άσυλο αλλά και λόγω της γνώσης που έχουν ότι στην Ελλάδα ένα πολύ μικρό ποσοστό αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας. Τέλος, η ύπαρξη της βάσης Eurodac αποτελεί τροχοπέδη σε όσους επιθυμούν να φύγουν από την Ελλάδα και να ζήσουν σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα. Με αυτό το δεδομένο δεν επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα, να δακτυλοσκοπηθούν και να περιμένουν μέχρι τη τελεσιδικία του αιτήματος τους εώς ότου αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες προκειμένου να φύγουν από την πρώτη χώρα υποδοχής⁴¹

1.2.3. Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Στα μέσα του 2012 ξεκίνησαν οι επονομαζόμενες επιχειρήσεις “σκούπας”, υπό το διακριτικό τίτλο “Ξένιος Ζευς”. Αναλύοντας, έστω και επιφανειακά, μιας και δεν είναι της παρούσης εργασίας, την φράση “Ξένιος Ζευς” , φιλόξενος Δίας, όπου ιστορικά ο Ζευς συνδεόταν με την προστασία των ξένων και των ταξιδιωτών, ερχόμαστε μπροστά σε ένα ερμηνευτικό παράδοξο. Χρησιμοποιεί η Ελληνική Αστυνομία, μία φράση που υποδηλώνει την φιλοξενία, για να εξαγγείλει τη δημιουργία της Υπηρεσίας Ασύλου και της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής (N.3907/2011), η οποία είναι υπεύθυνη να υποδεχθεί αλλοδαπούς με δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής εισόδου στην Ελλάδα, να προχωρήσει σε διαδικασίες ταυτοποίησης και εν τέλει να τους δώσει άσυλο ή να τους απελάσει.

⁴¹ UNHCR, *Παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα ως χώρα ασύλου*, 2009.

Στις επιχειρήσεις «σκούπας» που έγιναν, άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα, κρατούνταν διοικητικά, σε κλειστά κέντρα, όχι διότι είχαν διαπράξει κάποιο ποινικό έγκλημα, αλλά διότι δεν είχαν νόμιμα έγγραφα εισόδου και παραμονής στην χώρα. Το πρώτο κέντρο κράτησης στην Ελλάδα δημιουργήθηκε στην Αμυγδαλέζα με δυνατότητα χωρητικότητας 2 χιλιάδων ατόμων, στην Κόρινθο με χωρητικότητα χιλίων ατόμων, στην Κομοτηνή με χωρητικότητα 540 ατόμων, στην Ξάνθη με χωρητικότητα 480 ατόμων, στην Οαρανέστι της Δράμας με χωρητικότητα 600 ατόμων, στη Σάμο με χωρητικότητα 280 ατόμων, στη Λέσβο με χωρητικότητα 90 ατόμων, στην Χίο 100 ατόμων, στην Πέτρου Ράλλη 350 ατόμων και στο Ελληνικό 120 ατόμων.

Οι μήνες φυλάκισης, σταδιακά με προεδρικά διατάγματα, άρχιζαν να αυξάνονται, με τελικό το υπ'αριθ. Πρωτ. 4000/4/59γ/14.1.2014, οι μήνες φυλάκισης συνίστανται στους 18 μήνες φυλάκισης και η μετέπειτα αναγκαστική ένταξη των αλλοδαπών σε προγράμματα εθελοντικού επαναπατρισμού. Ακόμα και άσυλο να ζητήσουν εντός των Κέντρων Κράτησης υπάρχει το δεδομένο της διοικητικής κράτησης τους για 15 μήνες όπως αυτό ορίζεται και απο το Π.Δ. 114/10.

Κατά την σύλληψη των ατόμων δίχως νόμιμα έγγραφα δεν πραγματοποιείται ιατρική εκτίμηση της κατάστασης του ατόμου, ενώ στα κέντρα κράτησης η παρουσία ιατρών είναι παροδική καθώς λειτουργούν υπό την χρηματοδότηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Ακόμη και σύμβουλοι ψυχικής υγείας όπως ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί εργάζονται στα κέντρα κράτησης από έξι ή εννέα μήνες ανάλογα με την χρηματοδότηση που υπάρχει. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τους διερμηνείς, η ανυπαρξία των οποίων καθιστά αδύναμους τους κρατούμενους να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, να ζητήσουν άσυλο ή να υποβάλουν κάποιο αίτημα. Γίνεται αντιληπτό ότι βρίσκεται στην διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών να μεσολαβήσει την ιατρική παραπομπή ασθενών στο νοσοκομείο, δεδομένο που προκαλεί έντονα προβλήματα.

Η κράτηση γίνεται χωρίς διακρίσεις, με κρατούμενους ανήλικους οι οποίοι δεν έχουν αναγνωριστεί ως ασυνόδευτοι ανήλικοι, με στοιβαγμό ατόμων εντός των κέντρων μιας και οι χώροι είναι μικρότερης χωρητικότητας από όσα άτομα κρατεί. Πέραν απο τις προσωπικές μαρτυρίες των ίδιων των κρατούντων, Κινήματα Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων των Μεταναστών αλλά και οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, όντας αυτόπτες μάρτυρες είδαν πως οι συνθήκες υγιεινής ήταν ανεπαρκείς (απουσία ζεστού νερού, και προσωπικών ειδών βασικής υγιεινής όπως ξυραφάκια για κάθε

κρατούντα), το φαγητό ήταν ελάχιστο σε σύγκριση με τις ανάγκες για σωστή και ισορροπημένη διατροφή την οποία έχει ανάγκη κάθε άνθρωπος προς κάλυψη των βιολογικών του αναγκών.

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Πρόληψη και τον Έλεγχο Νοσημάτων (ECDC) σε επιτόπια αυτοψία που πραγματοποίησε στον Έβρο το 2011, ανέφερε: “Το κύριο πρόβλημα είναι ο αυξημένος κίνδυνος για μεταδοτικές ασθένειες στα κέντρα κράτησης. Αυτός συνδέεται κυρίως με το σοβαρό συνωστισμό, την έλλειψη υγιεινής, την έλλειψη βασικών αγαθών (π.χ. κουβέρτες, παπούτσια, σαπούνι κτλ), την έλλειψη δυνατότητας για υπαίθριες δραστηριότητες και τη μακρά διάρκεια της κράτησης. Οι συνθήκες στα κέντρα υπολείπονται των ελαχίστων διεθνών προδιαγραφών σε όλα τα κέντρα κράτησης που επισκεφθήκαμε. Είναι σαφώς τεκμηριωμένο ότι ο συνωστισμός αυξάνει τον κίνδυνο για μεταδοτικές ασθένειες όπως η φυματίωση, η διάρροια, οι λοιμώξεις του ανώτερου αναπνευστικού κλπ.”⁴²

Πέραν των ασθενειών, η διοικητική κράτηση των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας επιφέρει αλλαγές και στην ψυχική τους υγεία. Κρίσεις πανικού, άγχους, κατάθλιψη και σύνοδες διαταραχές απειλούν την ζωή των ατόμων που κρατούνται. Από την άλλη πλευρά τα κρούσματα βίας με τους αστυνομικούς έρχονται να προστεθούν ως ένα βίωμα αρνητικό για την ψυχική τους υγεία και σωματική ακεραιότητα⁴³.

Μία από τις πιο ευπαθείς ομάδες που ανήκουν στα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας είναι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι παρόλο απαγορεύεται να κρατούνται διοικητικά σε κέντρα κράτησης, ωστόσο σε έρευνα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα που διενεργήθηκε το 2013-2014 εντοπίστηκαν περισσότεροι από εκατό ανήλικοι, οι οποίοι είχαν εσφαλμένα καταγραφεί ως ενήλικες⁴⁴.

⁴² Γιατροί Χωρίς Σύνορα, *Αθέατος Πόνος: Παρατεταμένη και συστηματική κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε ακατάλληλες συνθήκες στην Ελλάδα*, 2014, σελ.9

⁴³ Γιατροί Χωρίς Σύνορα, *Αθέατος Πόνος: Παρατεταμένη και συστηματική κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε ακατάλληλες συνθήκες στην Ελλάδα*, 2014, σελ.9

⁴⁴ Γιατροί Χωρίς Σύνορα, *Αθέατος Πόνος: Παρατεταμένη και συστηματική κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε ακατάλληλες συνθήκες στην Ελλάδα*, 2014, σελ.9

1.2.4. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ

Άτομα ηλικίας έως δεκαοχτώ ετών που εισέρχονται σε ελληνικό έδαφος και πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας ορίζονται ως ασυνόδευτοι ανήλικοι. Σύμφωνα με το Ν. 4251/2014 άρθρο 1 ως ασυνόδευτος ανήλικος ορίζεται «το πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών, το οποίο φθάνει στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικα υπεύθυνο για την φροντίδα του, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ή πρακτική και για όσο χρόνο κανένας υπεύθυνος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλεια του ή ο ανήλικος που εγκαταλείπεται ασυνόδευτος μετά την είσοδο του στην Ελλάδα».

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα ημεδαπά ανήλικα παιδιά. Το βέλτιστο συμφέρον το παιδιών προασπίζεται τόσο από το άρθρο 21 § 1 του Συντάγματος όπου ορίζει «Η Οικογένεια ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους», αλλά κυρίως από την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) και την κύρωση της υπό τον Ν.2101/1992, όπου αναγνωρίζονται χωρίς διακρίσεις ως προς την χώρα καταγωγής τα δικαιώματα στην υγεία, εκπαίδευση, πρόνοια όλων των παιδιών.

Συγκεκριμένα με το άρθρο 22§ 1 της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη».

Ωστόσο, σύμφωνα με την μελέτη της Ύπατης Αρμοστείας (2008)⁴⁵, ένας μικρός αριθμός ασυνόδευτων ανήλικων υποβάλλει αίτημα για άσυλο, ενώ στην Ελλάδα δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι υποδοχής, στέγασης των ανήλικων αλλά και διασφάλισης των δικαιωμάτων των παιδιών.

⁴⁵ UNHCR, Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανήλικων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα, 2010

1.2.5. ΣΤΕΓΣΗ

Οι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, τα άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα τα οποία για λόγους σωστής οριοθέτησης της κατάστασης τους κλείνονται κάτω από την ομπρέλα της φράσης “άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας” ζούνε στην πλειονότητα τους σε εγκαταλελειμένα εργοστάσια και σπίτια, σε αυτοσχέδιες παράγκες ενώ δουλεύουν κάτω απο απάνθρωπες συνθήκες σε χωράφια, στις λαϊκές αγορές και ως πλανόδιοι μικροπωλητές. Ο τόπος που διαλέγουν να παραμείνουν είναι τα σημεία εξόδου απο τη χωρα, με κύριο τόπο την Πάτρα ή την Ηγουμενίτσα μιας και είναι έξοδοι προς την Ιταλία και ακολούθως προς χώρες της Δύσης.

Μόνο οι αιτούντες άσυλο και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, έχουν δικαίωμα να ζητήσουν στέγαση στους Ξενώνες Φιλοξενείας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και συγκεκριμένα στην Υπηρεσία Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο και Ασυνόδευτων Ανήλικων. Γίνεται κατανοητό ότι το μεγάλο ποσοστό των ατόμων με δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα παραμένει δίχως στέγη. Πέραν τούτου, οι διαθέσιμες κλίνες είναι αφενός λιγότερες από τα αιτήματα προς φιλοξενεία. Σύμφωνα με την έκθεση του κέντρου, τα αιτήματα προς φιλοξενεία το 2013 έφτασαν τα 3.220, 956 περισσότερα από το 2012. Από αυτά το 73.04% έγιναν δεκτά, με κύρια πληθυσμιακή ομάδα η οποία αναζήτησε φιλοξενεία τους Αφγανούς⁴⁶. Τέλος, οι ξενώνες δεν βρίσκονται σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας αλλά σε συγκεκριμένα μέρη όπως Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λαύριο, ενώ στην Πάτρα μόλις το 2013 δημιουργήθηκε ξενώνας φιλοξενείας ασυνόδευτων ανήλικων.

1.2.6. ΕΡΓΑΣΙΑ

Τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, εργάζονται κυρίως σε αγροτικές περιοχές, στις λαϊκές αγορές, είτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές, με το μεγαλύτερο ποσοστό τους να εργάζονται ανασφάλιστοι. Έως το 2012, οι αιτούντες άσυλο μπορούσαν με το δελτίο αιτήσαντος άσυλο, να βγάλουν Α.Φ.Μ. και να εκδώσουν άδεια εργασίας. Η άδεια εργασίας, είναι εκείνο το νομιμοποιητικό έγγραφο πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, με το Π.Δ. 189/1998 «Προυποθέσεις και

⁴⁶ ΕΚΚΑ Στατιστικά του έτους 2013. Υπηρεσία διαχείρισης αιτημάτων στέγασης αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανήλικων.

διαδικασία παροχής άδειας εργασίας ή άλλης βοήθειας για επαγγελματική αποκατάσταση των αναγνωρισμένων απο την Πολιτεία των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των προσωρινά διαμενόντων για λόγους ανθρωπιστικούς», οι αιτούντες άσυλο δεν μπορούν να λάβουν άδεια εργασίας για θέση την οποία μπορεί να την λάβει ένας Έλληνας πολίτης. «Έχει ερευνηθεί η αγορά εργασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα και δεν έχει εκδηλωθεί σχετικό ενδιαφέρον από ημεδαπό, πολίτη της Ε.Ε., αναγνωρισμένο πρόσφυγα, ομογενή (άρθρο4, παρ.1γ)».

Γίνεται κατανοητό, ότι τα εμπόδια πρόσβασης στην νόμιμη εργασία είναι ορατά, θεσπισμένα με Προεδρικά Διατάγματα, γεγονός που αφενός αποτρέπει τον εργοδότη από την πρόσληψη ενός αλλοδαπού, αφετέρου την ύπαρξη μαύρης, ανασφάλιστης ή και ανύπαρκτης εργασίας.

1.2.7. ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ

Τον Οκτώριο του 2011, λόγω της απουσίας ενός φορέα καταγραφής των περιστατικών ρατσιστικής βίας και της ανάγκης δικτύωσης φορέων που ασχολούνται με θύματα ρατσιστικής βίας, δημιουργήθηκε το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, έπειτα απο πρωτοβουλία της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και με την συμμετοχή Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων όπως οι Γιατροί του Κόσμου, το Αίτημα, η Διεθνής Αμνηστία, το Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, το Ελληνικό Φόρουμ για τους Πρόσφυγες, το Κέντρο Βαβέλ, τη Μετάδραση, το Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, την Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μτανατών και τη Praksis.

Στην ετήσια έκθεση του, το 2013, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών για τη Ρατσιστική Βία, επεσήμανε τις εκρηκτικές διαστάσεις που έχει λάβει η ρατσιστική βία στην Ελλάδα. Τα καταγεγραμμένα περιστατικά του δικτύου έφτασαν “τα 166 περιστατικά ρατσιστικής βίας με τουλάχιστον 320 θύματα: τα 143 περιστατικά αφορούν μετανάστες ή πρόσφυγες”. Οι θύτες χρησιμοποιούσαν όπλα, σιδηρολοστούς, αλυσίδες, σπασμένα μπουκάλια και μεγαλόσωμα σκυλιά. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην ύπαρξη ρατσιστικής βίας, η οποία απορρέει απο τις δικαστικές και αστυνομικές αρχές. Παρόλο που όλα τα διατάγματα, αναφορικά με το

μεταναστευτικό, θέτουν ως προϋπόθεση τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

1.2.8. ΕΝΑΣ ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΚΑΙ ΖΩΤΙΚΗΣ ΣΗΜΕΣΙΑΣ ΤΟΜΕΑΣ: ΥΓΕΙΑ

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, «η Υγεία είναι μια κατάσταση πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η έλλειψη ασθένειας ή αναπηρίας». Σε έρευνα των Γιατρών του Κόσμου (2010)⁴⁷ στο σύνολο του δείγματος, το 50% των μεταναστών χωρίς απαραίτητα έγγραφα αντιμετωπίζουν προβλήματα στην πρόσβαση τους στα Δημόσια Νοσοκομεία, κάτι που σχετίζεται με τη γνώση που έχουν λάβει σχετικά με το ότι δεν έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο Εθνικό Σύστημα Υγείας με εξαίρεση την περίπτωση του επείγοντος και μέχρι τη σταθεροποίηση της κατάστασης της υγείας τους. Επιπλέον, το 79,59% του δείγματος των ατόμων με δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα απάντησαν ότι δεν προσπάθησαν να πάνε σε κρατικό νοσοκομείο πιθανά να σχετίζεται με τη γνώση που έχουν λάβει σχετικά με το ότι δεν έχουν δικαίωμα πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αλλά και με άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν (αδυναμία συνεννόησης λόγω γλώσσας, πολιτισμικού μορφώματος) ή φόβου σύλληψης ή καταγγελίας.

Ο φόβος σύλληψης ή καταγγελίας απορρέει από το νομικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα:

«Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε υπηκόους τρίτης χώρας, οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις, θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής και γενικά δεν αποδεικνύουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές όταν πρόκειται για υπηκόους τρίτων χωρών που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά (Ν.3386/2005, Άρθρο 84 1)».

⁴⁷ Α, Ρετινιώτη & Ι, Μαντζίου, Πρόσβαση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων που ζουν στο κέντρο της Αθήνας στους τομείς υγείας, εκπαίδευσης και εργασίας, Αθήνα, Γιατροί του Κόσμου, 2010,σελ.30-50.

«Οι υπάλληλοι των παραπάνω υπηρεσιών και φορέων που παραβαίνουν τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου αυτού διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, για παράβαση καθήκοντος (Ν.3386/2005, Άρθρο 84 §2)».

Αυτό που καταδεικνύεται μέσω της επιβολής του Νόμου, είναι η απαγόρευση των ατόμων δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα ως προς την είσοδο τους στα Νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας, και γενικότερα σε φορείς που ασχολούνται με ζητήματα υγείας. Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι παράγραφοι έρχονται σε αντίθεση με αντίστοιχα διατάγματα του Συντάγματος και του Διεθνούς Δικαίου.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 §5 του Συντάγματος ορίζεται πως ο «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γεννητικής του ταυτότητας». Κατοχυρώνεται δηλαδή το ατομικό δικαίωμα στην υγεία αλλά και την απαγόρευση κάθε ενέργειας τρίτου που μπορεί να βλάψει την υγεία του ατόμου. Στο άρθρο 21 §3 του Συντάγματος γίνεται ρητή αναφορά στο ρόλο του κράτους αναφορικά με την υγεία «Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών».

Η ύπαρξη νόμων που αποκλείουν άτομα από το Εθνικό Σύστημα οδηγεί στην ύπαρξη μεταδιδόμενων ασθενειών και εν τέλει στο να υπάρχει κίνδυνος για την δημόσια υγεία, δηλαδή να νοσεί η κοινωνία από αρρώστιες που είχαν εξαλειφθεί όπως ψώρα. Αγνοεί δε το άρθρο 12 §2 του Διεθνούς Δικαίου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα «Τα μέτρα που θα λάβουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη, για την εξασφάλιση της πλήρους άσκησης του δικαιώματος αυτού πρέπει να περιλαμβάνουν επίσης και τα απαιτούμενα μέτρα για τη διασφάλιση...γ)της προφυλάξεως και θεραπείας επ)επιδημιών, επαγγελματικών και άλλων ασθενειών και της καταπολέμησης αυτών, δ)της δημιουργίας συνθηκών που μπορούν να εξασφαλίσουν σε όλους ιατρικές υπηρεσίες και ιατρική περίθαλψη σε περίπτωση ασθένειας».

1.2.9. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα παρουσιάζει μεγάλες αλλαγές οι οποίες την διαφοροποιούν αρκετά από τις προηγούμενες δεκαετίες. Οι προκλήσεις είναι πολλές, απαιτούν λύση και θέση επί των πραγμάτων εδώ και τώρα, αναζωπυρώνουν το διάλογο για ζητήματα αρχών, αξιών και ηθών, συνεχώς. Η ελληνική κοινωνία παρουσιάζει πλέον ομοιογένεια με τις υπόλοιπες των δυτικών ευρωπαϊκών χωρών σε επίπεδο πολυπολιτισμικότητας και ανομοιογένεια σε τοπικό επίπεδο λόγω της διαφορετικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, το οποίο άρχισε να λαμβάνει διαστάσεις στη χώρα μας τη δεκαετία του '90, καλούμαστε όλοι συχνά, να θέσουμε τις βάσεις τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, της ομαλούς συμβίωσης με τους συνανθρώπους μας που πλέον είναι και συμπολίτες μας. Προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς, έχουν –κατά βάση– διαφορετική κουλτούρα, αρκετοί εξ αυτών είναι αλλόθρησκοι, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν με διαφορετικά από εμάς, ήθη και έθιμα. Για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, μεγάλες μάζες ανθρώπων, την τελευταία δεκαετία κυρίως, αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν από τις χώρες τους (προερχόμενοι κυρίως από χώρες του ασιατικού και αφρικανικού κόσμου) και να βρεθούν στην Ελλάδα. Η Ελλάδα, αποτελεί για αυτούς, είτε τη χώρα που σχεδιάζουν – ονειρεύονται να μείνουν και να ζήσουν με τις οικογένειές τους, είτε τον ενδιάμεσο σταθμό προς μια άλλη –οικονομικά ισχυρότερη και φιλικά προσκείμενη προς τον μετανάστη– χώρα της Ευρώπης.

Σκόπιμο θα ήταν δε, να θυμηθούμε τι σημαίνει Ελλάδα, τόσο για τον μετανάστη, όσο και για τον ίδιο τον πολίτη που γεννήθηκε σε αυτό τον τόπο και (αυτό) αποκαλείται Έλληνας. Η Ελλάδα, είναι αυτό το κράτος στο οποίο –όπως της καταλογίζεται άλλωστε– γεννήθηκε ο δυτικός πολιτισμός, η φιλοσοφία, ο σεβασμός προς την ανθρώπινη ύπαρξη, το συμφέρον του δικαίου.

Από τη στιγμή που ενυπάρχουμε με όλους αυτούς τους ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικές φυλές και διαφορετικό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, στα πλαίσια του σεβασμού προς την ανθρώπινη ύπαρξη, σκοπός μας είναι – ή τουλάχιστον θα πρέπει να είναι– το όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κέρδος που θα μπορούσαμε να αποκτήσουμε από τη συγκεκριμένη κατάσταση. Φυσικά, η έννοια του κέρδους είναι πλήρως ταυτισμένη με τα πνευματικά κυρίως οφέλη που μπορεί να αποδώσει ο πλουραλισμός. Προκειμένου όμως, να επιτευχθεί αυτό, είναι αναγκαία μία συνθήκη μεταξύ της ελληνικής πολιτείας και του ατόμου που χρήζει διεθνούς

προστασίας. Η συνθήκη αυτή φυσικά θα πρέπει να έχει ως θεμέλιο λίθο της, την εκπαίδευση των εν λόγω ατόμων.

Στόχος της εκπαίδευσης, είναι η ομαλή ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, η έμπρακτη στήριξη τους μέσω της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας εφόσον θα μπορούν να συννενοηθούν τουλάχιστον σε βασικό επίπεδο με τους Έλληνες πολίτες ώστε να μην νιώθουν αποκλεισμένοι, η σταδιακή προσαρμογή τους στα ελληνικά δεδομένα και φυσικά η ενημέρωση τους για ζητήματα ουσιαστικά για την επιβίωση τους (πχ δικαιώματα, υποχρεώσεις).

Αυτό αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί την πρωταρχική αιτία του προβλήματος, δηλαδή η μη δυνατότητα συνεννόησης του μετανάστη με τον ντόπιο λόγω της γλωσσικής διαφοροποίησης. Οφείλουμε να ξεκινήσουμε λύνοντας αυτό το πρόβλημα αρχικά και έπειτα βάση συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδίου να υλοποιήσουμε τα περαιτέρω βήματα τα οποία θα αμβλύνουν την αντιπαράθεση και θα δημιουργήσουν εκείνο το δυναμικό πλαίσιο της υγιούς και ειρηνικής σχέσης μεταξύ του Έλληνα και του μετανάστη.

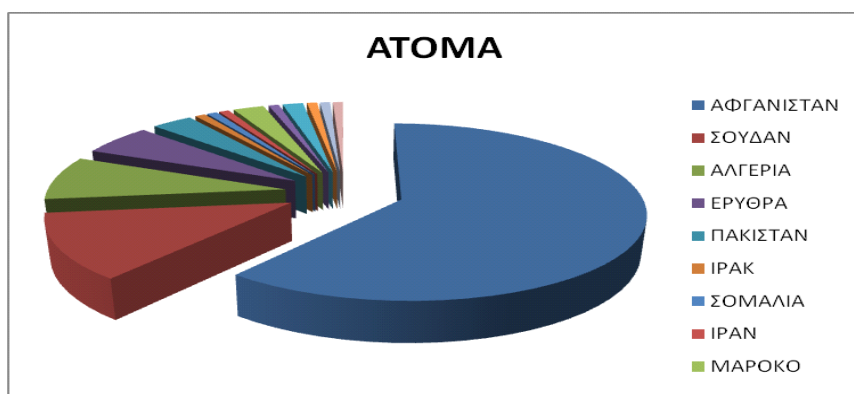
Η επίτευξη του στόχου θα συνοδεύεται από πολλά οφέλη τα οποία θα αποδώσουν καρπούς - έχουν αντίκτυπο τόσο μεσοπρόθεσμα, όσο και βραχυπρόθεσμα. Η άγνοια της ελληνικής γλώσσας, άρα η αδυναμία του μετανάστη να συννενοηθεί με τον Έλληνα προκαλούσε και συνεχίζει να προκαλεί ευκολότερα βίαιες αντιπαραθέσεις. Η άγνοια του μετανάστη σε ζητήματα ελληνικού δικαίου, υποχρεώσεων και δικαιωμάτων προκαλούσε και συνεχίζει να προκαλεί διαξηφισμούς αλλά και τον αποκλεισμό του από την ελληνική κοινωνία.

Η εκπαίδευση των ατόμων στα δύο αυτά φλέγοντα ζητήματα θα αποτελέσει τη βάση για την ομαλή συμβίωση και ανάπτυξη της κοινωνίας, αλλά και την καταπολέμηση των φαινομένων που είχαν ως αιτία τα προαναφερθέντα. Κατά αυτόν τον τρόπο, αφενός θα αμβλυνθούν οι αντιπαραθέσεις, αφετέρου η ελληνική κοινωνία θα είναι δεκτικότερη και πιο έτοιμη να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες του μετανάστη για το συμφέρον της.

Σύμφωνα με το άρθρο 26§1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση». Η σημερινή κατάσταση όμως της εκπαιδευτικής κατάστασης των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο, των ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας και των ατόμων δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής δείχνει ότι αποκλείονται από το εκπαιδευτικό σύστημα, γεγονός που συμβάλει στον κοινωνικό αποκλεισμό των εν λόγω ατόμων.

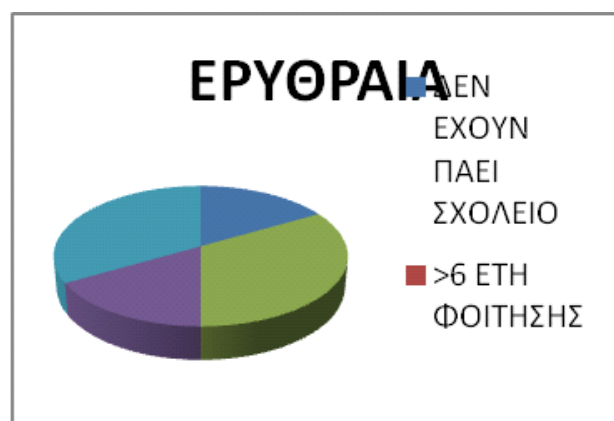
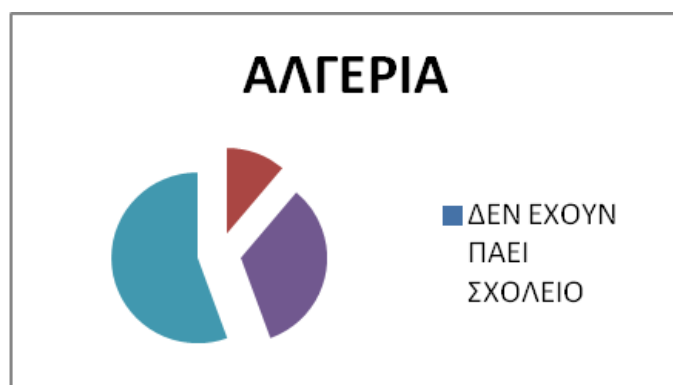
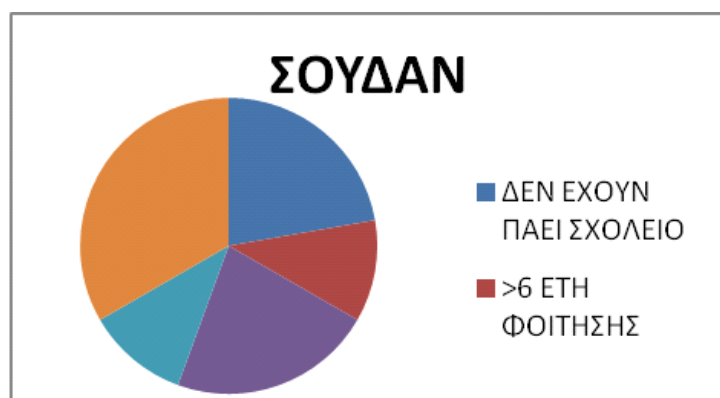
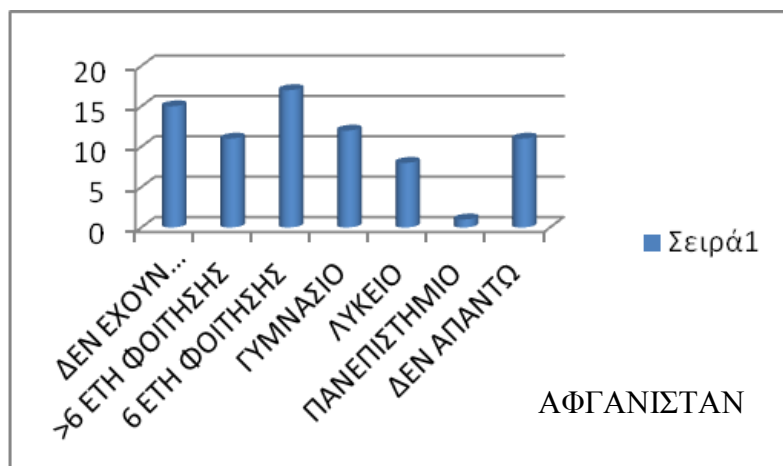
Η Κινητή Μονάδα των Γιατρών του Κόσμου λειτούργησε στην Πάτρα κατά το διάστημα Ιούλιο- Αύγουστο 2012 παρέχοντας πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, νομική συμβουλευτική και κοινωνική υποστήριξη σε άτομα τα οποία πιθανώς να χρήζουν διεθνούς προστασία στην πόλη της Πάτρας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήγαγε η Κωνσταντίνα Κυριακοπούλου, κοινωνική λειτουργός του εν λόγω προγράμματος, έδειξαν πως η μεγαλύτερη ροή εξυπηρετούμενων στην Κινητή Μονάδα της Πάτρας και συγκεκριμένα στην Κοινωνική Υπηρεσία της δομής, είναι άτομα προερχόμενα από το Αφγανιστάν, ενώ ακολουθεί το Σουδάν, η Αλγερία, η Ερυθρά. Αυτός ο πληθυσμός παρέμεινε έως και το πρώτο τρίμηνο του 2013, σταθερός (με μικρές εκροές του πληθυσμού από την Πάτρα προς λιμάνια της υπόλοιπης Ευρώπης).

Ένα μεγάλο ποσοστό των εξυπηρετούμενων, αγνοούσε την ελληνική γλώσσα και την αγγλική γεγονός που δυσχεραίνει την επικοινωνία τους τόσο με φορείς όσο και με τους πολίτες της Πάτρας. Ένα επιπλέον στοιχείο που πρέπει να μας προβληματίσει αποτελεί το γεγονός ότι εμφανίζονται χαμηλά ποσοστά παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην χώρα υποδοχής τους. Υπάρχουν δηλαδή υψηλά επίπεδα αναλφαβητισμού και σχολικών διαρροών.

Οι παρακάτω πίνακες αποτελούν δείγμα της προαναφερθείσας κατάστασης.

Τα στοιχεία από τα παραπάνω γραφήματα δεν γενικεύονται. Αποτελούν στοιχεία που δόθηκαν από τους λήπτες κοινωνικών υπηρεσιών της Κινητής Μονάδας των Γιατρών του Κόσμου στην πόλη της Πάτρας τον Ιούλιο και Αύγουστο του 2012. Είναι ωστόσο ενδεικτικά της εκπαιδευτικής κατάστασης των εξυπηρετούμενων και στοιχεία που δύνανται να μας κινητοποιήσουν για περαιτέρω δράση.

Πρόσβαση στα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιεί το ελληνικό κράτος, μέσω του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης, εποπτευόμενος φορέας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού και συγκεκριμένα μέσω του προγράμματος «Εκπαίδευση των μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό- Οδυσσέας», έχουν μόνο οι μετανάστες/τριες και οι αιτούντες άσυλο, με νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα. Γίνεται αντιληπτό ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας και οι οποίοι δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα αποκλείονται από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Στην Πάτρα, θέλοντας να δοθεί μία λύση σε αυτό το πρόβλημα, η Κίνηση Υπεράσπισης για τα Δικαιώματα των Μεταναστών/τριων και των Προσφύγων, υλοποιεί μαθήματα ελληνικών, με εθελοντές διαφόρων ειδικοτήτων σε όλα τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, δίχως να θέτει ως απαραίτητο κριτήριο για την παρακολούθηση των μαθημάτων την κατοχή νομιμοποιητικών εγγράφων παραμονής στην Ελλάδα.

Η παιδεία είναι αυτή που θα ενώσει τους λαούς, που θα δώσει το στίγμα της ειρήνης, που θα οδηγήσει την πράξη ορθά, που θα διαφυλάξει το δίκαιο, που θα σηματοδοτήσει την αρχή του σεβασμού και που θα διαλύσει την δεισιδαιμονία, το φόβο, την άγνοια, το παράλογο, τον αποκλεισμό, την υποκρισία και τα εγωλατρικά πάθη των ανθρώπων. Όπως είχε τονίσει και ο Αδαμάντιος Κοραής «μια πολιτεία που δε στηρίζεται στην Παιδεία μοιάζει με κάστρο χτισμένο στην άμμο». Για αυτόν τον λόγο αποτελεί βασική προτεραιότητα μας και είναι προς το συμφέρον μας να κάνουμε την αρχή βάση της οποίας κανείς δε θα επιδέχεται αποκλεισμού από το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Εφόσον στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα δε δύναται να συμμετάσχει ο αλλόγλωσσος, οφείλουμε να δημιουργήσουμε τέτοιες δομές ώστε όχι μόνο να μην τον αποκλείουμε αλλά να προσαρμοζόμαστε στις ανάγκες του και να προσεγγίζουμε τη διαφορετικότητα του όχι με αδιαλλαξία αλλά με έμπρακτη κατανόηση.

1.2.10 ΠΟΛΙΤΙΚΗ- ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Σύμφωνα με τον Ν. 3852/2010 περί Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης –Πρόγραμμα Καλλικράτης «Σε κάθε δήμο συγκροτείται και λειτουργεί με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, σσσυμβούλιο ένταξης μεταναστών ως συμβουλευτικό όργανο του δήμου για την ενίσχυση της ένταξης των μεταναστών στην τοπική κοινωνία. Τα συμβούλια ένταξης μεταναστών αποτελούνται από πέντε (5) έως έντεκα (11) μέλη, τα οποία ορίζονται από το οικείο δημοτικό συμβούλιο. Ως μέλη ορίζονται δημοτικοί σύμβουλοι, εκπρόσωποι φορέων μεταναστών, εφόσον η έδρα αυτών ή παραρτηματος βρίσκεται εντός των διοικητικών ορίων του οικείου δήμου, ή εκπρόσωποι που επιλέγονται από την κοινότητα των μεταναστών που κατοικούν μόνιμα στον οικείο δήμο, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπει σχετικός κανονισμός, που εκδίδει με απόφαση του το οικείο δημοτικό συμβούλιο, καθώς και εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων οι οποίοι αναπτύσσουν εντός της διοικητικής περιφέρειας του οικείου δήμου δράση σχετική με τα προβλήματα των μεταναστών. Με την ίδια την απόφαση ορίζεται πρόεδρος στο συμβούλιο ένταξης μεταναστών ένας εκ των δημοτικών συμβούλων μελών του. Στα παραπάνω συμβούλια ορίζονται υποχρεωτικά ως μέλη αλλοδαποί δημοτικοί σύμβουλοι που έχουν τυχόν εκλεγεί. Η συμμετοχή στα ανωτέρω συμβούλια είναι τιμητική και άμισθη (άρθρο 78 παράγραφος 1)».

«Έργο των συμβουλίων ένταξης μεταναστών είναι η καταγραφή και η διερεύνηση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, που κατοικούν μόνιμα στην περιφέρεια του οικείου δήμου, ως προς την ένταξη τους στην τοπική κοινωνία, την επαφή τους με δημόσιες αρχές ή τη δημοτική αρχή, η υποβολή εισηγήσεων προς το δημοτικό συμβούλιο για την ανάπτυξη τοπικών δράσεων προώθησης της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και, εν γένει, την επίλυση των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν, ιδίως μέσω της οργάνωσης συμβουλευτικών υπηρεσιών από τις δημοτικές υπηρεσίες, καθώς και τη διοργάνωση σε συνεργασία με τον οικείο δήμο εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής του τοπικού πληθυσμού (άρθρο 78 παραγραφος 2)».

Στην Πάτρα το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2011 υπο την αντιδήμαρχο Ήρα Κουρή, ενώ έως τις 31 Αυγούστου 2014 συνεχίστηκε υπό την αντιδήμαρχο Μαρία Ανδρικοπούλου Ρούβαλη. Ο θεσμός των

Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών, υποχρεωτικός απο τον Καλλικρατικό Νόμο, παρά τις θετικές που θα μπορούσε να έχει επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία, διακρίνεται από μη ολιστική προσέγγιση του μεταναστευτικού πεδίου. Εξηγώντας παραπάνω αυτή την θέση θα πρέπει να έχουμε στο νου ότι οι προτάσεις άρσης κοινωνικού αποκλεισμού και διόγκωσης των προβλημάτων ανάμεσα στον μετανάστη και τον Έλληνα, οφείλουν να είναι συγκεκριμένες και να αποτελούν ένα ολιστικό σχέδιο δράσης το οποίο θα αποφέρει τόσο μακροπρόθεσμα οφέλη, όσο και βραχυπρόθεσμα. Λόγω του αναγκάιου των συνθηκών οφείλουμε να πράξουμε εδώ και τώρα.

Το Συμβουλιο Ένταξης Μεταναστών είναι ένα συμβουλευτικό όργανο το οποίο δίνει φωνή μόνο στα άτομα εκείνα που έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα. Τι γίνεται με εκείνους τους πληθυσμούς, τα ποσοστά των οποίων είναι αρκετά υψηλά, οι οποίοι είτε δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα, είτε λόγω νομικών φραγμών δεν μπορούν να ανανεώσουν άδειες παραμονής;

Κρίνεται απαραίτητη, η ενεργοποίηση και των ίδιων των ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας και των μεταναστών οι οποίοι ζουν αρκετά χρόνια και ενδεχομένως εργάζονται στην τοπική κοινωνία και μπορούν να μας καταθέσουν την εμπειρία τους για το πώς κατάφεραν να ενταχθούν στο πλαίσιο της πόλης. Μέσω αυτών θα καταδειχθούν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν και οι τρόποι που πιθανά τις ξεπέρασαν.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

«Μόνο λοιπόν όταν μπορέσουμε να συλλάβουμε την ιστορία σαν πολυκύμαντη κίνηση κόσμων ολόκληρων, όπως είναι ο κάθε άνθρωπος, σαν πολυκύμαντη κίνηση από γαλαξίες ανθρώπινων ιστοριών, μόνο όταν θα μπορέσουμε να καταζιώσουμε στη συνείδηση μας το άτομο ως τον πρωτογενή παράγοντα του πολιτισμού, που η ενότητα του με τους άλλους ανθρώπους επιτρέπει την παραγωγή και την εξέλιξη του, τότε ίσως θα μπορέσουμε να αναγνώσουμε τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητα του ιστορικού γεγονότος, των επιλογών και των ιδεολογιών...Όταν δηλαδή ξέρουμε τι σημαίνει αυτό το γεγονός για τον Γιώργο, για την Ελένη, για τον Γιάννη, για τη Ρηνιώ.. Όταν δηλαδή δεν αποστούμε καμιά στιγμή μέσα στην πάλη για την πραγμάτωση του ανθρωπιστικού μας σκοπού, από τη συγκεκριμένη υπεράσπιση της ζωής του κάθε ανθρώπου. ..Σκεφτείτε, κύριε, αν μπορούσαμε να ξέρουμε την ατομική ιστορία, τα ονόματα, το χαμόγελο, τα όνειρα, τις αγάπες, τις επιθυμίες και τις δημιουργικές ικανότητες των εκατομμυρίων νεκρών των πολέμων, αν τους γνωρίζαμε σαν τ' αδέρφια μας, σαν τους ανθρώπους που μεγαλώσαμε μαζί και ονειρευτήκαμε μαζί, τι διάσταση θα είχε για μας η ανθρώπινη ιστορία και πόσο άγρυπνοι και προσεχτικοί θα ήμασταν σε κάθε επιλογή της εξουσίας, σε κάθε ιδεολογική πρόταση...⁴⁸»

⁴⁸ Μίσισιος, Χ. , *Χαμογέλα, ρε...Τι σου ζητάνε;* Αθήνα:Γράμματα, 1988.

2. 1 Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ως χρονική αφετηρία της βιογραφικής αφηγηματικής μεθόδου ορίζεται ο 20^{ος} αιώνας με την εμφάνιση του έργου των Thomas&Znaniecki «Ο Πολωνός χωρικός στην Ευρώπη και στην Αμερική». Στην εν λόγω έρευνα μελετήθηκε η μετάβαση των Πολωνών από την παραδοσιακή αγροτική κοινωνία στην μοντέρνα βιομηχανική κοινωνία της Αμερικής. Διερευνάται δε, η συμβολή της υποκειμενικής και αντικειμενικής οπτικής των γεγονότων, ενώ προτάσσεται από τους Thomas και Znaniecki η θεώρηση κάθε κοινωνικής διεργασίας ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης υποκειμενικών 'στάσεων' (attitudes) και αντικειμενικών αξιών (values)⁴⁹.

Μέθοδο επεξεργασίας των βιογραφικών συνεντεύξεων αποτελεί η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη, εισηγητής της οποίας ήταν ο Fritz Schutze. Πρόκειται για ένα είδος 'ανοικτής' συνέντευξης, στην οποία ο ερωτώμενος καλείται απροσχεδίαστα να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του συνολικά ή μια επιμέρους περίοδο της, ανακαλώντας στη μνήμη του προσωπικές εμπειρίες και βιώματα, γεγονότα στα οποία ο ίδιος είχε προσωπική ανάμειξη⁵⁰.

Μέσω της βιογραφικής συνέντευξης καλείται ο ερωτώμενος να αναβιώσει την εμπειρία του μέσα από την αφήγηση. Χρησιμοποιεί δε και άλλους τρόπους εξιστόρησης, όπως την περιγραφή των γεγονότων, αξιολογήσεις, επιχειρηματολογία και λοιπά. Σύμφωνα με τον Σαββάκη, η αφήγηση, όπως και η βιογραφία, παραπέμπει συνειδητά ή συνείδητα, σε μία ιστορική συνθήκη⁵¹. Ο τρόπος βίωσης και συνακόλουθα η αφήγηση ανάγεται σε μία δεδομένη ιστορική- χρονική στιγμή του παρελθόντος. Για να γίνει κατανοητή μία ιστορία ζωής δεν πρέπει να ερευνηθεί ως αυτούσιο κείμενο, δίχως το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται., αλλά ούτε ως μεμονωμένο περιστατικό, καθώς το βίωμα είναι αυτό που οδηγεί τον εκάστοτε βιογραφούμενο σε συγκεκριμένες αποφάσεις στη ζωή του⁵².

Στην εργασία μας, επιλέχθηκε η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη ως η καταλληλότερη μέθοδος προκειμένου να προσεγγιστούν τα ερευνώμενα ζητήματα καθώς δίδεται η ελευθερία εξιστόρησης στον αφηγητή προκειμένου να δώσει ο ίδιος

⁴⁹ Γιώργος Τσιώλης, *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις: Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική, σελ.30.

⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 170

⁵¹ Μάνος Σαββάκης, *Οι λεπροί της Σπιναλόγκας: Ιατρική, εγκλεισμός, βιωμένες εμπειρίες* (1903-1957). Αθήνα: Πλέθρον, 2008, σελ.29.

⁵² Στο ίδιο.

ένα πλαίσιο ερμηνείας και αξιολόγησης των γεγονότων που του έχουν συμβεί καθόλη τη διάρκεια της ζωής του. Κατά αυτόν τον τρόπο ο ερευνητής μπορεί να ανασυγκροτήσει αφενός τη βιογραφική τροχιά του υποκειμένου, αφετέρου να μην προβεί σε λανθασμένες θεωρήσεις και αποτιμήσεις αναδεικνύοντας μερικές οπτικές του προβλήματος⁵³. Στην εν λόγω μέθοδο ο/η ερευνητής/τρια εμπλέκεται καθόλη τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας τόσο ως προς το βιβλιογραφικό κομμάτι του εξεταζόμενου πλαισίου όσο και στο καθαρά ερευνητικό κομμάτι⁵⁴.

Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη αποτελείται από τρεις φάσεις:

A. Η φάση της κύριας αφήγησης: ξεκινά έπειτα από προτροπή του συνεντευκτή όπου καλεί τον ερωτώμενο «να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του, χωρίς, ωστόσο, να ιεραρχεί θεματικές ή να υποβάλλει οπτικές⁵⁵».

B. Η φάση των παρεπόμενων ερωτήσεων: κατά την πρώτη φάση της κύριας αφήγησης, ο συνεντευκτής αφήνει ελεύθερο τον αφηγητή να μιλήσει παρακολουθώντας τον με ενδιαφέρον και προσοχή. Τυχόν κενά ή απορίες που απορρέουν από την πρώτη φάση, ο ερευνητής τις καταγράφει και ζητά από τον αφηγητή να του καλύψει τα κενά αυτά κατά την δεύτερη φάση.

Γ. Η φάση των ερωτήσεων απολογισμού και των ελεύθερων ερωτήσεων: Μετά το πέρας της δεύτερης φάσης ο ερευνητής μπορεί να θέσει ερωτήσεις «να ζητήσει εκτιμήσεις, αξιολογήσεις και απόψεις του ερωτώμενου για όλα τα ζητήματα που τον ενδιαφέρουν⁵⁶». Επιπλέον, μπορεί ο ερευνητής να ελέγξει αν έχουν καλυφθεί τα ζητήματα που αφορούν την ερευνητική του μελέτη.

2.2. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η επιτόπια έρευνα της εργασίας πραγματοποιήθηκε στο χώρο του Ανοικτού Πολυιατρείου των Γιατρών του Κόσμου στην Πάτρα κατά τα διαστήματα Φεβρουάριος-Μάρτιος 2013 και Ιούνιος –Ιούλιος 2013 , έπειτα από έγκριση που έλαβα από τη γενική διευθύντρια των Γιατρών του Κόσμου κα. Θάνου Ευγενία. Ο

⁵³ Γιώργος Τσιώλης, ό.π.,

⁵⁴ Μάνος Σαββάκης, ό.π..

⁵⁵ Γιώργος Τσιώλης, ό.π., σελ.174

⁵⁶ Στο ίδιο, σελ.176

λόγος που επιλέχθηκε να ξεκινήσει η έρευνα τον Φεβρουάριο είναι διότι είχαν μεσολαβήσει ήδη πέντε μήνες από την έναρξη λειτουργίας του Ανοικτού Πολυιατρείου στην Πάτρα, γεγονός που συνέβαλε θετικά καθώς είχε ήδη οικοδομηθεί μία επαγγελματική σχέση ανάμεσα στους εξυπηρετούμενους-συνεντευξιαζόμενους και στην κοινωνική λειτουργό του κέντρου- συνεντεύκτρια.

2.3 ΤΟΠΟΣ

Το Ανοικτό Πολυιατρείο των Γιατρών του Κόσμου λειτουργεί στην Πάτρα από τον Σεπτέμβριο του 2012. Τόσο ο λόγος δημιουργίας ενός Πολυιατρείου όσο και η επιλογή του ως ο τόπος υλοποίησης της παρούσης έρευνας σχετίζεται με την γεωγραφική σημασία της πόλης και η σύνδεση της με το υπό εξέταση φαινόμενο.

Στόχος του υποκεφαλαίου αυτού είναι όχι μία πλήρης ιστορική αναδρομή στην πορεία της Τοπικής Ιστορίας της πόλης, αλλά μια ενδεικτική αναφορά σε χαρακτηριστικά σημεία της πορείας της Πάτρας στην ελληνική πραγματικότητα και φυσικά, όσον αφορά τις γενικότερες οικονομικές, και πολιτικές τάσεις από τον 19^ο αιώνα μέχρι και τις ημέρες μας που ενίσχυσαν και διαιώνισαν την ύπαρξη ενός μεγάλου μεταναστευτικού πληθυσμού εντός της πόλεως αλλά και τη σύνδεση του με την ύπαρξη κοινωνικού αποκλεισμού.

Η Πάτρα είναι η πόλη του ηπειρωτικού ελληνικού χώρου με τις πιο ορατές αλλά και βαθιές ιστορικές σχέσεις με την Δύση, δημιουργώντας έτσι μια ισχυρή εξάρτηση με το λιμάνι της. Το λιμάνι της Πάτρας, αλλά και η ίδια η γεωγραφική της θέση, ήταν οι δύο βασικότερες αιτίες που οδήγησαν την πόλη σε ρυθμούς συνεχούς ανάπτυξης της κτηνοτροφίας, αλιείας, γεωργίας, βιομηχανίας και εμπορίου.

Η τοπική ιστορία της Πάτρας, τόσο η παλαιά όσο κι η σύγχρονη καταδουκνύει μία πόλη που επωφελήθηκε από το ρόλο της ως το κύριο εξαγωγικό λιμάνι για την αγροτική παραγωγή της σταφίδας. Το εμπόριο με τη Βρετανία και τη Γαλλία συνέβαλε ουσιαστικά στην διαμόρφωση της ταυτότητας της πόλης, όχι μόνον ως σπουδαίου λιμανιού αλλά και κοσμοπολίτικου αστικού κέντρου στην Ελλάδα το 19^ο αιώνα. Το λιμάνι της σε σύγκριση με τα υπόλοιπα λιμάνια της Ελλάδας τα οποία λειτουργούσαν ως εισαγωγικά-διαμετακομιστικά, ελέγχει τις εξαγωγές και αναδεικνύεται ως πόλος έλξης οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Ιστορικά το λιμάνι της Πάτρας από το 19^ο αιώνα «συμμετέχει σ' ένα διεθνές οικονομικό

σύνολο, επιβάλλει τις ιεραρχήσεις, κυρίως μέσα από την χρηματική- πιστωτική συμμετοχή της στην παραγωγή⁵⁷ ».

Η βιομηχανική ανάπτυξη προκάλεσε ενίσχυση των οικονομικών δεικτών, και έντονη στροφή προς την αστική περιοχή των πιο δυναμικών πληθυσμιακών ομάδων που εγκατέλειψαν την ύπαιθρο και συνεπώς την πρωτογενή παραγωγή και εγκαταστάθηκαν στην πόλη απασχολούμενοι στη βιομηχανία. Το τρίτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται μία εσωτερική μετανάστευση από την Ήπειρο και τα Επτάνησα αλλά και από το εξωτερικό τόσο αγροτών όσο και εμπόρων. Αυξάνεται η παραγωγή σταφίδας, ακμάζει το εμπόριο και ο Δήμος Πατρέων γίνεται αυτοχρηματοδοτούμενος ως προς τα δημόσια έργα αλλά και ως προς τα δίκτυα κοινωνικής φροντίδας που αναπτύσσει. Από τον προϋπολογισμό της πόλης αξίζει να σημειωθεί ότι δινόταν έμφαση στην εκπαίδευση, την πρόνοια αλλά και την αρωγή φοιτητών⁵⁸.

Η παρακμή του εμπορίου και γενικότερα της οικονομικής κατάστασης στην Πάτρα ξεκινά τόσο το 1848 όσο και το 1857, έτη δύο διεθνών οικονομικών κρίσεων, δεδομένα που εκδηλώνονται άμεσα στην ζωή της πόλης. Η πόλη ωστόσο συνεχίζει και αναπτύσσει βασικούς τομείς όπως το εμπόριο, η ναυτιλία ωστόσο παραμένει στάσιμος ο πρωτογενής τομέας παραγωγής. Ακόμη και στις αρχές του 20ου αιώνα η Πάτρα αναπτύχθηκε γοργά και αποτέλεσε την πρώτη ελληνική πόλη που εισήγαγε δημόσιο ηλεκτροφωτισμό και ηλεκτροκίνητους τροχιόδρομους. Μετά την απελευθέρωση από την Γερμανική κατοχή η Πάτρα αναπτύσσεται ταχύτατα χάρις στο λιμάνι της και το εμπόριο που διεξάγεται μέσω αυτού.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με την αποβιομηχάνιση της πόλης αλλά και σχεδόν ολόκληρης της χώρας, παρατηρήθηκε χωροχρονική παύση της λειτουργίας των εργοστασίων γράφοντας τον επίλογο της βιομηχανικής Πάτρας. Η αποβιομηχάνιση της περιοχής, αποτέλεσμα συνολικότερων μεταβολών στις διεθνείς αγορές και συγκεκριμένων πολιτικών της Κοινότητας, δεν μπόρεσε να αντιστρέψει την κεντρομόλο δυναμική που η πόλη είχε δημιουργήσει. Δεν δημιούργησε δηλαδή ικανοποιητικά κίνητρα για την αντιστροφή του φαινομένου και την αναζωογόνηση του πρωτογενούς τομέα της παραγωγής.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, είναι κατανοητό ότι η πόλη της Πάτρας

⁵⁷ Νίκος Μπακουνάκης, *Πάτρα 1828-1860: Μία ελληνική πρωτεύουσα στον 19^ο αιώνα*, Αθήνα: Καστανιώτης, σελ.19.

⁵⁸ Στο ίδιο.

αποτελεί μια πόλη-φάντασμα με οικονομικούς ή αναπτυξιακούς όρους, διογκώνοντας το φαινόμενο της φτώχειας, αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού αποκλεισμού. Η ισχύουσα οικονομική κατάσταση τόσο της χώρας, όσο και της ίδιας της πόλης συνέβαλαν στη διόγκωση του προλήματος.

Σύμφωνα με τα προλεγόμενα, είναι εμφανές ότι η Πάτρα αποτελούσε αλλά και εξακολουθεί να αποτελεί το κατάλληλο μέρος προκειμένου να δοθεί στον/στην ερευνητή/τρια «εύφορο έδαφος» μελέτης του υπό εξέταση φαινομένου. Η Πάτρα μέσω του λιμανιού της, την συνδέει με την υπόλοιπη Ευρώπη και είναι μία από τις τρεις εναλλακτικές που έχει το άτομο που πιθανώς χρήζει διεθνούς προστασίας να φύγει από την Ελλάδα και να ζητήσει άσυλο σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

2.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Κατά την διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο η τεχνική της βιογραφικής –αφηγηματικής συνέντευξης με εξυπηρετούμενους της κοινωνικής υπηρεσίας του Ανοικτού Πολυιατρείου των Γιατρών του Κόσμου στην Πάτρα. Οι εξυπηρετούμενοι του Πολυιατρείου ήταν άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας. Μέσα από αυτήν την τεχνική το δείγμα της έρευνας μπόρεσε να εκφράσει την άποψη τους για το βίωμα τους, ενώ η ερευνήτρια μπόρεσε να εμβαθύνει στον υποκειμενικό κόσμο των γνώσεων, συμπεριφορών και συναισθημάτων του ατόμου.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ανταποκρίθηκε στους στόχους της παρούσης ερευνητικής προσπάθειας καθώς το ενδιαφέρον μου ήταν εξαρχής η ανασυγκρότηση των νοηματικών αξόνων των υποκειμένων ως κοινωνικά αποκλεισμένων. Για αυτό το λόγο υιοθετήθηκαν οι κατευθύνσεις που μας δίδονται από την ποιοτική, ερμηνευτική παράδοση, ενώ ως μέθοδος χρησιμοποιήθηκε η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη.

Στη συνάντηση με τον εκάστοτε συμμετέχοντα γινόταν ενημέρωση για το σκοπό και το απόρρητο των προσωπικών στοιχείων. Ο χώρος ήταν οικείος- γνώριμος καθώς ήταν το μέρος όπου διεξάγονται τα ραντεβού με την κοινωνική λειτουργό. Τα παράθυρα του κέντρου είναι διπλά καθρεπτιζόμενα (δεδομένο που το γνωρίζουν οι εξυπηρετούμενοι) απαραίτητο για την τήρηση της ανωνυμίας όσων προέρχονται στο χώρο, ενώ δεν υπήρχε πίεση χρόνου. Επίσης γινόταν ενημέρωση για την αναγκαιότητα μαγνητοφώνησης της συνέντευξης. Δινόταν στον αφηγητή/τρια

απεριόριστος χρόνος προκειμένου να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του. Μετά τη συμφωνία για τη διεξαγωγή της συνέντευξης, ξεκινούσε η διαδικασία ηχογράφησης της αφήγησης.

Εν κατακλείδι, οι Γιατροί του Κόσμου επιλέχθηκαν να δώσουν «στέγη» στην εν λόγω εργασία διότι λόγω της ιδιότητας μου, ως έμμισθης κοινωνικής λειτουργού του Ανοικτού Πολυιατρείου της Πάτρας, είχα την άμεση πρόσβαση προκειμένου να υλοποιηθεί η παρούσα έρευνα.

2.5. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Η επιλογή του δείγματος έγινε με βάση τη θεωρητική δειγματοληψία, ενώ σταμάτησε όταν επήλθε θεωρητικός κορεσμός. Στην θεωρητική δειγματοληψία ο/η ερευνητής/τρια «επιλέγει για ανάλυση δείγματα απόψεων και συμπεριφορών διαφορετικών κοινωνικών ομάδων ανάλογα με τις ανάγκες της θεωρητικής επεξεργασίας⁵⁹». Επιπλέον, ο Robson (2007) αναφέρει πως «η αρχή για την επιλογή στη σκόπιμη δειγματοληψία είναι η κρίση του ερευνητή για το τι είναι τυπικό ή έχει ενδιαφέρον. Δομείται ένα δείγμα που δίνει τη δυνατότητα στην ερευνήτρια να ικανοποιήσει τις εξειδικευμένες ανάγκες της σε ένα πρόγραμμα⁶⁰».

Η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα έγινε κατά τη διάρκεια της ανάλυσης των αρχικών δεδομένων, τα οποία μας καθοδηγούν στην αναζήτηση των συμμετεχόντων. Επιλέχθηκαν άτομα τα οποία χρήζουν διεθνούς προστασίας, αιτούντες άσυλο και άτομα δίχως νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα, ενώ λήφθηκε υπόψη η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Κριτήριο επιλογής για τη συμμετοχή στην έρευνα αποτέλεσε η προϋπάρχουσα σχέση με την κοινωνική υπηρεσία της δομής.

2.6. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Η θεματική της παρούσας διπλωματικής εργασίας αναφέρεται στο ζήτημα του

⁵⁹ Κυριαζή, Νότα, *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, 1999, σελ.272

⁶⁰ Robson, C, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (μεταφρ. Βασιλική Νταλάκου, Κατερίνα Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg ,2007,σελ.315

κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνει αυξανόμενος αριθμός πολιτών. Μέσα από την συγκέντρωση ιστοριών ζωής ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας εξετάζουμε το κατά πόσο επηρεάζεται η βιογραφική τους τροχιά και ο τρόπος αντίληψης του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν.

Η ανάλυση των βιογραφικών αφηγηματικών συνεντεύξεων δεν αποτελεί μία ξεχωριστή διαδικασία στην όλη ερευνητική προσπάθεια. Ο διαχωρισμός γίνεται για καθαρά αναλυτικούς λόγους.

Η ανάλυση των συνεντεύξεων ακολούθησε μία κατηγοριοποίηση βάσει των θεματικών αξόνων οι οποίες αναδύθηκαν από τις βιογραφικές συνεντεύξεις. Τα κεντρικά ερωτήματα που προέκυψαν είναι τα εξής:

- Τρόποι βίωσης κοινωνικού αποκλεισμού
- Οι αλλαγές που επέφερε αυτή η κατάσταση στη ζωή τους
- Το εθνοτικό στοιχείο απέναντι στο βίωμα του κοινωνικού αποκλεισμού

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί πως ακολουθήθηκε η μέθοδος ανάλυσης των βιογραφικών αφηγήσεων που ακολουθεί ο κ. Σαββάκης Μάνος (2008) στο βιβλίο του «Οι λεπροί της Σπιναλόγκας: Ιατρική, Εγκλεισμός, Βιωμένες Εμπειρίες (1903-1957)», στους αλλοδαπούς και συγκεκριμένα στους τρεις Αφγανούς, δύο Ιρακινούς και ενός Πακιστανού βιογραφούμενου καθώς η ανάλυση όπως μας δίνεται από τον κ. Σαββάκη, επιτρέπει στον/ην ερευνητή/τρια να αναλύσει παραπάνω στοιχεία που δεν έχουν στην εποπτεία τους οι αλλοδαποί βιογραφούμενοι, οι οποίοι δεν γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα δεδομένο που τους εμποδίζει στο να αναλύσουν πλήρως τις πτυχές της ζωής τους.

Το πρόβλημα που προέκυψε ως προς τη χρήση της βιογραφικής μεθόδου στους αλλοδαπούς οι οποίοι προέρχονταν από κράτη της ανατολής ήταν όχι μόνο η μερική άγνοια της ελληνικής, αλλά κυρίως η παντελής και επι της ουσίας κατανόηση του Δυτικού πνεύματος. Για παράδειγμα, ο όρος του απόρρητου είναι κατανοητός σε όλο το Δυτικό κόσμο καθώς αποτελεί ακόμα ένα από τα πολλά κεκτημένα δικαιώματα του. Έν αντιθέσει, ο αλλοδαπός –προερχόμενος από κράτη της Ανατολής- δεν δύναται να κατανοήσει την έννοια του όρου όχι λόγο της πιθανής έλλειψης γνώσης

της ελληνικής αλλά επειδή δεν μπορεί να συλλάβει το νόημα του όρου ως κάτι εφικτό.

Στην εν λόγω εργασία επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα καθώς ενδιαφερόμαστε για την συγκέντρωση ποιοτικών και όχι ποσοτικών στοιχείων, δίνοντας έμφαση στην υποκειμενική προσέγγιση του θέματος προς διερεύνηση. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003), η ποιοτική έρευνα προσπαθεί να ανακαλύψει την αιτιακή σχέση μεταξύ των φαινομένων και των παραγόντων δημιουργίας τους αλλά και τις αντιδράσεις των ανθρώπων ως προς τα φαινόμενα αυτά⁶¹.

Επιπλέον, αυτή η επιλογή έγινε λόγω της ανθρωπολογικής φύσης του θέματος προς διερεύνηση αλλά και του μικρού δείγματος που θα μπορούσαμε να έχουμε στη διάθεσή μας. Ακόμη, μέσω της ποιοτικής έρευνας παρέχεται η δυνατότητα όταν προκύπτουν νέες δεδομένα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ο ερευνητής να τις λάβει υπόψη του και να τα χρησιμοποιήσει για την εξέλιξη της έρευνας⁶².

Συνοπτικά, μέσω της ποιοτικής έρευνας καταφέρνουμε να έχουμε στα χέρια μας συγκεκριμένες απαντήσεις, εκπορευόμενες από μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά την οποία εμείς έχουμε ορίσει για λόγους που θα αναφερθούν παρακάτω. Κατά αυτόν τον τρόπο, ελαχιστοποιούμε τον κίνδυνο να ερωτηθούν άσχετοι με το θέμα μας. Εκτός αυτού, πιθανολογούμε ότι λόγω της ομοιογένειας των ελληνικών κοινωνιών αλλά και των φορέων, υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να ισχύουν τα ίδια ή τουλάχιστον σε ένα μεγάλο βαθμό παραπλήσια, και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος. Θα δώσουμε μέσα από αυτήν την έρευνα την επιστημονική και εμπειρική διάσταση των πραγμάτων μέσα από το πρίσμα των εξεταζόμενων ερωτήσεων-καταστάσεων(Ιωσηφίδης, 2003).

Η ποιοτική προσέγγιση μας βοηθά στην μελέτη των βιογραφιών, οι οποίες μπορεί είναι δομικές, να ακολουθούν δηλαδή μία συγκεκριμένη τροχιά βίου, είτε να έχει δεχτεί επιρροές από απροσδόκητα γεγονότα (Alheit, Bergamini)

⁶¹ Ιωσηφίδης, Θ. Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα: Κριτική, 2003

⁶² Robson, C, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, Αθήνα, 2007.

2.7 ΘΕΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Κάθε κοινωνικός επιστήμονας, ο οποίος διεξάγει μία έρευνα έχει ευθύνη τόσο απέναντι στην επιστήμη την οποία υπηρετεί, όσο και στα υποκείμενα που συμμετέχουν στην έρευνα που πραγματοποιεί. Ένας από τους δεοντολογικούς κανόνες που πρέπει να τηρείται αναφέρεται στην πρόσβαση στον φορέα ή οργανισμό όπου πρόκειται να διεξαχθεί η έρευνα και η αποδοχή του προγράμματος από τα άτομα των οποίων απαιτείται η άδεια⁶³. Στην παρούσα έρευνα, τηρώντας τον παραπάνω κανόνα έλαβα άδεια από το Διοικητικό Συμβούλιο των Γιατρών του Κόσμου προκειμένου να πραγματοποιηθεί η έρευνα στην οποία ενημέρωσα για την τήρηση του απορρήτου των ερωτώμενων αλλά και για την χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας, η οποία είναι καθαρά ακαδημαϊκή και δεν θα χρησιμοποιηθεί για να αλλοιώσει την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει η υπηρεσία.

Ακόμη ένα δεοντολογικό ζήτημα που λήφθηκε υπόψη ήταν το γεγονός ότι σεβαστήκαμε το ατομικό απόρρητο, το οποίο αναφέρεται στις πληροφορίες που παρέχονται στους συμμετέχοντες και οι οποίες δεν πρέπει να αποκαλύπτουν την ταυτότητα των ερωτώμενων⁶⁴. Επιπλέον, μετά το πέρας της κάθε συνέντευξης γινόταν καταγραφή του πλαισίου της συνέντευξης (χώρος, χρόνος, συναισθήματα). Ακολουθούσε η απομαγνητοφώνηση και η καταγραφή του προφίλ του εκάστοτε ερωτώμενου.

⁶³ Cohen&Manion, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα, 2000,σελ. 475

⁶⁴ Robson, C, *ό.π.*

3. ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΖΩΗΣ

Στο υποκεφάλαιο αυτό αναλύονται αποσπάσματα από τις αφηγήσεις ζωής δύο Αφγανών, δύο Ιρακινών και ενός Πακιστανού που εγκατέλειψαν την χώρα τους θεωρώντας πως σε ένα ευρωπαϊκό έδαφος θα έβρισκαν άσυλο, δηλαδή προστασία των δικαιωμάτων τους ως άνθρωποι. Οι πληροφορίες που μας δόθηκαν αφορούν την ζωή τους από την στιγμή της γέννησης, το διάστημα την φυγής από τις χώρες τους, την είσοδο στην χώρα μας έως και σήμερα. Αρχικά, παρουσιάζεται η βιογραφική τους τροχιά προκειμένου ο αναγνώστης να αποκτήσει την εποπτεία των γεγονότων όπως αυτά εξελίχθηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Στην βιογραφική τροχιά καταγράφονται πληροφορίες όπως δημογραφικά στοιχεία δηλαδή η ηλικία, ο χρόνος και τόπος γέννησης, η οικογενειακή κατάσταση, η νομική τους κατάσταση, τα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα. Επιπροσθέτως, αναλύεται η ζωή τους στην Ελλάδα και συγκεκριμένα η παραμονή τους στην Πάτρα με αναφορά στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο και την εργασία. Τέλος, αναδεικνύεται η ζωή και η δράση τους στην Πάτρα στο εδώ και τώρα.

Σε σύνολο πέντε συνεντεύξεων με άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, 3 άτομα είναι αιτούντες άσυλο, ενώ οι υπόλοιποι δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα. Ένα άτομο από τους βιογραφούμενους λόγω έλλειψης των απαραίτητων νομιμοποιητικών εγγράφων βρίσκεται στο Κέντρο Κράτησης Κορίνθου, ο οποίος έχει κάνει δύο απόπειρες αυτοκτονίας λόγω των απάνθρωπων συνθηκών που επικρατούν στα κέντρα κράτησης. Τρία άτομα προσπάθησαν να φύγουν από την Ελλάδα, θεωρώντας πως σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα θα μπορούσαν να ζητήσουν άσυλο και να ενταχθούν στην τοπική κοινωνία. Ο ένας από αυτούς, λόγω του ότι ήταν αιτών άσυλο, τον συνέβαλαν στην Ιταλία και τον επαναπροώθησαν στην Ελλάδα, ενώ το δεύτερο άτομο βρίσκεται στην Γαλλία, έχει πάρει άσυλο και συνεχίζει την εκπαίδευση του, έχοντας ως στόχο να ζητήσει οικογενειακή επανένωση με τα ανήλικα αδέρφια του τα οποία βρίσκονται στην Ελλάδα.

Όλοι οι βιογραφούμενοι αναφέρθηκαν στο ρατσισμό που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα στη δράση φασιστικών οργανώσεων όπως της Χρυσής Αυγής και της ύπαρξης ρατσιστικής βίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι βιογραφούμενοι υπήρξαν είτε θύματα της Χρυσής Αυγής, είτε ήταν αυτόπτες μάρτυρες ρατσιστικών επιθέσεων.

Παρακάτω συνοπτικά παρατίθεται ένα σύντομο ιστορικό της βιογραφίας των αφηγητών. Λόγω της δεοντολογίας που οφείλουμε να ακολουθήσουμε στην κοινωνική έρευνα αλλά και για λόγους προφύλαξης της ανωνυμίας των συμμετεχόντων δόθηκε απο την ερευνήτρια άλλο όνομα στους βιογραφούμενους.

3.1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΡΟΧΙΑ

Ο κ. Ahmed, 35 περίπου ετών, γεννήθηκε στο Αφγανιστάν. Είναι ο δεύτερος κατά σειρά από τα πέντε του αδέρφια. Προέρχεται από μία εμπόλεμη χώρα και θέλοντας να ξεφύγει από το πόλεμο και να ζήσει, προσπάθησε με παράνομο τρόπο να μπει σε ευρωπαϊκό έδαφος, μέρος κατά το οποίο θα του διασφάλιζε τα ατομικά και κοινωνικά του δικαιώματα. Εδώ και δέκα χρόνια ζει στην Ελλάδα. Τα τελευταία επτά (7) χρόνια είναι αιτών άσυλο, ζει δηλαδή νόμιμα στην Ελλάδα. Ο Ahmed είναι λήπτης κοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών από την αρχή λειτουργίας του Ανοικτού Πολυιατρείου των Γιατρών του Κόσμου στην Πάτρα παρόλο που θα μπορούσε να απευθυνθεί και σε δημόσιους φορείς. Ο λόγος για τον οποίο δεν κάνει χρήση των δημόσιων υπηρεσιών είναι διότι όπως θέτει ο ίδιος αποκλείεται λόγω της καταγωγής του από τις εν λόγω δομές.

Ο κ. Abdulkani είναι 19 ετών. Είναι απο το Αφγανιστάν. Όταν ήταν δύο ετών μαζί με την οικογένεια του έφυγαν απο την χώρα τους και εγκαταστάθηκαν στο Ιράν. Ο λόγος φυγής τους απο την χώρα τους ήταν η παρουσία των ταλιμπάν και ο θάνατος του θείου του απο αυτούς. Το 2009 έφυγε απο το Ιράν, πληρώνοντας δουλέμπορους προκειμένου να εισέλθει σε ευρωπαϊκό έδαφος. Το 2010 εισήλθε στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στη Μυτιλήνη. Απο το 2010 έως το 2012, λόγω του ότι ήταν ασυνόδευτος ανήλικος έμεινε σε ξενώνα φιλοξενίας αιτούντων άσυλο στην Αγριά του Βόλου, ενώ κατά την ενηλικίωση του, επιβίωνε με τις περιστασιακές εργασίες που έβρισκε σε χωράφια. Απο το 2012, κατοικεί στην Πάτρα, ενώ έχει κάνει και μία απόπειρα να εγκαταλείψει την χώρα, επαναπροωθήθηκε όμως απο τις Ιταλικές αρχές.

Ο κ. Hasan Osman είναι 48 ετών και κατάγεται από το Ιράκ. Πριν από δέκα χρόνια αναγκάστηκε να φύγει από την πατρίδα του λόγω πολιτικών πεποιθήσεων. Στο Ιρακ ζει η οικογένεια του, η σύζυγος και το παιδί του. Ήρθε στην Ελλάδα, με σημείο εισόδου τη Θράκη ενώ στόχος του είναι να αποκτήσει την προσφυγική ιδιότητα ώστε να γίνει οικογενειακή επανένωση με την οικογένεια του. Τα τελευταία πέντε χρόνια,

όντας αιτών άσυλο ζει στην Πάτρα. Το τελευταίο εξάμηνο λόγω προβλημάτων υγείας υποβλήθηκε σε χειρουργείο στην καρδιά (εμφύτευση βηματοδότη).

Ο κ. Shrif Gerige είναι 22 αιτών και κατάγεται από το Ιράκ. Βρίσκεται σε ελληνικό έδαφος εδώ και επτά χρόνια. Για τρία έτη ζούσε στο ξενώνα φιλοξενείας ασυνόδευτων ανήλικων στην Αγριά Βόλου, ενώ τα τελευταία πέντε χρόνια ζει στην Πάτρα. Εργαζόταν για τρία χρόνια περιστασιακά ως μεταφραστής στο Λιμενικό και στο Δικαστήριο της Πάτρας. Το τελευταίο έτος είναι άνεργος ενώ ζει σε ένα εγκαταλελειμένο σπίτι κοντά στο νέο λιμάνι. Έχασε την ιδιότητα του ως «αιτών άσυλο» καθώς κατά την ανανέωση της ροζ κάρτας ήταν άστεγος και το ελληνικό κράτος δεν δέχεται τους άστεγους ως αιτούντες άσυλο. Γνωρίζει πολύ καλά την ελληνική γλώσσα αλλά επιθυμεί να φύγει από το ελληνικό έδαφος καθώς όπως ο ίδιος ισχυρίζεται «εδώ κανείς δεν θα με δεχτεί σαν φίλο του».

Ο κ. Musab Atkur είναι 30 ετών καταγόμενος από το Πακιστάν. Εδώ και τρία χρόνια ζει στην Πάτρα και βγάζει τα προς το ζην καθαρίζοντας τα παρμπριζ από τα αμάξια στην Ακτή Δυμαίων (λεωφόρος πλησίον λιμανιού). Δεν έχει νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα, ενώ για 18 μήνες βρισκόταν στο Κέντρο Κράτησης Κορίνθου. Στόχος του είναι να φύγει από την Ελλάδα καθώς όπως δηλώνει και ο ίδιος έχει επανηλλειμένως γίνει θύμα ρατσιστικής βίας.

3.2 ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΦΥΓΗ

Οι αφηγητές επιλέγουν να συστηθούν αναφέροντας εξαρχής το τόπο καταγωγής τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πρώτος αφηγητής, αναφέρεται στη χώρα του και όχι στην πόλη ή χωριό απο το οποίο κατάγεται. Επιπλέον, οι περισσότεροι από τους αφηγητές δεν είναι σε θέση να προσδιορίσουν την ηλικία τους με ακρίβεια. Δεν πρόκειται για ένα μεμονωμένο άτομο το οποίο δεν γνωρίζει την χρονολογία γέννησης του. Ο πόλεμος, το γεγονός ότι στο Αφγανιστάν έχουν 1320 αντί για 2013, ο φόβος για τον λόγο που ζητάνε την ημερομηνία γέννησης στα σημεία εισόδου της χώρας και η αντίστοιχη πληροφόρηση- διαταγή που έχουν λάβει από τους διακινητές για την μη υποβολή των σωστών στοιχείων (τα διαβατήρια τα κρατάνε οι διακινητές) αλλά και η έμφαση (παροχές) που δίνουν οι περισσότερες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις σε ανήλικους, τους οδηγούν στο να υπάρχει μία σύγχυση στην χρονολογία γέννησης. Επιπλέον, ο δεύτερος αφηγητής, πέραν απο το προσδιορισμό της ηλικίας και της

πόλης γέννησης του, μας δίνει και τον αριθμό του δελτίου αιτήσαντος άσυλο, κάνοντας ένα σχόλιο για την διαδικασία που ακολουθούν όλοι οι φορείς ζητώντας τον αριθμό αυτό. Ο τέταρτος αφηγητής μας αναφέρει και το ελληνικό όνομα που του έδωσε η «μαμά» του στον ξενώνα φιλοξενείας στον Βόλο. Δεν πρόκειται για οικογενειακό του πρόσωπο, αλλά είναι συνήθης πρακτική να «κιοθετούν» κυρίες κάποια παιδιά προσφέροντας τους δουλειά, ρούχα ενώ συχνά όπως και στην περίπτωση του Gerige η «μαμά» είχε αναλάβει την εκπαίδευση του.

Είμαι από το Αφγανιστάν δεν θυμάμαι καλά χρονολογία γέννησης αφού ξέρετε ήτανε πόλεμο εδώ και τριάντα πέντε χρόνια έχουμε πόλεμο [Ahmed].

Ο αφηγητής μας από την στιγμή της παρουσίας του εαυτού μας αναφέρει τη χώρα γέννησης και την κατάσταση πολέμου που μαίνεται στην χώρα του, γεγονός που τον οδήγησε να φύγει από το Αφγανιστάν. Επιγραμματικά, πρέπει να αναφερθεί ότι στο Αφγανιστάν μαίνεται ο πόλεμος από το 1979, με αποκορύφωμα την περίοδο 1974-2001⁶⁵ και την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 κατά των Η.Π.Α. Από τον Οκτώβριο του 2001, η Αμερική σε συνεργασία με το Ηνωμένο Βασίλειο μέσω του διαγγέλματος Bush εγκαθίδρυσαν την Επιχείρηση Διαρκής Ελευθερία στο Αφγανιστάν προκειμένου να τελεματώσουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις της Αλ Κάιντα και του στρατού των Ταλιμπάν⁶⁶.

Τον Δεκέμβριο του 2001, ανατέθηκε στον International Security Assistance Force η υποβοήθηση της προσωρινής Αρχής του Αφγανιστάν ώστε να διατηρηθεί η ασφάλεια τόσο στην Καμπούλ όσο και στις γύρω περιοχές⁶⁷. Η επιχείρηση ολοκληρώθηκε από το ΝΑΤΟ, το οποίο από τον Αύγουστο του 2003, έστειλε αποστολή διατήρησης ασφάλειας σε περιοχές πλην της Καμπούλ⁶⁸. Γίνεται αντιληπτό ότι η εμπόλεμη κατάσταση ανάμεσα αφενός στον ISAF και το ΝΑΤΟ, αφετέρου από τους ταλιμπάν, τα μέλη του κινήματος Hezb-e –Eslami και της Αλ Κάιντα, η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η μη ύπαρξη δικαιοσύνης, η αύξηση των

⁶⁵ Περίοδος κατά την οποία οι “mujahideen (βετεράνοι της αντίστασης κατά των Σοβιετικών πολλοί από τους οποίους κατέχουν σήμερα δημόσια αξιώματα) εξαπέλυσαν πόλεμο κατά του κινήματος των Ταλιμπάν.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2010). Κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αναγκών Διεθνούς Προστασίας των Αιτούντων Άσυλο από το Αφγανιστάν, σελ.6

⁶⁶ <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2001/10/mil-011007-usia01.htm>

⁶⁷ <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?docid=3c4e94571c>

⁶⁸ <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?docid=3f8d30c54>

απωλειών αμάχων οδήγησε σε πολλά άτομα προερχόμενα από το Αφγανιστάν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους⁶⁹.

Με λένε Abdulkani Amar. Είμαι από το Αφγανιστάν από την πόλη Λαγμαν. Είμαι 19 ετών και είμαι αιτών άσυλο, ο αριθμός 449 κάθετος.. Συγγνώμη. Νιώθω ότι έχω μάθει απέξω δύο προτάσεις για τη ζωή μου και έτσι συστήνομαι. Θέλω να πω, πως από τότε που μπήκα στην Ελλάδα, κάθε ένας υπάλληλος σε κάθε υπηρεσία έλεγα ακριβώς το ίδιο. Και στο praksis, και στο red ahmar και στο gcr με ρώτησαν ποιος είμαι και πως ήταν το ταξίδι μου. Είναι πρώτη φορά που με ρωτάνε για τη ζωή μου [Abdulkani].

Ο αφηγητής μας συστήνεται τονίζοντας τον κωδικό που έχει η ροζ κάρτα. Μιλάει έμμεσα για την γραφειοκρατία στην χώρα μας που λειτουργεί ως στίγμα. Οι αιτούντες άσυλο, μέσω της ροζ κάρτας, αποκτούν ένα μοναδικό αριθμό, ο οποίος τους ακολουθεί μέχρι της τελεσιδικίας της απόφασης για άσυλο. Καθώς θα αναλυθεί και παρακάτω η γραφειοκρατία και η επίδραση της στην ζωή των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας πρέπει να τονιστεί έστω και επιγραμματικά η αποξένωση που νιώθει το άτομο που πλέον ορίζεται από έναν αριθμό (αριθμό φακέλου), ο οποίος σε καμιά περίπτωση δεν φανερώνει τα προσωπικά του στοιχεία και την μοναδικότητα του ως άτομο.

Είμαι ο Hassan από το Ιράκ. Εγώ ζω στην Πάτρα από το 2009, η οικογένεια μου είναι πίσω (ενν.Ιράκ). Φοβόμουν στο Ιράκ. Δεν ήμουν με την κυβέρνηση. [Hassan].

Τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας κατά ένα μεγάλο ποσοστό δεν έχουν αυτοσκοπό την παραμονή τους στην Ελλάδα, αλλά η χώρα μας λειτουργεί ως πύλη εισόδου στην Ευρώπη. Όπως τονίστηκε και βιβλιογραφικά οι άνδρες είναι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που φεύγουν από την πατρίδα τους, ώστε όταν φθάσουν στον τελικό τους προορισμό, ο οποίος είναι χώρες της Δύσης όπως η Γερμανία και η Σουηδία και αποκτήσουν τα απαραίτητα

⁶⁹ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αναγκών Διεθνούς Προστασίας των Αιτούντων Άσυλο από το Αφγανιστάν, 2010, σελ 6-9

νομιμοποιητικά έγγραφα να ζητήσουν οικογενειακή επανένωση Ο κ. Hassan μας εξηγεί από τη αρχή της αφήγησης τους, δύο λόγους που τον ανάγκασαν να φύγει από την πατρίδα του. Η μη υποστήριξη της κυβέρνησης στο Ιρακ και η κατάσταση υγείας του γιου του. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία τα άτομα εκείνα που αντιτίθενται στην Κυβέρνηση συλλαμβάνονται ή τους στερείται το δικαίωμα απασχόλησης στο Δημόσιο Τομέα. Επιπρόσθετα κατηγορούνται με συκοφαντίες ενώ τους αποδίδεται ο χαρακτηρισμός τρομοκράτη⁷⁰.

Με λένε Gerige, στον Βόλο η «μαμά» Μαρία με έλεγε Πέτρο. Είμαι 22 χρονών. [Gerige].

Ο Gerige, ο νεότερος από τους αφηγητές μας, αναφέρεται στο παραπάνω απόσπασμα όχι στην βιολογική του μητέρα αλλά στο άτομο εκείνο που του έχει αποδώσει την ιδιότητα της μητέρας. Φανερώνονται έντονα τα στοιχεία της μητρότητας τόσο μέσω της προσφώνησης του με ελληνικό όνομα, όσο και με την ύπαρξη μίας επαγγελματικής σχέσης που είχε δημιουργηθεί ανάμεσα τους. Από την εμπειρία μου γνωρίζω ότι είναι συνήθης πρακτική γυναικών να παίρνουν υπό την προστασία τους ανήλικους πρόσφυγες και να τους φροντίζουν προσφέροντας τους τα προς το ζην. Ωστόσο, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι ανάμεσα τους, υπάρχει μία επιφανειακή σχέση, καθαρά εργοδοσιακή σχέση που απλά ονομάστηκε ως σχέση «μητέρας –γιου». Νομικά, ο ανήλικος πρόσφυγας δεν μπορεί να εργασθεί λόγω στέρησης της απαραίτητης άδειας εργασίας. Η κατασκευασμένη εικόνα της μητρότητας που προβάλλεται στο παραπάνω απόσπασμα εξυπηρετεί τον πρόσφυγα, ο οποίος στην ανάγκη του να επιβιώσει σε ένα αλλοδαπό έδαφος επικαλείται το συναίσθημα των ατόμων εκείνων που πιθανά να έχουν ανάγκη να δημιουργήσουν μία οικογένεια.

Η επαγγελματική σχέση που είχε δημιουργηθεί με τον αφηγητή μου επιτρέπει να γνωρίζω όχι τα κίνητρα τόσο της «μαμάς», όσο και του ιδίου ως προς τις προσφωνήσεις που χρησιμοποιούσαν, αλλά το αίτημα τους. Ως πρωταρχικό αίτημα όταν απευθύνθηκε στην κοινωνική υπηρεσία ο Gerige ήταν η επιθυμία του να ολοκληρωθεί μία πράξη υιοθεσίας. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι η συγγένεια προκύπτει είτε ανάμεσα στα πρόσωπα που έχουν δεσμούς εξ αίματος, είτε μέσω

⁷⁰ UNHCR, Eligibility guidelines for assessing the international protection needs of asylum-seekers from Iraq, 2012, σελ. 17

τεχνητής συγγένειας ήτοι υιοθεσίας⁷¹. Ακόμα και στην περίπτωση υιοθεσίας που ήταν το αίτημα τους, αναφερόμαστε πλέον όχι για υιοθεσία ανηλικού αλλά ενήλικα. Σύμφωνα με τον Α.Κ. 1579, όπως αυτός κυρώθηκε από τον Ν. 2915/2001 (ΦΕΚ Α 109) περί Επιτάχυνσης της τακτικής διαδικασίας ενώπιων των πολιτικών δικαστηρίων και λοιπές δικονομικές και συναφείς ρυθμίσεις και συγκεκριμένα του άρθρου 25 παρ. 5 «Η υιοθεσία ενήλικου επιτρέπεται μόνο όταν ο υιοθετούμενος είναι συγγενής ως και τον τέταρτο βαθμό εξ αίματος ή εξ αγχιστείας αυτού που υιοθετεί».

Αντιλαμβανόμενος, τις απαγορεύσεις που ο Νόμος επέφερε ο Gerige, θεωρούσε ότι η ελληνική κοινωνία δεν αποδέχεται τους αλλοδαπούς στο έδαφος της προκειμένου να δημιουργήσουν έστω μία τεχνητή οικογένεια. Παρόλο που κινήθηκε και νομικά προκειμένου να αποκτήσει όλα εκείνα τα δικαιώματα που απορρέουν από μία πράξη υιοθεσίας το Ελληνικό Δικαστήριο αδυνατώντας να διερευνήσει το αλλοδαπό δίκαιο προαπαιτεί για την κατάθεση, εξέταση και υποστήριξη της σχετικής αίτησης υιοθεσίας σχετικό έγγραφο του Ινστιτούτου Αλλοδαπού Δικαίου περί απαγόρευσης ή μη υιοθεσίας από Ιράκ το κόστος του οποίου ανέρχεται στο ποσό των 700 ευρώ.

Είμαι ο Musab Atkur Mustafa. Ήμουν φυλακή, τώρα είμαι ελεύθερος. Είμαι 30 χρονών αλλά νομίζω ότι είμαι πιο μεγάλος. [Musab].

Ο αφηγητής μας στο παραπάνω απόσπασμα μας αναφέρει ότι βρισκόταν σε κέντρο κράτησης. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο λόγος που βρισκόταν στο εν λόγω κέντρο ήταν διότι δεν είχε όλα εκείνα τα νομιμοποιητικά έγγραφα (δεν ήταν αιτών άσυλο) προκειμένου να ζει και να μετακινείται ελεύθερα εντός του κράτους. Λόγω του ότι εισήλθε σε ευρωπαϊκό έδαφος δίχως νομιμοποιητικά έγγραφα, σε μία έφοδο της αστυνομίας στο χώρο που διέμενε τον συνέλαβαν και τον οδήγησαν στο Κέντρο Κράτησης Κορίνθου. Με την παρέλευση των δεκαοκτώ μηνών, αφέθηκε ελεύθερος σύμφωνα με τον Νόμο, ενώ του δόθηκε υπηρεσιακό σημείωμα προκειμένου να εγκαταλείψει την χώρα εντός ενός μηνός.

Σύμφωνα με τους Tajfel & Turner,⁷² «τα άτομα επιδιώκουν να αποκτήσουν ή να διατηρήσουν μια θετική κοινωνική ταυτότητα, γιατί αυτό τα βοηθά να εξυψώσουν ή να διατηρήσουν την ταυτότητα τους». Η απόκτηση ή διατήρηση της θετικής

⁷¹ Κ.Δ. Παναγόπουλος, *Η συγγένεια*, Αθήνα, 2010, σελ.1

⁷² Στο άρθρο τους "The social identity theory of intergroup behavior", σελ.14

κοινωνικής ταυτότητας φανερώνεται μέσα από τις συγκρίσεις με τις άλλες πολιτικές ομάδες. Η θετική κοινωνική ταυτότητα είναι προϊόν ευνοϊκών για την ενδοομάδα συγκρίσεων. Η ενδο- ομάδα πρέπει να διαφοροποιείται θετικά και επαρκώς από συγκρίσιμες έξω- ομάδες.

Όπως διαπιστώθηκε τόσο από τα λόγια του αναφορικά με την ηλικία του και τα συναισθήματα που βιώνει για την εμπειρία του αλλά και την όλη αφήγηση του, το αίσθημα του εγκλεισμού εντός της φυλακής τον έχει οδηγήσει στον διαχωρισμό του εαυτού του από τα υπόλοιπα άτομα, ενώ το αίσθημα αυτό φανερώνει ότι τον έχει στιγματίσει δεδομένο που του απαγορεύει να αναδιαμορφώσει την ταυτότητα του.

Ο Musab, ο οποίος ανήκει στην υπο- ομάδα, όπως θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε, των ατόμων που δεν έχουν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα που του δίνουν το δικαίωμα παραμονής στην χώρα διαχωρίζει τον εαυτό του τόσο από τους γηγενείς όσο και από τους συμπατριώτες του οι οποίοι έχουν νομιμοποιηθεί στην Ελλάδα.

3.3 ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Όλοι οι αφηγητές, δίχως αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται για εξαίρεση καθώς είναι σύννηθες φαινόμενο η μετεγκατάσταση σε άλλα μέρη, αναγκάστηκαν να αλλάξουν τόπο διαμονής. Οι λόγοι που τους οδηγούν σε αλλαγή τόπου διαμονής δεν αναλύονται από τους ίδιους, αλλά πρόκειται κυρίως για διωγμούς λόγω της ύπαρξης ομάδων όπως οι ταλιμπάν αλλά και η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Αυτό που θα πρέπει να αναφερθεί, μιας και δεν είναι ορατό από τα λόγια τους, είναι ο τόπος της φωνής τους κατά τη διάρκεια που αναφέρονταν στην αλλαγή του τόπου διαμονής, ήταν πιο έντονος, ενώ ανάσαιναν πιο βαριά και με πιο αργό ρυθμό.

Ο γιος μου, ο Ezel, είναι άρρωστος. Έπρεπε να φύγω. Να πάω Σουηδία ή Γερμανία και μετά να έρθουν και οι δυο τους. Τώρα είμαι άρρωστος εγώ και δεν μπορώ να τους φέρω. Εδώ και 2 μέρες δεν έχω μιλήσει μαζί τους [Hassan].

Πέραν του λόγου φυγής από τη χώρα του ο κ. Hassan όπως θα δούμε και σε παρακάτω αποσπάσματα αναφέρει συνεχώς την κατάσταση της υγείας του «*Τώρα είμαι άρρωστος εγώ*», ενώ έχει τονίσει γενικά το πρόβλημα υγείας του γιου του «*Ο*

γιος μου ο Ezel είναι άρρωστος». Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάλυση μας. Ο αφηγητής, όντας λήπτης των κοινωνικών υπηρεσιών του Πολυιατρείου των Γιατρών του Κόσμου, ανέφερε από την πρώτη στιγμή στην ερευνήτρια, όντας κοινωνική λειτουργός της παραπάνω δομής την λέξη “illness” θέλοντας να θέσει εξαρχής την ασθένεια του, έννοια την οποία συνεχώς την επαναλαμβάνει στην αφήγηση του σε αρκετά σημεία.

Υπάρχει μία διάκριση των εννοιών «νόσος» και ασθένειας». Αφενός ο όρος νόσος αναφέρεται σε «παθολογικές μεταβολές που συμβαίνουν στο ανθρώπινο σώμα, οι οποίες εκδηλώνονται με ποικίλες φυσικές ενδείξεις και συμπτώματα⁷³», ενώ ο όρος ασθένεια εμπεριέχει την υποκειμενική ερμηνεία που δίνει το άτομο, το οποίο είναι άρρωστο δίχως αυτό να σημαίνει ότι το άτομο αυτό δεν νοσεί. Ο αφηγητής υπερτονίζει μέσω της επανάληψης της φράσης «είμαι άρρωστος» όχι την παθολογική του κατάσταση, δηλαδή την εμφύτευση απινιδωτή λόγω καρδιοπάθειας, αλλά την ερμηνεία για την κατάσταση της ανεργίας που έχει περιέλθει και την αγανάκτηση του από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει κατά την συνδιαλλαγή με τους φορείς Δημοσίου Τομέα. Εδώ γίνεται κατανοητή η συμβολή της φαινομενολογικής κοινωνιολογίας όπως αυτή έγινε γνωστή από το έργο “The social construction of reality”, των Berger και Luckmann (1967), οι οποίοι υποστήριξαν ότι η γνώση που αποκτά ο άνθρωπος και την μεταδίδει σχετίζεται με συγκεκριμένα πρακτικά ζητήματα. Η γνώση δηλαδή δημιουργείται μέσω της εξήγησης και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που δίνουν οι ίδιοι οι συντελεστές⁷⁴.

Έφυγα από το Ιράκ. Ήμουν μικρο παιδί. Ο ξάδερφος μου ήταν Γερμανία και έβγαζε πολλά λεφτά. Μου είπε μία μερα ο θεός μου να πάω Γερμανία για να στέλνω λεφτά στην μαμά μου. Εκεί θα πήγαινα και σχολείο. Εδώ έμενα μακρυνά μακρυνά από πόλη. Ήθελα να γίνω αρχιτέκτονας. Έκλαιγα όλη μέρα. Μου έλεγε εδώ θα πεθάνεις [Gerige]

Ο αφηγητής στο παραπάνω απόσπασμα μας αναφέρει ευθέως τον λόγο που αναγκάστηκε να φύγει από το Ιρακ. Δύο είναι τα στοιχεία που μας αναφέρει επιγραμματικά: η εκπαίδευση και η σκιαγράφιση της πολιτικής κατάστασης στο

⁷³ S.Nettleton, Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ασθένειας, 1995,σελ.39

⁷⁴ Berger & Luckmann, “The social construction of reality”, 1967, σελ. 56

Ιρακ. Οι άρρενες μπορούν να λάβουν εκπαίδευση ωστόσο υπάρχει ένα χωρικός αποκλεισμός. Σε απομακρυσμένα μέρη ήτοι χωριά δεν έχουν τις υποδομές εκπαίδευσης, ενώ η παραμονή του στο κέντρο της πόλης δεν θα του διασφάλιζε την σωματική του ακεραιότητα. Στο Ιρακ, η ύπαρξη των Αράβων Sunni, η δράση των Κουρδικών Σωμάτων Ασφαλείας και οι εκτελέσεις αμάχων οδήγησαν πολλά άτομα να εγκαταλείψουν την χώρα καταγωγής σε συνδυασμό με την επιβίωση τους (οικονομικοί λόγοι).

Είμαι από το Pungam. Έφυγα από τη χώρα μου γιατί είχα δεσμό με μία κοπέλα και οι θείοι της δεν με ήθελαν. Μου είπαν ότι θα με σκοτώσουν. Προσπάθησα να φύγω μόνος. Εδώ κανείς δε βοηθά. Θα πέθαινα. Με βοήθησε η μαφία [Mussab].

Ο αφηγητής μας δίνει στο παραπάνω απόσπασμα δύο βασικά στοιχεία για την μελέτη της βιογραφίας του. Μας αναφέρει τον τόπο καταγωγής του αλλά και τον λόγο φυγής από την χώρα του, ο οποίος είναι η απειλή επίκειμενης βεντέτας. Παρόλο που ο ίδιος δεν το ορίζει ως βεντέτα, η ανάλυση του λόγου του μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει σχέση του φόβου δίωξης με το κίνητρο των «εν δυνάμει» αυτουργών της βλάβης.

Νομικά, ο βιογραφούμενος φαίνεται ότι εμπίπτει στον ορισμό του πρόσφυγα, καθώς υπάρχει δικαιολογημένος φόβος «..δίωξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης....⁷⁵», ενώ η δίωξη μπορεί να ερμηνευθεί ως απειλή κατά της ζωής⁷⁶. Σύμφωνα με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ όπως αυτό κυρώθηκε από τον Ν. 2462/1992 (ΦΕΚ Α' 25/26.2.97) και συγκεκριμένα του άρθρου 6§1 «Το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή». Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτή η προστασία του Νόμου απέναντι στον βιογραφούμενο, ο οποίος έφυγε από την πατρίδα του λόγω της βεντέτας.

⁷⁵ Ορισμός του πρόσφυγα Σύμβαση της Γενεύης 1951

⁷⁶ Θέση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα εξεταζόμενα κατά τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων αιτήματα ασύλου που στηρίζονται σε φόβο δίωξης που οφείλεται στη συμμετοχή σε οικογένεια ή ομάδα που έχει εμπλακεί σε βεντέτα

Πέραν από την νομική προσταγή απαραίτητο είναι να εξετάσουμε το φαινόμενο της βεντέτας στις μουσουλμανικές χώρες. Ο βιογραφούμενος σε περίπτωση που παραίβαινε τον εθιμικό κώδικα περί τιμής «..είχα δεσμό με μία κοπέλα και οι θείοι της δεν με ήθελαν⁷⁷», θα οδηγείτο σε βεντέτα με θανατωση του βιογραφούμενου «..Μου είπαν ότι θα με σκοτώσουν». Στις μουσουλμανικές χώρες, η ύπαρξη βεντέτας πυροδοτείται από την προσβολή της ατομικής και οικογενειακής τιμής, ενώ εξέχουσα θέση παίζουν οι διαμεσολαβητές που οδηγούν στην εξομάλυνση των σχέσεων των ατόμων- οικογενειών⁷⁸. Αντίθετα με την σχετική βιβλιογραφική επισκόπηση⁷⁹, η οποία αναφέρει ότι στα πλαίσια ειρήνευσης της βεντέτας οι μεσολαβητές παίζουν το ρόλο της εξομάλυνσης των σχέσεων των αντιπαλούμενων ομάδων και το θύμα θα υποταχθεί στον θύτη, ενώ σε διαφορετική περίπτωση θα υπάρχει αντεκδίκηση σε επίπεδο οικογενειών⁸⁰, ο βιογραφούμενος επιλέγει την απομάκρυνση από την χώρα του προκειμένου να λήξει η βεντέτα. Η απειλή κατά της ζωής φαίνεται ότι εκπνέει με την φυγή από την χώρα όπου ισχύει ο συγκεκριμένος εθιμικός κανόνας. Ο βιογραφούμενος, δεν αποτελεί στόχο αδιάκριτης επίθεσης. Αποτελεί στόχο όσο είναι μέλος συγκεκριμένης οικογένειας και κοινότητας όπου ισχύει ο εθιμικός κώδικας περί οικογενειακής τιμής. Εν τέλει ο βιογραφούμενος δεν είναι μόνο θύμα της βεντέτας αλλά γίνεται θύμα του «Κώδικα που ρυθμίζει την Παράδοση⁸¹»

3.4 ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΟΥΝ ΤΗΝ ΧΩΡΑ ΤΟΥΣ

Οι λόγοι τους οποίους προβάλλουν οι βιογραφούμενοι αναφορικά με την ανάγκη φυγής απο την χώρα τους έρχονται να επιβεβαιώσουν την θεωρία. Κοινωνικά αποκλεισμένοι απο την χώρα μετεγκατάστασης, απο εργασία, εκπαίδευση αλλά και το αίσθημα απορριπτεύου απο το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Ιδιαίτερο ρόλο παίζει η δράση εξτρεμιστικών ομάδων που επιβάλουν την υπακοή των πολιτών στις διαταγές

⁷⁷ Α.Τσαντηρόπουλος, *Η βεντέτα στην ορεινή κεντρική Κρήτη. Οικογενειακές συγκρούσεις και κοινωνική οργάνωση*, 2000, σελ.34.

⁷⁸ Στο ίδιο, σελ.34.

⁷⁹ Στο ίδιο, σελ 33.

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 36.

⁸¹Θέση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα εξεταζόμενα κατά τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων αιτήματα ασύλου που στηρίζονται σε φόβο δίωξης που οφείλεται στη συμμετοχή σε οικογένεια ή ομάδα που έχει εμπλακεί σε βεντέτα, σελ.4

τους.

Ο πρώτος αφηγητής αναφέρεται στην επιστροφή του στο Αφγανιστάν, δίχως όμως να εξηγεί του λόγους επιστροφής του από το Πακιστάν σε μία χώρα που είχε αναγκαστεί να φύγει. Πλεον, έχοντας αποφοιτήσει από σχολείο και γνωρίζοντας την αγγλική γλώσσα ανοίγει φροντιστήριο αγγλικών. Σε αυτό το χωρίο μας εξηγεί τις αιτίες που τον οδήγησαν στο να φύγει από το Αφγανιστάν. Την ημέρα των εγκαινίων οι ταλιμπαν του το κατέστρεψαν καθώς δεν θέλουν να οι ομοεθνείς τους να γνωρίζουν την γλώσσα των αμερικάνων αλλά και οι γυναίκες να εκπαιδεύονται. Αξίζει να δούμε το εξής: στο ένα χωρίο ο αφηγητής ορίζει ως άγνωστους αυτούς που έριξαν βόμβα στο φροντιστήριο αγγλικών, αντίθετα σε παρακάτω χωρίο κατονομάζει την εξτρεμιστική ομάδα.

Την ημέρα των εγκαινίων, το βράδυ, άγνωστοι έριξαν βόμβα να μην μαθαίνουν οι Αφγανοί αγγλικά την γλώσσα των Αμερικάνων και οι γυναίκες να μην πηγαίνουν σχολείο. Οι ταλιμπάν με απείλησαν να σταματάω και αναγκαστικά άφησα τη χώρα [Ahmed]

Ένα στοιχείο που δεν πρέπει να διαφύγει από την ανάλυση μας είναι ο αποκλεισμός των γυναικών από την εκπαίδευση. Οι γυναίκες στο Αφγανιστάν παρόλες τις κυβερνητικές εντολές αντιμετωπίζουν κοινωνικό, πολιτικό, εκπαιδευτικό αποκλεισμό λόγω των προκαταλήψεων αλλά και των εθίμων που ισχύουν στο Αφγανιστάν. Σε περιοχές που ελέγχονται πλήρως από τους ταλιμπάν και την ομάδα των Hezb-i-Eslamin οι γυναίκες στοχοποιούνται λόγω των κοινωνικών ηθών τους, κυρίως όταν αυτές εργάζονται ή εκπαιδεύονται ή όταν ανήκουν σε ιδιαίτερες θρησκευτικές ομάδες⁸².

⁸² Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αναγκών Διεθνούς Προστασίας των Αιτούντων Άσυλο από το Αφγανιστάν, 2010, σελ32

Στο παραπάνω απόσπασμα γίνεται φανερό ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός που βιώνουν οι γυναίκες σε χώρες της Ανατολής. Ο αποκλεισμός αυτός, έχει ξεφυγει από το κοινωνικό και πολιτικό status της εκάστοτε οικογένειας και αναγνωρίζεται πλέον ως νόμιμη η μη εκπαιδευτική κατάρτιση για λόγους φύλου. Ανατρέχοντας στον Pierre Bourdieu μας αναφέρει ότι το σχολείο προσφέρει μία λειτουργία ενσωμάτωσης. Μέσω του εκπαιδευτικού του συστήματος «προγραμματίζει» τα άτομα ώστε να έχουν μία ομογενοποιημένη σκέψη και λογική και άρα έναν κοινό κώδικα. Αν δεχτούμε ότι η ακαδημαϊκή/ σχολική κουλτούρα είναι ένας κοινός κώδικας όπου καθιστά ικανό να ταιριάζουμε τα ίδια νοήματα με τις λέξεις (συμπεριφορά και πράξη), τότε γίνεται ξεκάθαρο ότι το σχολείο, το οποίο είναι υπεύθυνο για τη μεταβίβαση κουλτούρας, είναι στην ουσία ο θεμέλιος παράγοντας στην πολιτισμική πλειοψηφία όσο αναπαριστά το μοίρασμα της κοινής αίσθησης (κοινή γλώσσα, ομιλία, προβλήματα, μεθόδους επίλυσης προβλημάτων) η οποία είναι προαπαιτούμενη για την επικοινωνία.

Σε όλες τις περιπτώσεις, τα patterns όπου μας πληροφορούν για τη σκέψη της κάθε εποχής μπορούν να κατανοηθούν μόνο αναφορικά με το σχολικό σύστημα το οποίο είναι και ο φορέας εγκαθίδρυσης και ανάπτυξης μέσω πρακτικών αυτής της σκέψης. Το κάθε άτομο οφείλει στη διαπαιδαγώγηση που έχει λάβει μία σειρά από βασικά εσωτερικά master patterns. Αυτά είναι η βάση για να λάβουν τα άτομα και άλλα master patterns και να δομήσουν τη σκέψη και τη συνείδηση τους με βάση αυτά⁸³. Βλέπουμε ξεκάθαρα μία διάκριση ανάμεσα στα φύλα, τα οποία με ψευδοεπιχειρήματα μπορούν να δικαιολογηθούν από την πλευρά των υποστηρικτών που απαγορεύουν στις γυναίκες να εκπαιδεύονται.

Ο δεύτερος αφηγητής, αναφέρεται καθαρά σε κοινωνικούς και οικονομικούς όρους εξαναγκασμού φυγής από τη χώρα του, δεδομένο που συνάδει περισσότερο σε όρους μετανάστη παρά σε πρόσφυγα. Αναλύοντας παραπάνω τέτοιου είδους αιτίες μετακίνησης γίνεται κατανοητή η διαδικασία απόρριψης ενός μεγάλου μέρους των αιτήσεων για άσυλο σε άτομα που δεν έχουν δικαιολογημένο λόγο φυγής από τη χώρα. Σε μελέτη που διεξήγαγε το 2012 το Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων με τίτλο «Εξακρίβωση της ταυτότητας των αιτούντων διεθνή προστασία: προκλήσεις και πρακτικές», αναφέρεται στο πρόβλημα εξακρίβωσης της ταυτότητας αλλά και των λόγων απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών ελλείψη ταξιδιωτικών εγγράφων.

⁸³ Bourdieu, P. & Passeron, *Οι κληρονόμοι: Οι φοιτητές και η κουλτούρα*, Αθήνα, 1996.

Οι γραφειοκρατικές δυσκολίες προκειμένου να μην γίνει κατάχρηση στο δικαίωμα του ασύλου προκύπτουν όχι μόνο από τον τεράστιο όγκο των περιπτώσεων που οφείλουν να διεκπαιρεύσουν αλλά και από την ανυπαρξία επίσημων εγγράφων ταξιδιού, ήτοι διαβατήριο και ταυτότητες, δεδομένα που θα επιτρέψουν στον κρατικό λειτουργό την αναγνώριση της χώρας προέλευσης, της οικογενειακής κατάστασης, της ηλικίας του ατόμου.

Το Ιραν δεν μας έδινε άσυλο. Ο ξάδερφος μου είχε πάει Ευρώπη. Σουηδία. Δούλευε, έμενε σε ξενώνα και έστελνε λεφτά στους γονείς του. Οι γόνεις μου, μου είπαν ότι θα με στείλουν Ευρώπη. Εκεί θα μπορούσα να πάω και να πάρω χαρτιά. Να πάω σχολείο, να δουλεύω, εξάλλου ήμουν και καλός ράφτης και να στέλνω λεφτά στους γονείς μου [Abdulkani].

3.5 ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Οι αφηγήσεις γίνονται πιο συνοπτικές όταν μιλουν οι αφηγητές για το ταξίδι τους προς την Ευρώπη. Μιλάνε για το πέρασμα από πόλεις, εκμηδενίζοντας τις χιλιομετρικές αποστάσεις, απλά αναφέροντας τις πόλεις από τις οποίες πέρασαν. Σε κάθε σημείο, αναφέρονται στις συνθήκες κράτησης τους, προσπαθώντας να επιβιώσουν. Ο τρόπος που καταδεικνύουν ως μέσο διαφυγής από την χώρα τους είναι πάντα μέσω διακινητών, ενώ το πέρασμα από Τουρκία σε Ελλάδα είναι είτε μέσω θαλάσσης με σημείο εισόδου τη Σάμο, τη Μυτιλήνη, την Κρήτη είτε οδικώς με σημείο εισόδου την Θράκη. Οι διακινητές, είναι άτομα από την χώρα τους, ενώ όταν μπουν σε Ευρωπαϊκό έδαφος, οι διακινητές αυτοί συνεργάζονται με γηγενείς εμπόρους ψυχών. Σύμφωνα με έρευνα της τούρκικης εφημερίδας Today's Zaman⁸⁴, οι διακινητές τάζοντας το πέρασμα σε Ευρωπαϊκό έδαφος από τον Ιανουάριο του 2014 έως και τον Απρίλιο, έχουν κερδίσει πάνω από 5μιση εκατομμύρια ευρώ, ενώ τα χρήματα που λαμβάνουν για κάθε άτομο ποικίλει από 700 έως 2 χιλιάδες ευρώ αναλόγως τη χώρα που επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο.

Κανόνισα με ένα διακινητή να έρθω Ελλάδα πέντε χιλιάδες δολάρια και από εκεί ξεκίνησα το ταξίδι μου προς Ιράν με πολλές δυσκολίες 8 μέρες έμεινα εκεί

⁸⁴<http://www.todayszaman.com/news-347292-human-smugglers-earn-billions-from-refugees.html>. Ανάκτηση, 08 Μαΐου 2014

μετά ήρθα προς Τουρκία δηλαδή έφθασα Κωνσταντινούπολη και μετά οι διακινητές είχαν κανονίσει πώς να φτάσω Ελλάδα. Βάρκα ή Καράβι, φοβάμαι μην βουλιάζω οπότε πήγα Βουλγαρία 5 ώρες περπάτημα στο δάσος και μετά έφτασα Σόφια Όταν προσπάθησα να περάσω στην Ελλάδα συνελήφθηκα όταν με άφησαν ελεύθερο προσπάθησα και πέρασα. Ταξίδεψα τρεις μέρες και νύχτες και έφτασα Θεσσαλονίκη και από εκεί Αθήνα [Ahmed].

Έφυγα απο το Ιράν όταν ήμουν περίπου δεκαπέντε. Ο πατέρας μου είχε πληρώσει τους διακινητές. Μου είπε οτι ένας ήταν ο διακινητής. Στο δρόμο όμως κατάλαβα πως και άλλοι, δικοί μας ήταν διακινητές. Του έδωσε τρεις χιλιάδες δολάρια για να με πάει Ιταλία. Φύγαμε δεκαπέντε περίπου άτομα απο το Ιραν. Βράδυ και περπατάγαμε. Στο βουνό περπατάγαμε το βράδυ, ενώ το πρωί κρυβόμασταν. Το φαγητό τελείωσε την τέταρτη μέρα. Δεν είχαμε ούτε νερό. Ο Salim, αντέδρασε. Φώναζε στον διακινητή “εμεις πληρώσαμε. Πρέπει να φάμε. Να ζήσουμε”. Αυτός έβγαλε το όπλο και του έδωσε μία στο πρόσωπο. Έβγαине αίμα απο παντού. Δεν μιλήσαμε ξανά. Φτάσαμε Τουρκία. Εκεί ο διακινητής μας πήγε σε ένα σπίτι και μείναμε κλειδωμένοι 2 μέρες. Δεν είχα δυνάμεις. Νόμιζα ότι θα πεθάνω. Ηθελα να πάω σπίτι μου. Το βράδυ της ίδιας μέρας μπήκαμε σε βάρκα. Πλαστική βάρκα. Ισα που θα χώραγε 8 άτομα και ήμασταν 18. Μπάνιο σε θάλασσα δεν είχα ξανακάνει. Σκεφτόμουν ότι θα βουλιάζουμε. Σε μια στιγμή, όλα μαύρα ήτανε η βάρκα έπαιρνε νερό. Ένα παιδί (πρόβλημα με τον ήχο) Μας έπιασε το λιμενικό. Ο διακινητής μας είχε πάρει τα χαρτιά μας. Δεν είχαμε τίποτα πάνω μας, μας έλεγε μόνο να πουμε ότι ήμασταν 15 χρονών. Μας πήγανε στην Μυτιλήνη. Συνέχεια μας ρώταγαν. Δεν ξέραμε ελληνικά. Εμείς ρωτάγαμε: Γιουνανιστάν; Γιουνανιστάν; Την επόμενη μέρα μας πήγαν με καράβι στην Αθήνα. Εκεί μας έδωσαν ένα άσπρο χαρτί, υπηρεσιακό σημείωμα. Να φύγουμε απο την Ελλάδα και να επιστρέψουμε μέσα σε τριάντα μέρες. Εγώ ήθελα να μείνω στην Ελλάδα. Δεν ήθελα να περάσω ξανά ότι πέρασα [Abdulkani].

Έφυγα από το Ιράκ. Φοβόμουν πολύ. Μαζί μου ήταν πολλά άτομα. Παιδιά και γυναίκες. Δεν τα κατάφεραν όλοι. Στην Τουρκία μας έπιασαν. Μπήκα φυλακή 2 μήνες. Πλήρωσα. Δεν είχα άλλα λεφτά. Είχα αδυνατήσει πολύ. Ηθελα να φύγω. Έφτασα Μυτιλήνη πρωί. Ο φίλος μου δεν τα κατάφερε. Πέθανε. Φοβάμαι. Στην

Μυτιλήνη μας πήραν και μας πήγαν Αθήνα. Νόμιζα ότι ήμουν Ιταλία. Εδώ Γιουνανιστάν μου είπαν [Hassan].

Ο δεύτερος αφηγητής, δεν ήταν μόνο θύμα σωματεμπορίας κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του. Παρόμοιο βίωμα έζησε και στην Ελλάδα. Η δράση των διακινητών όπως τονίσθηκε και παραπάνω δεν περιορίζεται, μόνο στη διάρκεια του ταξιδιού, αλλά καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Βγήκαμε απο την αστυνομία. Εγώ φοβόμουν, δεν ήξερα που να πάω. Όλοι ήξεραν κάποιον. Ακολούθησα τον διακινητή. Αυτός με πήγε σε ένα δωμάτιο και με κλείδωσε μαζί με άλλα πέντε παιδιά. Δεν θα μας άφηνε αν δεν πληρώναμε και άλλα δύο χιλιάδες δολάρια. Φοβόμουν. Ήμασταν νηστικοί. Αυτός συνέχεια μιλούσε. Μιλούσε και ελληνικά. Οι γονείς μας πλήρωσαν. Μας άφησε ελεύθερους [Abdulkani].

3.6 Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.6.1 ΕΡΓΑΣΙΑ

Τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, εργάζονται κυρίως σε αγροτικές περιοχές, στις λαϊκές αγορές, είτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές, με το μεγαλύτερο ποσοστό τους να εργάζονται ανασφάλιστοι. Έως το 2012, οι αιτούντες άσυλο μπορούσαν με το δελτίο αιτήσαντος άσυλο, να βγάλουν Α.Φ.Μ. και να εκδώσουν άδεια εργασίας. Η άδεια εργασίας, είναι εκείνο το νομιμοποιητικό έγγραφο πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και στο βιβλιογραφικό κομμάτι της παρούσης διπλωματική εργασίας σύμφωνα με το Π.Δ. 189/1998 «Προυποθέσεις και διαδικασία παροχής άδειας εργασίας ή άλλης βοήθειας για επαγγελματική αποκατάσταση των αναγνωρισμένων απο την Πολιτεία ως προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των προσωρινά διαμενόντων για λόγους ανθρωπιστικούς», οι αιτούντες άσυλο δεν μπορούν να λάβουν άδεια εργασίας για θέση την οποία μπορεί να την λάβει ένας Έλληνας πολίτης.

Γίνεται κατανοητό, ότι τα εμπόδια πρόσβασης στην νόμιμη εργασία είναι ορατά, θεσπισμένα με Προεδρικά Διατάγματα, γεγονός που αφενός αποτρέπει τον

εργοδότη από την πρόσληψη ενός αλλοδαπού, αφετέρου την ύπαρξη μαύρης, ανασφάλιστης ή και ανύπαρκτης εργασίας. Μέσα από την ανάλυση μας καταδεικνύεται όχι μόνο ο διαφορετικός τρόπος βίωσης της ανεργίας ανάμεσα στα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας αλλά και σε σύγκριση με τον γηγενή πληθυσμό.

Τα άτομα τα οποία πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, παρά το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο που είχαν στις χώρες καταγωγής τους εργάζονται περιστασιακά και δίχως την παροχή ενσήμων, μιας και τα περισσότερα άτομα δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής και εργασίας στην χώρα. Κοινό σημείο δεν είναι μόνο οι εργασίες που έκαναν, αλλά κυρίως η εκμετάλλευση που έχουν εφιστεί. Οι επιπτώσεις δε της ανεργίας πέραν από το ψυχολογικό κομμάτι και το ζήτημα της καθαρής επιβίωσης εγείρει και ένα ζήτημα μετασχηματισμού «του τρόπου κυριαρχίας που υφίσταται η εργατική δύναμη⁸⁵» Άσχημες εργασιακές συνθήκες, απλήρωτη εργασία, ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης έρχονται να αποδείξουν τα προλεγόμενα.

Όταν έφτασα στην Αθήνα δεν ήξερα κανείς. Ήταν πολύ δύσκολο. Που να πάω; Τι να κάνω; Τελικά βρήκα έναν Αφγανό μου είπε να πάω Άργος για πορτοκάλια. Εκεί δεν ήταν καλά Δεν ήταν ανθρώπινα. 20 άτομα σε ένα σπίτι και πολύ δουλειά και ούτε όλα τα λεφτά μας έδωσαν [Ahmed].

Δουλέψαμε πατάτες 23 μέρες, μετά πήγαμε Άργος πορτοκάλια μανταρίνια αυτά, από το Άργος πάλι πήγα Θήβα πάλι εκεί κρεμμύδια. Δουλειά δεν υπήρχε. Και εκεί βέβαια έλεγχο και εκεί κάνει η μαφία. Πέραμε δέκα πέντε ευρώ την μέρα. Όποιος ήθελε να μείνει σε σπίτι, σε σπίτι μην φανταστείς τίποτα ένα μικρό κελί χωρίς παραθυρα παλιό και μέσα εκεί πέντε άτομα τους δίναμε τα μισά λεφτά. Εγώ πάλι κοιμόμουν στο δρόμο. Έπρεπε να μαζέψω λεφτά να τα στείλω στην μάνα μου. Θήβα, Άργος, Γιάννενα σε παζάρι. Αυτά. Η δουλειά μειωνόταν. Πολλές φορές ήμουν νηστικός [Abdulkani].

Στην Αθήνα δούλεψα οικοδομή. Από το πρωί ως αργά το βράδυ. Ήμουν καλός. Είκοσι ευρώ έπαιρνα την μέρα. Τα μισά τα έδινα σε φίλο μου για να

⁸⁵ Ν. Παναγιωτόπουλος, Η βία της ανεργίας, 2013, σσ.202

μείνω στην Ομόνοια σε ένα σπίτι που μέναμε πολλοί από το Ιράκ. Όταν σταμάτησε δουλειά από οικοδομή, δούλεψα στο δρόμο. Σκάβαμε δρόμους. Δύσκολη δουλειά. Ήξερα ότι πολλά παιδιά θέλανε δουλειά και δεν είχαν. Όμως ένα μήνα δεν με πλήρωσε. Τον βρήκα. Του είπα πεινάω. Με έδωξε από δουλειά. Ήθερα Πάτρα, δούλενα σε λαική. Κουβάλαγα καφάσια με φρούτα, ντομάτες, χόρτα. Βοηθούσα αφεντικό από πολύ πρωί ως το μεσημέρι. Τώρα δεν δουλεύω. Πήγα νοσοκομείο έβαλα βηματοδότη και ο γιατρός μου είπε ότι δεν μπορώ να δουλέψω [Hassan].

Δεν φοβάμαι δουλειά. Φυλακή φοβάμαι. Σε έξι μήνες θα πρέπει να φύγω από Ελλάδα. Αν μείνω θα με πιάσουν ξανά. Δεν μπορώ φυλακή. Δουλεύω στα φανάρια. Πλένω τζάμια αυτοκινήτων. Έξι, εφτά ευρώ την μέρα. Δεν μπορώ ούτε φαγητό να πάρω. Όταν βλέπω αστυνομία μπαίνω στο σπίτι, φοβάμαι [Atkur].

Στο Βόλο δούλενα στην «μαμά». Έχει εστιατόριο. Βοηθούσα στην κουζίνα. Έπλενα πιάτα και βοηθούσα. Το καλοκαίρι δεν είχε δουλειά και η μαμά δεν μπορούσε να με βοηθήσει. Ο φίλος μου, μου είπε πάμε Άργος να μαζέψουμε πορτοκάλια. Πήγα Άργος δεν είχε δουλειά. Δεν είχα που να μείνω. Είπα θα πάω Πάτρα για να φύγω. Να πάω Γερμανία. Στην Πάτρα δεν έχει δουλειά. Δούλενα στους μύλους στη Βιομηχανική. Καλό αφεντικό όμως μία μέρα μου είπε: «Θέλω άδεια εργασίας. Θα έρθει έλεγχος». Εγώ μόνο ροζ κάρτα είχα. Με έδωξε. Πήγα στην Πάτρα και δούλεψα σε φούρνο. Από τις 3 το πρωί βοηθούσα αφεντικό. Μου δίνει δέκα ευρώ. Ήξερα καλά ελληνικά. Πήγαινα παλιά σχολείο. Τότε μου είπαν τα παιδιά να πάω στο λιμενικό για μετάφραση. Εκεί όμως δεν πληρώνουν [Gerige].

3.6.2 ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ο δεύτερος αφηγητής μας αναφέρει πως ένα από τα σχέδια του για το μέλλον είναι να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι πρόσβαση στα εκπαιδευτικά προγράμματα τυλοποιεί το ελληνικό κράτος, μέσω του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης, εποπτευόμενος φορέας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού και συγκεκριμένα μέσω του προγράμματος «Εκπαίδευση των μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, την ελληνική

ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό- Οδυσσέας», έχουν μόνο οι μετανάστες/τριες και οι αιτούντες άσυλο, με νόμιμα έγγραφα παραμονής στην Ελλάδα. Γίνεται αντιληπτό ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας και οι οποίοι δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα αποκλείονται από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Θέλω να τελειώσω το σχολείο. Θα πάρω το Β2 και μετά θα πάω για το Γ1. Θα μπω Πανεπιστήμιο. Θέλω να ασχοληθώ με την πολιτική. Ένας πρόσφυγας να δώσει λύση στο προσφυγικό. Δεν πάει άλλο. Νιωθουμε φυλακισμένοι στην Ελλάδα. Δεν μπορούμε να πάμε πουθενά. Μας αναγκάζουν να γυρίσουμε στη χώρα μας. Εγώ θέλω να μείνω Ελλάδα. Αλλά η Ελλάδα μας διώχνει. Πλέον, δεν μπορώ να δουλέχω νόμιμα, δεν μπορώ να νοικιάσω σπίτι. Εγώ όμως δεν μπορώ να παρανομήσω για αυτό θα μείνω να αγωνιστώ. Τι άλλο μπορώ να πάθω και να μην το αντέξω; Σκέφτομαι και ότι όταν θα γίνω πρόσφυγας θα πάω να δω την μητέρα μου. Τόσα χρόνια πέρασαν [Abdulkani].

Ο τέταρτος αφηγητής μας αναφέρει ξανά το όνειρο του να γίνει αρχιτέκτονας. Στην Ελλάδα κάτι τέτοιο θα ήταν δύσκολο καθώς για να μπορέσει να συμμετέχει στις πανελλαδικές εξετάσεις θα έπρεπε να έχει παρακολουθήσει επιτυχώς το πρόγραμμα Β2 εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού. Ο ίδιος λόγω του ότι πλέον δεν έχει νόμιμα έγγραφα παραμονής στην χώρα δεν μπορεί να παρακολουθήσει τα εν λόγω εκπαιδευτικά προγράμματα.

Εγώ αρχιτέκτονας ήθελα να γίνω. Στον Βόλο μάθαινα ελληνικά. Πήρα Α1, Α2. Ήμουν καλός μαθητής. Έμαθα καλά ελληνικά και δούλευα ως μεταφραστής στο λιμενικό. Όλοι με φώναζαν να κάνω μετάφραση. Το βράδυ αργά, ή πολύ πρωί, στα δικαστήρια μετά, πήγαινα παντού. Δεν με πλήρωναν όμως. Είπα θα πάω σχολείο. Πως θα πάω σχολείο. Εγώ θα είμαι βρώμικος. Μπάνιο κάνω μία φορά την εβδομάδα στο Praksis. Ρούχα καινούργια δεν έχω. Αν είχα δουλειά και ένα σπίτι τώρα θα πήγαινα σχολείο, θα είχα ροζ κάρτα και εγώ θα γινόμουν αρχιτέκτονας [Gerige].

3.6.3 ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΑΣΥΛΟ

Η διεκδίκηση των δικαιωμάτων των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας και συγκεκριμένα των δικαιωμάτων πρόσβασης σε εκπαίδευση, υγεία, εργασία και στέγαση γίνεται μόνο δια μέσου της αίτησης για άσυλο, η οποία υποβάλλεται στην Υπηρεσία Ασύλου⁸⁶. Οι τρεις βιογραφούμενοι, με τη συμβολή δικηγόρων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, μπόρεσαν να αποκτήσουν πρόσβαση στις αστυνομικές διευθύνσεις και να μπορέσουν να περάσουν από δευτεροβάθμια επιτροπή. Οι δύο βιογραφούμενοι αναφέρθηκαν στις δυσκολίες απόκτησης της επονομαζόμενης ροζ κάρτας. Τόσο στη πρόσβαση για το άσυλο, στη πρόσβαση στις νομικές υπηρεσίες που ασχολούνται με το άσυλο, όσο και στην ίδια τη διαδικασία της ίδιας της συνέντευξης, η οποία είναι μία διαδικασία περιγραφής των συνθηκών που τους οδήγησαν στην φυγή, στο δρομολόγιο που ακολούθησαν, στην κατάσταση της υγείας τους και στην ποινική τους κατάσταση.

Εκεί έμαθα ότι υπάρχει το Ε.Ε.Σ. που μας βοηθάει να πάρουμε άσυλο εκεί με βοήθησε δικηγόρος να πάρω ροζ κάρτα ευτυχώς που πήρα ροζ κάρτα [Ahmed].

Μου είπαν τα παιδιά ότι θα πήγαιναν στο Praksis να ζητήσουν βοήθεια για άσυλο. Πήγα μίλησα με δικηγόρο. Αυτοί με βοήθησαν να μείνω σε ξενώνα στον Βόλο. Έμεινα στον ξενώνα για δύο χρόνια. Εκεί έβγαλα ροζ κάρτα [Abdulkani].

Στην Αθήνα στο gcr με βοήθησαν να πάρω ροζ κάρτα. Με αυτή θα δούλευα και κάποια στιγμή θα με καλούσαν για συνέντευξη και μετά θα έπαιρνα άσπρη κάρτα. Θα είχα διαβατήριο και θα έφερνα στην Ελλάδα την οικογένεια μου. Αν δεν είχα ροζ κάρτα τώρα δε θα ζούσα. Ούτε χειρουργίο θα μπορούσα να κάνω

⁸⁶ Η Υπηρεσία Ασύλου, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, ιδρύθηκε με τον νόμο 3907/2011 "Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ 'σχετικά με του κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη- μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών' και λοιπές διατάξεις", με δικαιοδοσία "την παροχή πολιτικού ασύλου και άλλων μορφών διεθνούς προστασίας σε αλλοδαπούς που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα τους λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικής καταγωγής, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, οι οποίοι δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους

[Hassan].

Εγώ είχα ροζ κάρτα. Όταν ήμουν στο ξενώνα ο κοινωνικός λειτουργός με βοήθησε και έβγαλα ροζ κάρτα. Με αυτήν πήγα σχολείο. Στη συνέντευξη με ρώταγαν πολλά, να τους πω ποιοι ήταν η μαφία, πως ήρθα, πως πλήρωσα και να τους δείξω στο χάρτη όλα τα μέρη που πέρασα. Κάθε φορά που το σκέφτομαι τρομάζω. Δεν μπορώ να ζω ξανά αυτές τις στιγμές. Πριν ένα χρόνο πήγα να ανανεώσω. Εγώ δεν μένω σε σπίτι, μένω στο Βασιλόπουλο και ούτε έχω κάποιο φίλο να με φιλοξενεί. Στην αστυνομία μου είπαν φέρε μου διεύθυνση κατοικίας. Εγώ πήγα και ρώτησα. Κανείς δεν με βοήθησε. Και τώρα είμαι χωρίς κάρτα. Γιατί μόνο εδώ ζητάνε διεύθυνση; [Gerige].

Δεν θέλω να ζητήσω άσυλο στην Ελλάδα. Να πάω στην επιτροπή και να τους πω την ιστορία μου; Και αυτοί τι θα κάνουν; Θα μου δώσουν απορριπτική. Ακόμα και ροζ κάρτα να μου έδιναν εδώ θα είμαι φυλακισμένος. Θα περιμένω δέκα χρόνια. Και τι θα κάνω δέκα χρόνια; Ούτε δουλειά δεν θα έχω. Εγώ είμαι αποφασισμένος να πάω μπροστά [Musab].

3.7 Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ –ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Η κατοχή του δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού, η κατοχύρωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την κατοχή της δεν αφαιρεί τα προβλήματα τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσουν οι αιτούντες άσυλο όπως η ελλιπής γνώση των κρατικών λειτουργιών αναφορικά με τις παροχές που απορρέουν από την κτήση της ροζ κάρτας.

Η Ελλάδα όμως με διώχνει.Ρατσισμός, φόβος, αδιαφορία.Πάω νοσοκομείο δείχνω τη ροζ κάρτα και μου λένε άδεια οδήγησης είναι; Έπειτα δεν με παίρνουν για δουλειά επειδή είμαι Αφγανός.Στο δρόμο οι γυναίκες κρατάνε τις τσάντες τους θα τους κλέψω; Επειδή είμαι Αφγανός;

Με τη ροζ κάρτα έβγαλα ΑΦΜ, και άδεια εργασίας Πήγα και έκανα μαθήματα ελληνικών . Ήθελα να ενταχθώ στην Ελλάδα Ετσι, δούλεψα νόμιμα Έκανα αίτηση στο κεντρικό λιμεναρχείο με πήραν εκεί για μετάφραση εκεί όμως δεν

μας πληρώνουν μετά έκανα αίτηση στο δικαστήριο είναι καλά κάπως τα λεφτά εκεί για να ζήσω κάνω και άλλες δουλειές δουλεύω οικοδομή. Όμως είμαι ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΣ πληρώνω όπως κάθε νόμιμος πολίτης ενοίκιο, φόρους έχω άδεια εργασίας, αφμ, αμκα δεν είμαι ΛΑΘΡΑΙΟΣ η ροζ κάρτα σημαίνει αιτών άσυλο μέχρι να γίνω πρόσφυγας γιατί οι υπηρεσίες δεν το γνωρίζουν; γιατί πάω νοσοκομείο και με διώχνουν; μου ζητάνε ταυτότητα γιατί; και πολλές φορές μου ζητάνε και χρήματα τον νόμο δεν τον ξέρουν [Ahmed];

Πόνανα πολύ στην καρδιά. Χαμηλή πίεση και μια μέρα μου είπαν να πάω νοσοκομείο. Εκεί μου είπαν ότι θα βάλω βηματοδότη. Ένα μηχανήμα για να χτυπά η καρδιά. Μου ζήτησαν χρήματα. Εγώ που να βρω χρήματα. Τους είπα ότι έχω ροζ κάρτα. Ο γιατρός μου είπε πήγαινε στο λογιστήριο. Εγώ φοβήθηκα. Θα πεθάνω είπα. Χρειάστηκε να τους πάμε τον νόμο [Hassan].

Σύμφωνα με την Σεραφετινίδου, η γραφειοκρατία «περιγράφεται ως ένα διοικητικό σύστημα το οποίο επιτελεί την οργάνωση, το συντονισμό, την εποπτεία και διεύθυνση συλλογικών δραστηριοτήτων με στόχο την ικανοποίηση ποικίλων και ζωτικών κοινωνικών αναγκών⁸⁷». Η γραφειοκρατία μέσω των λειτουργιών της ασκεί εξουσία πάνω στους πολίτες λόγω του καταναγκαστικού της χαρακτήρα, ενώ επιβάλλει στους πολίτες «συγκεκριμένους στόχους και αξίες, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς, ατομικές και συλλογικές ταυτότητες⁸⁸». Η ύπαρξη γραφειοκρατίας είναι ορατή στην καθημερινότητα των πολιτών καθώς ως τρόπος επιβολής της κρατικής εξουσίας επάνω στους πολίτες εμφανίζεται με την μορφή προεδρικών διαταγμάτων, νόμων, κανονισμών, ψηφισμάτων και ούτω κάθεξης στα οποία οι πολίτες δεν έχουν λόγο επίδρασης.

Από την μια πλευρά ο Max Weber σύμφωνα με τις αρχές που διατύπωσε για την γραφειοκρατική οργάνωση θεωρεί ότι μεγιστοποιείται η ορολογική λήψη αποφάσεων αλλά και η αποτελεσματικότητα στη διοίκηση. Αντιθέτως, ο καθηγητής Σπύρος Ζευγαρίδης ασκεί κριτική στον Weber καθώς θεωρεί ότι ο όρος γραφειοκρατία συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της «νόμιμης» εξουσίας και θεωρείται ως δεμένος με ένα πλήθος μειονεκτημάτων που ουδέποτε υποψιάστηκε ο

⁸⁷ Σεραφετινίδου, Μ., *Το φαινόμενο της Γραφειοκρατίας*, Αθήνα, 2012, σελ. 21.

⁸⁸ Στο ίδιο, σελ.21

Weber όταν πρωτοχρησιμοποίησε τον όρο γραφειοκρατία. Αφενός ο Weber θεωρούσε ότι η γραφειοκρατική οργάνωση ήταν από την φύση της η πιο αποτελεσματική μορφή οργάνωσης, αφετέρου η γραφειοκρατία ειδομένη ως νομική εξουσία δίνει το περιθώριο στην ανάπτυξη αυταρχικών σχημάτων ηγεσίας και ελέγχου, που επηρεάζουν δυσμενώς την λειτουργικότητα των οργανισμών. Φυσικά οι κίνδυνοι δεν περιορίζονται μόνο στο σημείο αυτό⁸⁹.

Σύμφωνα με τα προλεγόμενα και λόγω του ότι η γραφειοκρατία ως σύστημα και εργαλείο διοίκησης αλλά και λειτουργίας του ήδη υπάρχοντος πολιτειακού συστήματος το φαινόμενο που συχνά παρατηρείται όχι μόνο σε περιπτώσεις αλλοδαπών αλλά και ημεδαπών πολιτών της χώρας είναι η παγίδευση τους στην γενικότητα και τη γενίκευση του νομικού πλαισίου βάσει του οποίου γεννιέται η γραφειοκρατία. Όλες οι περιπτώσεις συμβαίνει να μην είναι ίδιες, ενδεχομένως να υπάρχουν όμορρα χαρακτηριστικά αλλά αντίροπες προεκτάσεις. Υπό αυτό το δεδομένο ο γραφειοκρατικός- διοικητικός μηχανισμός δεν δύναται να εξυπηρετήσει, να προστατεύσει, να αξιοποιήσει και να εκτιμήσει την ιδιαιτερότητα της κάθε περίπτωσης του να επιφέρει ισονομία και δικαιοσύνη αλλά αντιθέτως γεννά ανισότητα και αδικία. Ένα παράδειγμα για να υπάρξει σαφήνεια: το ναρκωτικό είναι παράνομη στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά υπάρχει ενδεχόμενο μι ναρκωτική ουσία (η οποία θεωρείται παράνομη) να χρησιμοποιηθεί ως φάρμακο σε κάποια συγκεκριμένη ασθένεια. Το συγκεκριμένο παράδειγμα θεωρείται άτοπο, καθώς ο νομοθέτης προβλέπει τέτοιου είδους περιπτώσεις, ωστόσο χρησιμοποιώ αυτό το παράδειγμα ώστε να δείξω ότι πριν την συμπληρωματική πράξη του νομοθέτη στο συγκεκριμένο υπήρχε η ίδια αγωνία για τη λύση του. Γραβώντας τη σκέψη που αφορά τη φύση της γραφειοκρατίας στα όρια της καταλαβαίνουμε πως χωλαίνει σε επίπεδο καθημερινότητας. Με λίγα λόγια, η γενικότητα της γραφειοκρατίας έρχεται σε σκληρή σύγκρουση με το ειδικό της κάθε περίπτωσης, η οποία περίπτωση όμως δύναται να παρουσιάζει παραπλήσια χαρακτηριστικά με άλλες περιπτώσεις που ορθώς εντάσσονται στη γενικότητα του νόμου, ταυτόχρονα όμως μπορεί και να παρουσιάζουν μία ή παραπάνω θεμελιώδεις διαφορές και καθιστούν ανίκανες να ενταχθούν στο ίδιο πλαίσιο της προαναφερθείσας γενικότητας.

Η εξουσία, σύμφωνα με τον Weber νοείται ως «μία δηλωμένη βούληση («διαταγή») του ή των «εξουσιαστών» θέλει να επηρεάσει το πράττειν άλλων (του ή

⁸⁹ Ευαγγελος Θεοδωράτος Οργάνωση και διοίκηση επιχειρησεων, 1999 σελ. 48.

«των εξουσιαζόμενων») και το επηρεάζει όντως προς την κατεύθυνση ώστε αυτό το πράττειν να εκδιπλώνεται σε έναν κοινωνικά σχετικό βαθμό με τέτοιο τρόπο, ως εάν να καθιστούν οι εξουσιαζόμενοι αξίωμα του πράττειν τους το περιεχόμενο της διαταγής χάριν της ίδιας («υπακοή»)⁹⁰».

Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι η σχέση διοίκησης πολίτη βασίζεται σε μία ανισότητα καθώς η πρώτη είναι εκείνη μέσω της γραφειοκρατίας η οποία θα θέσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο πολίτης θα μπορέσει να ασκήσει τα δικαιώματά του. Η ανισότητα που δημιουργείται προδιαγράφει ένα μοντέλο εξουσίας στο οποίο ο πολίτης δεν μπορεί να παρέμβει.

Μέσω των αφηγήσεων είδαμε ότι για να πάρει κανείς ροζ κάρτα και να γίνει αιτών άσυλο χρειάζεται πολύ χρόνο και την συμβολή επαγγελματιών που εργάζονται σε ΜΚΟ. Ο χρόνος που παραμένει κανείς ως αιτών άσυλο κυμαινόταν στα 7-10 έτη, άλλοτε έπαιρναν οι αιτούντες άσυλο απορριπτική απόφαση, επί της απορριπτικής απόφασης μπορούσε ο αιτών άσυλο να κάνει προσφυγή, οπότε παρατηρείται μία κυκλική διόγκωση της κρατικής γραφειοκρατίας.

Εκτός αυτού, δημιουργείται μία εσφαλμένη πληροφόρηση σχετικά με τους νόμους, δεδομένο που επηρεάζει αρνητικά την ένταξη των ατόμων που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας. Ο λειτουργός του κράτους οφείλει να γνωρίζει προεδρικά διατάγματα, νόμους που σχετίζονται άμεσα με το επάγγελμα του. Όπως θα έλεγε εμφαστικά και ο Βίκτωρ Ουγκώ «Η γραφειοκρατία είναι το σάβανο το οποίο αναδέεται από τα βάθη της γης. Κάθε λεπτό είναι ένας αδυσώπυτος ενταφιασμός». Συγκεκριμένα, ένας από τους αφηγητές μας αναφέρει ότι το λογιστήριο του Νοσοκομείου στην Πατρα του ζήτησε να πληρώσει προκειμένου να κάνει εισαγωγή για το πρόβλημα υγείας που αντιμετώπιζε. Ο κρατικός λειτουργός όχι μόνο αγνοούσε τον Νόμο, αλλά αρνιόταν επιδεικτικά να το εφαρμόσει παρόλο που ο αφηγητής το επισύναψε μαζί με επιστολή που είχα ετοιμάσει σχετικά με το δικαίωμα του για δωρεάν ιατρική περίθαλψη.

Μέσα από την γραφειοκρατική δυσμορφία φανερώνεται μία πάλη των τάξεων ή ακόμα πιο σωστά διατυπωμένα ένας ανταγωνισμός μεταξύ ομάδων με διαφορετικά εθνικά στοιχεία. Το ίδιο το κράτος θεσπίζει νόμους που διαχωρίζουν τους πολίτες σε άτομα που λαμβάνουν έπειτα από την προσκόμιση δικαιολογητικών άδεια εργασίας και σε άτομα που ενώ έχουν θεσπισμένο το δικαίωμα στην εργασία κατά

⁹⁰ Weber, M. Οικονομία και Κοινωνία: Κοινωνιολογία της εξουσίας, 2009, σελ. 11-12

την Οικουμενική Διακήρυξη, εντούτοις με προεδρικό διάταγμα απαγορεύουν σε αιτούντες άσυλο να λάβουν άδεια εργασίας καθώς όπως και ο ίδιος ο Νόμος δηλώνει δεν μπορούν να λάβουν άδεια εργασίας για θέση την οποία μπορεί να την λάβει ένας Έλληνας πολίτης.

3.8 ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΒΙΑ

Η ύπαρξη φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση οδήγησαν στην ανάπτυξη οργανώσεων διαχωρισμού των ανθρώπων βάσει της χώρας προέλευσης. Η αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων οδήγησε το ελληνικό κράτος στην θεσμοθέτηση νομοθετικού πλαισίου προκειμένου να καταπολεμηθούν τα ρατσιστικά εγκλήματα, να τιμωρηθούν οι θύτες και να προστατεύονται τα θύματα ενώ ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια χάραξης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του φαινομένου. Στο θύμα ωστόσο, οι επιπτώσεις τέτοιων εγκλημάτων μίσους δεν διαγράφονται από την μνήμη, αλλά μένουν χαραγμένες και σύμφωνα και με δεδομένα που απορρέουν από επίσημες μελέτες⁹¹ δείχνουν ότι τα εγκλήματα μίσους είτε δεν καταγράφονται ως τέτοια, είτε ποτέ τα θύματα δεν καταγγέλλουν ρατσιστικές συμπεριφορές που έχουν δεχθεί.

Υπήρχε όμως κάτι πολύ κακό στην Πάτρα. Χρυσανγίτες μας ακολουθούσαν και μας σάπιζαν. Ειδικά στα Ψηλαλώνια ούτε να πλησιάσουμε δεν μπορούσαμε. Εντάξει είχαμε κάτι παιδιά που μας προστάτευαν, αλλά δεν μπορώ εγώ να δεχτώ ότι κάποιος πάντα θα με φυλάει. Και αυτός ήταν ο λόγος που ήθελα να φύγω [Ahmed].

Έχω ροζ καρτα. Μπορώ να μείνω εδώ. Θέλω να μείνω εδώ. Έφυγα όμως γιατί φοβόμουν τους Χρυσανγίτες. Βραδυ δεν μπορούσα να κυκλοφορήσω. Όταν έμενα στην ΑΒΕΞ, πολλά βράδια έρχονταν έξω από το εργοστάσιο και μας φώναζαν. Πολλούς από εμάς μας είχαν χτυπήσει με γκλομπ και όταν

⁹¹ Επίσημες μελέτες από το πρόγραμμα «Enough!- Αρκετά!», Εθνική αναφορά για τη ρατσιστική βία.

ζητήσαμε να έρθουν μάρτυρες απο το βενζινάδικο κανείς δεν ερχόταν. Και την αστυνομια που την καλούσαμε, ποτε δεν ερχόταν. Έλεγαν πάντα “εσεις συνέχεια τσακωνεστε”. Λοιπόν, ένα απογευμα αποφάσισα να φύγω. Χωρίς διακινητή. Μπήκα σε ένα φορτηγό, στριμώχτηκα κράτησα την αναπνοή μου στον έλεγχο κανεις δεν με κατάλαβε. Απο το άγχος και την κούραση μου κοιμήθηκα. Ξύπνησα και κατάλαβα ότι ήμουνα στο δρόμο. Είχα φτάσει Ιταλία. Εκεί θα ζητούσα άσυλο. Πάω να κατέβω απο την νταλικά και ο οδηγός με κατάλαβε. Με γύρισαν πίσω. Στο πλοίο (βουρκώνει, παύση 5 δευτερολέπτων) ο φύλακας αρχισε να με βρίζει. Δεν μπορούσα να μιλήσω. Δεν μπορούσα να ανασάνω (έντονη ομιλία). Το βράδυ μπαίνει μέσα και μου λέει: Βγάλε τα ρούχα σου. Εγώ άρχισα να μιλάω δυνατά.Οχι (έντονη ομιλία). Μου έριξε μία στο κεφάλι με το γκλομπ. Έπεσα κάτω. Με σήκωσε. Μου είπε ζανα βγάλε τα ρουχα σου. Αρχισα να κλαίω. Γδύθηκα. Αισθανομουν ντροπή. Μου έδωσε σήμα να βγαλω τα εσωρουχα μου. Αρχισα να τρέμω. Το έβγαλα. Μου είπε μετά να το βάλω στο στόμα μου. Ξέρεις τι σημαίνει αυτό για εμάς; (παύση δεκαπέντε δευτερολέπτων, κλάμα). Ήρθα στην Πάτρα. Η πρώτη μου σκέψη να έρθω να στο πω. Φοβήθηκα και πάλι. Να κάνουμε καταγγελία είπες. Φοβήθηκα και είπα όχι. Ποιος θα νοιαστει για εμένα για έναν ξένο; Και πάλι τι θα πάθει αυτος; Ενώ εγώ μπορεί ποτέ να μην γίνω πρόσφυγας για αυτό το λόγο. Αλήθεια σου λέω, εγώ θα προσπαθώ να λέω σε άτομα απο Αφγανιστάν να καταγγέλουν αυτά που ζουν [Abdulkani].

Εγώ είμαι μεγάλος, μάλλον παππούς για αυτό δεν με πείραζαν ποτέ. Έχω δει όμως το φίλο μου να έρχεται με αίμα στο πρόσωπο. Ήταν αργά το βράδυ και ήρθε και μου φώναζε. Φοβόταν όμως να πάει νοσοκομείο γιατί θα του έκαναν απέλαση [Hassan].

Στην Πάτρα η Χρυσή Αυγή το βράδυ βγαίνει στα Ψηλαλώνια ή στη Ρήγα Φεραίου και όποιον δει ότι είναι ξένος τότε τον χτυπάει. Πριν από ένα μήνα περπατούσα στη Ρήγα Φεραίου και ανέβαινα τα σκαλοπάτια για να πάω Ψηλαλώνια. Εκεί κάποιοι μου φώναζαν. Εγώ δεν γύρισα να τους κοιτάζω. Κατάλαβα ένα χτύπημα πίσω στην πλάτη έπεσα κάτω. Ξύπνησα μετά από ώρα. Η αστυνομία δεν κάνει κάτι. Το κράτος τους θέλει αλλιώς δεν θα υπήρχαν [Musab].

Ο θεσμικός ρατσισμός αναγνωρίζεται ως εκείνες οι «κοινωνικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές, πολιτικές δυνάμεις ή πολιτικές οι οποίες λειτουργούν ώστε να υιοθετήσουν αποτελέσματα διάκρισης ή να δώσουν προτίμηση σε μέλη μιας ομάδας έναντι άλλων⁹². Η έννοια του ρατσισμού προέρχεται από την ιταλική λέξη *razza* δηλαδή φυλή και πρόκειται για μία κατασκευασμένη έννοια η οποία σηματοδοτεί την προϋπόθεση απόλαυσης αγαθών και ένταξης μίας ομάδας σε σύγκριση με άλλη⁹³.

Η φυλετική διάκριση, όντας μία κατασκευασμένη εικόνα δύναμης των «Λευκών» έναντι των ατόμων που προέρχονται από άλλες χώρες χρονολογείται από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα. Οι Ευρωπαίοι έρχοντας σε επαφή με άτομα από Ασία και Αφρική και βλέποντας μία διαφορετική πολιτισμική οπτική θεώρησαν ότι οι «κληρονομημένες, βιολογικές διαφορές ανάμεσα στις φυλές» τους οδηγεί σε μία υπεροχή των «Λευκών» έναντι των υπολοίπων, δεδομένο που τους επέτρεψαν να τους σκλαβώσουν και να καταλάβουν τα εδάφη τους⁹⁴.

Τα εγκλήματα μίσους εντάσσονται στην κατηγορία των βίαιων προσωπικών εγκλημάτων. Τα εγκλήματα μίσους αναφέρονται σε « πράξεις βίας εναντίον ενός συγκεκριμένου προσώπου ή μελών μιας ομάδας επειδή διαθέτουν ορισμένα ανεπιθύμητα και αποκρουστικά για τους δράστες αυτών των εγκλημάτων φυλετικά, εθνοτικά, θρησκευτικά, σεξουαλικά και άλλα χαρακτηριστικά⁹⁵». Γίνεται κατανοητό ότι στα εγκλήματα μίσους αναφέρονται και οι αφηγητές μας και συγκεκριμένα στην παρενόχληση τους λόγω εθνικής καταγωγής, στην ρατσιστικά υποκινούμενη ανθρωποκτονία, στον ξυλοδαρμό και στην σεξουαλική κακοποίηση.

Η ρατσιστική βία που δέχονται τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας εκδηλώνεται από άτομα γηγενή εναντίον ατόμων που δεν έχουν την κοινωνική, οικονομική δύναμη και είναι ευάλωτοι λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών. Τα εγκλήματα μίσους χωρικά τοποθετούνται σε πόλεις που υπάρχει η ανεκτικότητα τέτοιου είδους συμπεριφορών, χρονικά είναι σποραδικές ή μόνιμες,

⁹² Baker 2003, NASW, 2007, σελ.6

⁹³ Smedley & Smedley. Race as Biology is fiction, racism as a social problem is real. American Psychology, 2005, σελ.22

⁹⁴ Cornell & Hartmann Ethnicity and Race. Making Identities in a Changing World, 1998, σελ.22

⁹⁵ Δημόπουλος, Χ. Εισηγήσεις Εγκληματολογίας, 2008, σελ.748

ενώ «πρόκειται για βιωμένες προκαταλήψεις εναντίων ατόμων ή ομάδων, με αρνητική στερεοτυπική φόρτιση⁹⁶».

Τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας, εισέρχονται σε ευρωπαϊκό έδαφος δίχως νόμιμα έγγραφα, διώκονται νομικά από το κράτος υποδοχής και παραπέμπονται σε κέντρα κράτησης, θυματοποιούνται εν ολίγοις λόγω της παράτυπης μετανάστευσης όπως ορίζεται νομικά, ενώ έρχονται αντιμέτωποι με εγκλήματα μίσους τα οποία επικυρώνονται με το δόγμα «Νόμος και Τάξη» σχεδιάχοντας κατά αυτόν τον τρόπο ένα πογκρόμ διώξεων σε βάρος της ίδιας της δημοκρατίας και κυρίως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁹⁶ Στο ίδιο,σελ.748.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η βιογραφική συγκρότηση των παραπάνω εξεταζόμενων περιπτώσεων περιλαμβάνουν όλους εκείνους τους νοηματοφόρους άξονες της ζωής τους. Ο βίος τους, όπως μας παρατέθηκε χωρίζεται στους εξής άξονες:

- Στην ζωή στην χώρα τους
- Στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη
- Στην ζωή τους στην Ελλάδα

Γύρω από αυτά τα δύο δεδομένα φανερώνεται ένα δίκτυο δράσης που προσδιορίζουν τόσο τους ίδιους όσο και την διαφορά τους απέναντι στους Έλληνες. Οι βιογραφούμενοι έχουν δημιουργήσει ένα διακριτό κόσμο με συγκεκριμένες στάσεις απέναντι στη ζωή και ένα συγκεκριμένο τρόπο βίωσης των πραγμάτων. Βλέπουμε ένα δίπολο: η ζωή τους απέναντι στη ζωή των γηγενών. Συνοπτικά, οι στάσεις και συμπεριφορές του μετανάστη απέναντι στην καθημερινή επαφή με άτομα και ομάδες με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, υπογραμμίζουν τις ίδιες τις στρατηγικές δράσεις του και αυτές είναι:

- η περιθωριοποίηση, δηλαδή η απώλεια ταυτότητας της χώρας προέλευσης χωρίς την υποκατάστασή της από την ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία
- ο διαχωρισμός, δηλαδή η απομάκρυνση από την ευρύτερη κοινωνία και η διατήρηση της εθνοτικής ταυτότητας της χώρας προέλευσης
- η αφομοίωση, δηλαδή η ουσιαστική απώλεια των πολιτισμικών στοιχείων της χώρας προέλευσης και η αφομοίωση από την κυρίαρχη ομάδα, και
- η εναρμόνιση, δηλαδή η συνύπαρξη πολιτισμικών στοιχείων τόσο της χώρας προέλευσης όσο και της χώρας υποδοχής
- Η "εθνική καταγωγή" συνοδεύει τους μετανάστες καθημερινά, όχι επειδή αποτελεί δική τους επιλογή, αλλά επειδή αποτελεί στις μοντέρνες κοινωνίες ένα κυρίαρχο και θεσμικά νομιμοποιημένο πρότυπο αντίληψης και ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας. Η εθνική προέλευση λειτουργεί αυτομάτως ως κριτήριο κοινωνικής κατηγοριοποίησης-αξιολόγησης του "εθνικού εγώ" και του "εθνικού άλλου". Για να ανιχνεύσουμε τη σημασία της εθνικής καταγωγής για τους μετανάστες πρέπει πρώτα να δούμε πώς αυτή

διαμεσολαβείται στις καθημερινές τους εμπειρίες. Η σχέση με την εθνική καταγωγή διαμεσολαβείται ιδιαίτερα μέσα από εμπειρίες κοινωνικού στιγματισμού και ρατσισμού, αφενός, και από τις προσδοκίες των ενήλικων ομοεθνών αφετέρου. Η θετική αναφορά των "ξένων" στην «εθνική καταγωγή» τους, ως κοινωνικά διαμεσολαβημένη δυνατότητα πολιτισμικού αυτοπροσδιορισμού, μπορεί να έχει πολλά και διαφορετικά κίνητρα. Σε αρκετές περιπτώσεις, για παράδειγμα, νοηματοδοτείται ως σύμβολο αυθεντικότητας του πολιτισμού τους. Με άλλα λόγια, η νοηματοδότηση της «εθνικής καταγωγής» σχετίζεται άμεσα με την χαρακτηριστική για τις σύγχρονες κοινωνίες τάση διαρκούς εξατομίκευσης και με τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των ομάδων για την "επινόηση" συμβόλων ικανών να αναδείξουν την αυθεντικότητα της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Με άλλα λόγια, τα υποκειμενικά κίνητρα "προσφυγής" στην «εθνική καταγωγή» πρέπει να αναζητηθούν και στις διαδικασίες διαρκούς πολιτισμικής διαφοροποίησης, όπως αυτές διαμορφώνονται στις μεταμοντέρνες κοινωνίες.

- Στον χώρο της εκπαίδευσης, αυτής της εφαρμοσμένης σήμερα Διαπολιτισμικής, τα άτομα που πιθανώς χρήζουν διεθνούς προστασίας έρχονται καταρχάς, αντιμέτωποι με μια διχοτομικά δομημένη (τόσο συμβολικά όσο και υλικά) κοινωνική πραγματικότητα του τύπου «εμείς» και οι «ξένοι». Είναι εκ των πραγμάτων αναγκασμένοι να προσανατολίζονται και να δρουν ταυτόχρονα «εντός» και «εκατέρωθεν» των «εθνοτικών συνόρων». Οι διαδικασίες ετεροεθνοτικοποίησης και αυτοεθνοτικοποίησης αποτελούν σημαντικούς ορίζοντες αντιπαράθεσης, προσανατολισμού και δράσης, επειδή μέσα σ' αυτές αποκρυσταλλώνεται το συνολικό πλέγμα των σχέσεων μεταξύ των μελών της πλειοψηφίας και των μεταναστών. Απέναντι σ' αυτές τις διαδικασίες καλούνται οι αλλοδαποί να πάρουν θέσεις και να αυτοπροσδιοριστούν. Μήπως όμως, ο κυρίαρχος προσανατολισμός του εφαρμοσμένου σήμερα μοντέλου της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εγκυμονεί τον κίνδυνο εγκλωβισμού των «ξένων» σε μια στερεοτυπικά κατασκευασμένη διαφορετικότητα; Μήπως αυτή η υπογραμμισμένη διαφορετικότητα κλονίζει αντί να ενδυναμώνει την ήδη επιβαρυσμένη ψυχολογία του μετανάστη; Ενδεικτικά αναφέρουμε εδώ τη θεμελιώδη ανάγκη τους για συμβολοποίηση και κοινωνική αποδοχή της διαφορετικότητάς τους,

όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα απ' τα δίγλωσσα-διπολιτισμικά βιώματά τους και όχι μόνον.

Υπό αυτές τις επικρατούσες συνθήκες, οι οποίες δε διαφαίνεται να μεταβάλλονται άμεσα, αποτελεί ευσεβή πόθο το να κάνουμε λόγο για ομαλή ενσωμάτωση των μεταναστευτικών πληθυσμών. Στην καλύτερη περίπτωση μπορούμε να ελπίζουμε σε μία ανεκτική συνύπαρξη, η οποία όμως θα είναι αρκετά εύθραυστη και θα επηρεάζεται από εξελίξεις στην εξωτερική πολιτική και από ιστορικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές παραμέτρους. Γι' αυτό και η «χαλάρωση» των όρων κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας και η παροχή δικαιώματος ψήφου στις τοπικές εκλογές στους μετανάστες η οποία ψηφίσθηκε από την Βουλή, όχι μόνον δεν θα διευκολύνει την επίλυση του μεταναστευτικού προβλήματος της Ελλάδας, αλλά ίσως να το περιπλέξει στο μέλλον.

Τέλος, προσπαθώντας να συνδέσουμε τη βιογραφική σημασία του κοινωνικού αποκλεισμού με τη ζωή των βιογραφούμενων οφείλουμε, όπως οι ίδιοι το έθεσαν, να καταδείξουμε την έμφαση που δίνουν οι ίδιοι στο φαινόμενο αυτό, το οποίο είναι παρόν στη ζωή τους από τη στιγμή της γέννησης τους έως και τώρα. Τα υποκείμενα καθόλη τη διάρκεια του βίου τους, προσπαθούσαν να άρουν τα εμπόδια αποκλεισμού τους από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Θεσμοί όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η εργασία αποτελούν, αποτελούν φραγμοί στην ισότιμη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

..Όχι πια το πώς θα ζήσεις καλύτερα, αλλά αν θα ζήσεις καν...⁹⁷

Με τις παραπάνω φρλάση κλείνει η διπλωματική μου εργασία, η τραγική αντίφαση των οποίων εκφράζει τη στυγνή κοινωνιολογική διαπίστωση της οντολογικής υποβάθμισης του σύγχρονου ανθρώπου: ο άνθρωπος, σαρκίο πλέον, εξοντωμένος από την νοσηρότητα του κράτους του, παραιτήθηκε όχι μόνον από τις μέχρι προς τινος κατακτήσεις του ως πολιτικού όντος, αλλά και από τον ηδονικό αγώνα του για αναζήτηση πνευματικής τροφής και περιφέρεται πια ως πρωτόγονος για την επιβίωση του σωματοειδούς του.

Αυτό που δεν θα κλείσει είναι το βίωμα –όχι του άλλου- του εξυπηρετούμενου, αλλά το βίωμα όλων. Είμαστε ή εν δυνάμει όλοι μπορούμε να γίνουμε άνεργοι, άποροι, ανασφάλιστοι, άστεγοι, θύματα ρατσιστικής βίας. Και δεν είναι επιλογή μας. Δίχως βήμα για να μιλήσουμε, με ψήγματα δύναμης για αντίσταση, εξαθλιωμένοι και απογοητευμένοι περιμένουμε το ΦΩΣ.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων και της προσωπικότητας των ατόμων πρέπει μέσα από νέες κοινωνικές πρωτοβουλίες να αναφέρεται ειδικότερα στην προστασία της αξιοπρέπειας των ατόμων, την αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών και την αναγνώριση του δικαιώματος αυτό-προσδιορισμού τους. Οι πρακτικές αρκετών τυπικών και άτυπων πρωτοβουλιών παραβιάζουν το συγκεκριμένο κριτήριο και θέτουν τις ευπαθείς ομάδες σε δυσμενή θέση (πχ. τηλεοπτική κάλυψη χωρίς την έγκριση των ίδιων, διανομή τροφίμων με τη μέθοδο της λοταρίας, δημοσιοποίηση ονομάτων εξυπηρετούμενων χωρίς την έγκρισή τους- παραβίαση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων). Αποκορύφωμα μιας τέτοιας εκμετάλλευσης αποτελεί όταν η αφηγηματική κατάθεση ψυχής του μετανάστη, όπως οι ανωτέρω, γίνεται εμπορική πράξη και αντικείμενο κέρδους είτε από δημοσιογράφους είτε από αυτοαποκαλούμενους συγγραφείς.

Προς τούτο, η ενθάρρυνση της συμμετοχής στο κοινωνικό γίνεσθαι και η ενδυνάμωση των εξυπηρετούμενων, κρίνεται απαραίτητη ώστε να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών αντανακλώντας την αποδοχή της αξίας της προσωπικότητας των εξυπηρετούμενων, έτσι ώστε να λειτουργήσουν στα πλαίσια κοινωνικής ισότητας. Δυστυχώς, σε πολλές περιπτώσεις

⁹⁷ Μανώλης Αναγνωστάκης «Το περιθώριο 68-69»

τυπικών κοινωνικών δομών αλλά και άτυπων πρωτοβουλιών φαίνεται να μην εκπληρώνεται το κριτήριο αυτό. Αντιθέτως, προκρίνεται μια πατερναλιστική και ηθικολογική αξιολόγηση των εξυπηρετούμενων, χωρίς μέριμνα για διασφάλιση της συμμετοχής τους στο σχεδιασμό, την παροχή και την αξιολόγηση των υπηρεσιών.

Η παρούσα διπλωματική έγινε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης του μεταπτυχιακού μου προγράμματος. Αυτό που αποκόμισα είναι το βίωμα όχι του άλλου- του διαφορετικού, αλλά το βίωμα που είναι ίδιο με το δικό μου. Δεν θέλω να μπει ένα τέλος εδώ. Το τέλος θα γραφτεί μόνο όταν κανείς δεν θα είναι μόνος, όταν δομές αλληλεγγύης δεν θα έχουν λόγο να υφίστανται μιας και θα υπάρχει πολιτική προσανατολισμένη στον άνθρωπο. Όταν τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν θα είναι θεωρητικές κατασκευές, αλλά θα έχουν πρακτικό αντίκτυπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alheit, P. Bergamini, S. Βιογραφική έρευνα και έρευνα ιστοριών ζωής: Μια νέα ποιοτική προσέγγιση στις κοινωνικές επιστήμες. Ανάκτηση, <http://www.soc.uoc.gr/political/wpcontent/uploads/2012/12/papadakisypoArticle.pdf>

Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary* (5th ed.). Washington, DC: NASW Press

Berger, P.L. & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality*, London Allen Lane Penguin Press

Berghman, J. (1995). Social exclusion in Europe: Policy context and analytical framework. Στο Room, G. *Beyond the threshold: The measurement and analysis of social exclusion* (σελ.10-28). Policy Press

Bourdieu, P. & Passeron (1996), *Οι κληρονόμοι: Οι φοιτητές και η κουλτούρα* Αθήνα: Καρδαμίτσα

Bynner, J. Use of longitudinal data in the study of social exclusion.

Γιατροί του Κόσμου (2010). *Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες: Δικαιώματα-Υποχρεώσεις*. Τομέας Υγείας

Γιατροί Χωρίς Σύνορα (2014). *Αθέατος Πόνος: Παρατεταμένη και συστηματική κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε ακατάλληλες συνθήκες στην Ελλάδα*

Cohen, L. & Manion, L. (2000). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Cornell, S. & Hartmann, D. (1998): *Ethnicity and Race. Making Identities in a Changing World*, Pine Forge Press/A Sage Publication

Council of European Union (2004) *Joint Report by the Commission and the Council on social inclusion*,

Δημητράκος, Δ.(1970).Νέον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν. Αθήνα: Γιοβάνης.

Δημόπουλος, Χ. (2010).Εισηγησεις εγκληματολογίας. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΕΚΚΑ Στατιστικά του έτους 2013. Υπηρεσία διαχείρισης αιτημάτων στέγασης αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανήλικων

FRAGMEX «Διάσπαση και Αποκλεισμός : Κατανοώντας και Ξεπερνώντας τις Πολύπλευρες Επιπτώσεις της Κρίσης». Ανάκτηση από <http://www.fragmex.eu/myfiles/22-7-presentation2.pdf>

Galbraith, J.K. (1970) Η κοινωνία της αφθονίας, Αθήνα: Παπαζήση

Golding, P. Public attitudes to social exclusion: Some problems of measurement n analysis.

Hobsbawn, E.J. Poverty. Στο Sills,D. (επιμ), International Encyclopedia of social sciences,1972

Θεοδωράτος,Ε. (1999). Οργάνωση και διοίκηση επιχειρησεων.Αθήνα:Σταμούλης

Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (2012). Εξακρίβωση της ταυτότητας των αιτούντων διεθνή προστασία: προκλήσεις και πρακτικές. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης.

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα: Κριτική

Καταστατικός Χάρτης Ηνωμένων Εθνών. Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

Κυριαζή, Ν. (1999). Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών (ια εκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυριαζή, Ν.(1999). Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών (ια εκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Messu, M.(1996). «Φτώχεια και αποκλεισμός στη Γαλλία» (μτφρ: Μ. Κορασίδου), στο Francois- Xavier Merrien, Αντιμέτωποι με την φτώχεια: Η Δύση και οι φτωχοί χθες και σήμερα, Αθήνα: Κατάρτι

Μπακουνάκης, Ν.(1995). Πάτρα 1828-1860: Μία ελληνική πρωτεύουσα στον 19^ο αιώνα. Αθήνα: Καστανιώτης

Μίσσιος, Χ. (1988) Χαμογέλα, ρε... Τι σου ζητάνε; Αθήνα: Γράμματα

NASW (2007). Institutional racism: The social work profession. A call to action.

Nettleton, N.(1995) Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ασθένειας. Αθήνα: Τυπωθήτω

Παναγόπουλος, Κ.Δ.(2010) Η συγγένεια: Ίδρωση- Ανατροπή- Εννομες συνέπειες. Αθήνα: Βασ. Ν. Κατσαρού

Παναγιωτόπουλος, Ν.(2013). Η βία της ανεργίας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Procacci, G. (1996). Από την επαιτεία στο κοινωνικό ζήτημα. Στο F.X. Merrien, Αντιμέτωποι με τη φτώχεια (σελ.37-64). Αθήνα: Κατάρτι

Ρετινιώτη Α.& Μαντζιου Ι.(2010) Πρόσβαση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων που ζουν στο κέντρο της Αθήνας στους τομείς υγείας, εκπαίδευσης και εργασίας, Αθήνα, Γιατροί του Κόσμου.

Robson, C. (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές (μεταφρ. Βασιλική Νταλάκου, Κατερίνα Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.

Room, G. (1995). Beyond the threshold: The measurement and analysis of social

exclusion, Policy Press

Σαββάκης, Μ. (2008). Οι λεπροί της Σπιναλόγκας: Ιατρική, εγκλεισμός, βιωμένες εμπειρίες (1903-1957). Αθήνα: Πλέθρον

Sen, A. N. Issues in the measurement of poverty, στο *Measurement in Public Choice The Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 81, No. 2 (1979), σσ. 288, Ανάκτηση, <http://www.jstor.org/stable/3439966>

Σεραφετινίδου, Μ. (2012) Το φαινόμενο της γραφειοκρατίας: Η ιστορική αφήγηση. Από την απολυταρχία στον κρατικό καπιταλισμό. Αθήνα: Gutenberg.

Smedley S. & Smedley A. D (2005) Race as Biology is fiction, racism as a social problem is real. *American Psychology*, Vol. 1, p.p. 16-26

Soto, J. (2004). Racism: A *pri mer*. Presentation for Meeting of Cultural and Linguistic Competence Coordinators for Systems of Care Communities sponsored by the National Center for Cultural Competence, Georgetown University, Washington, DC

Τσιώλης, Γ. (2005). Εργασία και κατάρτιση στους βιογραφικούς σχεδιασμούς των νέων: Μια μακροκοινωνιολογική προσέγγιση, στο *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική: Μεταξύ κράτους και αγοράς*, Γράβαρης, Δ. & Παπαδάκης, Ν. (2005). Σελ. 461-490.

Τσιώλης, Γ. (2006). Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις: Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα. Αθήνα: Κριτική.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες- Γραφείο Ελλάδας (2012). Συμβολή στο διάλογο για το Μεταναστευτικό και το Άσυλο, διαθέσιμο στο: http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/News/2012/positions/2012_Migration___Asylum_GR.pdf

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2010). Κατευθυντήριες οδηγίες για

την αξιολόγηση των αναγκών Διεθνούς Προστασίας των Αιτούντων Άσυλο από το Αφγανιστάν, σελ.6

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες(2010).Κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αναγκών Διεθνούς Προστασίας των Αιτούντων Άσυλο από το Αφγανιστάν.

UNHCR (2012). Eligibility guidelines for assessing the international protection needs of asylum-seekers from Iraq.

UNHCR (2009). Παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα ως χώρα ασύλου.

Weber, M.(2009) Οικονομία και Κοινωνία: Κοινωνιολογία της εξουσίας. Αθήνα: Σαββάλας

NOMΟΘΕΣΙΑ

N. 1975/1991 «Είσοδος- έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών. Διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις»

N. 2646/1998 «Ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Φροντίδας και άλλες διατάξεις»

N.3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια»

N.3852/2010 περί Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης –Πρόγραμμα Καλλικράτης

N.3907/2011 “Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚυπ. Αριθμ. 7001/2/1454-η’ “Γενικός κανονισμός λειτουργίας περιφερειακών υπηρεσιών πρώτης υποδοχής

N. 4251/2014 Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές

διατάξεις

Π.Δ.. 189/1998 «Προυποθέσεις και διαδικασία παροχής άδειας εργασίας ή άλλης βοήθειας για επαγγελματική αποκατάσταση των αναγνωρισμένων πο την Πολιτεία ω προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των προσωρινλα διαμενόντων για λόγους ανθρωπιστικούς»,

Σύμβαση της Γενεύης(1951)

Συνθήκη του Σένγκεν (1985)

Συνθήκη της Λισσαβόνας (2007)

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

http://ec.europa.eu/news/employment/091231_el.htm

[\[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:EL:PDF\]\(http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:EL:PDF\)](http://eur-</p></div><div data-bbox=)

<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2001/10/mil-011007-usia01.htm>

<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3c4e94571c>

<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3f8d30c54>